

Katri Kantola

Nurmeksen monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämissuunnitelma

Restonomi YAMK

Matkailualan kehittäminen ja johtaminen

Syksy 2020

**KAMK • University
of Applied Sciences**

Tiivistelmä

Tekijä: Kantola Katri

Työn nimi: Nurmeksen monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämissuunnitelma

Tutkintonimike: restonomi (YAMK)

Asiasanat: luonnon virkistyskäyttö, ulkoilureitti, opastus, monikäyttöreitistö, ylläpito, kehittäminen

Tarve Nurmeksen reitistön kehittämiseksi on syntynyt paikallisten asukkaiden ja matkailuyrittäjien toiveista. Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto on kehottanut kehittämään Nurmeksen ja Pielisen Karjalan aluetta maakunnan keskeisenä luonnon, kulttuurin ja reitistöjen sekä vesistömatkailun vetovoima-alueena. Nurmeksessa ei tällä hetkellä ole ylläpidettyjä reittejä. Tällä opinnäytetyöllä pyritään vastaamaan reittien kehittämisen osalta näihin tarpeisiin. Kehittämiskohteena on myös reittien ylläpidon järjestäminen. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Nurmeksen kaupungin vapaa-aikapalveluiden sekä kaupunkirakennepalveluiden tulosalueet, jotka näin ollen pyrkivät myös osaltaan edistämään toivottua kehitystä.

Opinnäytetyön avainkäsitteitä ovat luonnon virkistyskäyttö ja ulkoilureitit. Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan luonnossa tapahtuvaa vapaa-ajan olemista ja harrastamista. Suomessa jokamiehenoikeudet mahdollistavat monimuotoisen luonnon virkistyskäytön ja siihen liittyvät harrastukset. Ulkoilureitit liittyvät myös oleellisesti luonnon virkistyskäyttöön, koska ne mahdollistavat luonnossa liikkumisen virkistyskäyttöön varatuilla alueilla sekä reitissäidonnaisten lajien harrastamisen. Reittien hyödyntämistä useiden eri lajien tarpeisiin kutsutaan reittien monikäytöksi, joka on nykyaikana kasvava trendi harrastustottumusten muuttumisen ja epävakaiden lumiolosuhteiden vuoksi. Opastuskokonaisuus, eli opastaulut, viitat ja reittimerkinnot, on tärkeä osa reittejä ja tekevät niiden kulkemisesta käyttäjälle miellyttävän, koska eksymisvaara on pieni. Reiteillä tulee olla ylläpitäjä, joka tarkoittaa reittien huollosta vastaavaa tahoa. Ylläpitäjä tekee reiteille ylläpitosuunnitelman, jossa määritellään mm. reittien säännölliset huoltotoimenpiteet ja niistä vastaavat tahot.

Opinnäytetyön aihe on käytännönläheinen ja ratkaisua haetaan toimintatutkimuksen avulla kysymyksiin: Miten Nurmeksen kaupunki toteuttaa kaupungin asukkaita, matkailijoita ja matkailuyrittäjiä palvelevan monenlaisen käyttöön soveltuvan reitistön? Miten reittien ja taukopaikkojen ylläpito järjestetään? Aineistoa on kerätty kyselyn, haastatteluiden, havainnoinnin ja benchmarkingin avulla. Kyselyllä on kartoitettu reittien käyttäjien tarpeita ja toiveita. Haastatteluilla on kerätty tietoa reittien ylläpidon järjestämisestä muissa kunnissa. Havainnoinnin avulla on kerätty tietoa maastosta ja benchmarkingia on sovellettu kunnan toteuttaman reittikokonaisuuden tarkasteluun. Kerätyn aineiston ja sen analysoinnin lopputuloksena on toteutettu Nurmeksen monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämissuunnitelma.

Kehittämissuunnitelmassa tähdätään reittien kunnostamiseen hankerahoituksen avulla. Yhtenä tämän opinnäytetyön oheistuotoksena on myös hankehakemus paikalliselle Leader-yhdistykselle, josta rahoitusta haetaan. Suunnitelmassa määritellään yksityiskohtaisesti, kuinka reittien kunnostaminen tapahtuu käytännössä ja mikä tahon Nurmeksen kaupunkiorganisaatiossa vastaa mistäkin vaiheesta sekä kuinka reittien ylläpito järjestetään. Reittien ylläpidon kehittämiseksi on laadittu neljä vaihtoehtoista mallia, jossa päävastuu reittien ylläpidon koordinoimisesta on vapaa-aikapalveluilla ja käytännön työt toteutetaan yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Abstract

Author: Kantola Katri

Title of the Publication: Development plan for the Nurmes multipurpose route and its maintenance

Degree Title: Master of the Hospitality Management

Keywords: recreational use of nature, outdoor route, guidance, multipurpose route, maintenance, developing

The need to develop the Nurmes route has arisen from the wishes of residents and tourism entrepreneurs. The North Karelian Regional Council has called for the development of the Nurmes and Pielinen Karelia region as a key attraction area of nature-based, cultural, route-based and water activities. There are currently no maintained routes in Nurmes. Thus, this thesis aims to meet such route development requirements. Route maintenance is also under development. The thesis was commissioned by the City of Nurmes Leisure Services and Urban Structure services which therefore seek to contribute to the desired development.

The key concepts of the thesis are the recreational use of nature and outdoor routes. Recreational use of nature means being and engaging in leisure pursuits in the local natural environment. In Finland, everyman's rights enable the versatile recreational use of nature and related hobbies. Outdoor routes are also essentially related to the recreational use of nature because they allow movement in nature in recreational areas as well as the pursuit of route-related activities. Routes enabling different activities are called multipurpose routes, the use of which is a currently growing trend due to changes in leisure habits and unstable snow conditions in wintertime. Route guides such as information boards, signs and markings, are important because they make the routes pleasanter by decreasing the risk of users losing their way. Routes must have an administrator, which means the party responsible for maintaining the routes. The administrator draws up a maintenance plan for the routes, which defines for example, the regular maintenance of the routes and those responsible for them.

The topic of the thesis is practice-based and a solution was found through action research to the questions: How does the city of Nurmes implement a multi-purpose route that serves the city's residents, tourists, and tourism entrepreneurs? How are the routes and rest areas maintained? The material was collected with a survey, interviews, observation, and benchmarking. The survey mapped the needs and wishes of route users. The interviews gathered information on the organization of route maintenance in other municipalities. Observation was used to gather information about the terrain and benchmarking was applied to the examination of the route complex implemented by the municipality. As a result of the collected material and its analysis, a development plan for the Nurmes multipurpose route and its maintenance was implemented.

The development plan aims to refurbish the routes with project funding. One of the by-products of this thesis was a project application to the local Leader association, a funding body. The plan defines in detail how the refurbishing of the routes will take place in practice and which party in Nurmes' city organization is responsible for which phase and how the maintenance of the routes is to be organized. Four alternative models have been developed to improve route maintenance, where the main responsibility for coordinating maintenance actions lies with leisure services and practical work is carried out in cooperation with various parties.

Alkusanat

Tämä opinnäytetyö on taustaselvitys Nurmeksen kaupungin reittihankkeelle, joka toivon mukaan toteutuu vuonna 2021. Opinnäytetyö toimii myös ohjeena sekä vapaa-aika- että kaupunkirakennepalveluille reittien ja taukopaikkojen ylläpitoa suunniteltaessa sekä antaa myös käytännön vinkkejä reittien ja niiden opastuksen konkreettiseen toteuttamiseen.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Luonnon virkistyskäyttö.....	3
2.1	Jokamiehenoikeudet	4
2.2	Virkistysalueet ja virkistysympäristö	5
2.3	Luontoharrastukset ja niiden hyvinvointihyödyt	5
2.4	Luontomatkailu	6
2.5	Luonnon virkistyskäytön toteuttamisen vastuut ja lainsäädäntö	7
2.6	Luonnon virkistyskäyttö Pohjois-Karjalassa ja Nurmeksessa	9
3	Ulkoilureitit	13
3.1	Reittityypit	13
3.2	Monikäyttöreitit	14
3.3	Opasteet	15
3.4	Ulkoilureitin perustaminen ja suunnittelu	19
3.5	Muita reitin suunnittelussa huomioon otettavia asioita.....	21
3.6	Reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestäminen.....	24
3.7	Reittien kehittäminen.....	25
4	Toimintatutkimus	27
4.1	Tutkimustehtävä.....	28
4.2	Aineistonkeruumenetelmät	29
4.2.1	Kysely Nurmeksen retkeilykohteiden kehittämistarpeista ja -toiveista	30
4.2.2	Haastattelemalla tietoa reittien ylläpidon järjestämisestä	33
4.2.3	Havainnointi maastotutkimuksen välineenä.....	35
4.2.4	Benchmarking kohteena Kontiolahden Kontionpolut.....	36
5	Aineiston purku	37
5.1	Kyselyn analysointi ja päätelmät	38
5.2	Haastattelujen yhteenveto ja päätelmät	40
5.3	Ehdotus reiteistä ja muista toimenpiteistä	43
5.4	Havainnointi maastossa	44
5.5	Benchmarking kohteena Kontionpolut	44

6	Nurmeksen monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämissuunnitelma	51
7	Pohdinta	58
	Lähteet	61
	LIITTEET	66

1 Johdanto

Pohjois-Karjalassa on 1950-luvun lopulta lähtien rakennettu yli tuhannen kilometrin pituinen monipuolinen vaellus- ja patikointireitistö. Useat poluista ovat olleet käytössä satojen, ehkä jopa tuhansien vuosien ajan. Niitä ovat käyttäneet niin peurojen perässä kulkeneet saamelaiset, kuin laatokankarjalaiset kauppamiehetkin (Vuorijoki & Virtanen 2004, 5). Nurmnes-Valtimo alueelle on myös perustettu 80- ja 90-luvuilla useita patikointireittejä, kuten UKK-reitti, Talonpojan taival, Saramon jotos ja Koivujoen polku. Ylläpitäjinä reiteillä on ollut Nurmeksen kaupunki ja Valtimon kunta. Reitit ovat olleet osa laajempaa Karjalan kierros -reitistöä. Reittien ylläpitäminen on kuitenkin lakkautettu 2010-luvun alkupuolella kaupungin ja kunnan toimesta, vedoten reittien vähäiseen käyttöön. (Ratilainen 2020; Laukkanen 2020).

Nurmnes sijaitsee Pohjois-Karjalan maakunnan pohjoisosassa Pielisjärven pohjoispäässä. Sen naapurikuntia ovat Juuka etelässä, Lieksa kaakossa, Kuhmo Kainuun puolella koillisessa ja Sotkamo pohjoisessa sekä Rautavaara Pohjois-Savon puolella lännessä. Vuoden 2020 alussa Valtimon kunta liitettiin osaksi Nurmeksen kaupunkia.

Tähän päivään tultaessa ylläpidettyjen reittien puuttuminen Nurmnes-Valtimo alueelta on herättänyt keskustelua kuntalaisten ja paikallisten matkailuyrittäjien keskuudessa. On myös todettu, että ylläpidettyjen reittien puuttuminen alueelta on esteenä paikallisen matkailuelinkeinon kasvulle. Reittien kunnostamistarpeeseen liittyen on käyty keskusteluja ja järjestetty tilaisuuksia matkailuyrittäjien, Nurmeksen kaupungin ja alueen matkailun edistämistä vastaavan Pielisen karjalan kehittämiskeskus Pikesin välillä. Yhteisymmärryksessä on myös todettu, että jotain reittien puuttumiselle tulisi tehdä. Nurmeksen kaupunki taas on koettu ainoaksi tahoksi, jolla olisi resursseja asiaan isommassa mittakaavassa vaikuttaa. (Lipponen 2020.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten Nurmeksen kaupunki voisi toteuttaa alueelle monipuolisen ja useaa tahoja palvelevan monikäyttöreitistön ja kuinka sen ylläpito tulisi järjestää. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämissuunnitelma. Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana on Nurmeksen kaupungin vapaa-aika- sekä kaupunkirakennepalveluiden tulosalueet.

Nurmeksen kaupungin vapaa-aikapalveluiden tehtävänä on olemassa olevien ja uusien liikunnallisten palvelujen tarjoaminen kuntalaisten ja matkailijoiden käyttöön sekä nuorisotyön koordinointi (Nurmeksen kaupunki 2020 a). Kaupunkirakennepalvelut vastaavat mm. liikunta-alueiden,

liikenneväylien, katuviheralueiden ja muiden yleisten alueiden kunnossapidosta (Nurmeksen kaupunki 2020 b). Reittien ja taukopaikkojen, eli laavujen, kotien ja tulipaikkojen ylläpito on ollut aiemmin Nurmeksen kaupungin vapaa-aikapalveluiden ja kaupunkirakennepalveluiden yhteinen vastuualue. Ylläpidon koordinoinnista on vastannut vapaa-aikapalvelut, ja kaupunkirakennepalvelut on toteuttanut käytännön työt, tai ylläpitopalvelu on ostettu. (Laukkanen 2020.)

Lähtötilanne tätä projektia aloitettaessa keväällä 2020 oli seuraava: Nurmeksen kaupungin toimesta ylläpidettiin yhteensä noin kahtakymmentä kaupungin mailla sijaitsevaa laavua, kotaa ja tulipaikkaa. Nurmeksen ja Valtimon kuntaliitos lisäsi kaupungin ylläpidettävien kohteiden määrää puolella, mutta yhteneväistä koontia tai ylläpitosuunnitelmaa kohteista ei ollut vielä tehty ja ylläpito oli sattumanvaraista. Valtimon kohteista ei ollut myöskään julkisesti tietoa saatavilla ja karttatiedot puuttuivat kaikista kohteista kokonaan. Nurmeksessa ei myöskään tiedetty Valtimon kohteiden kunnosta eikä sijainneista mitään, joten yhtenäistys ja paikkojen kunnan tarkastus tuli myös tässä asiassa kysymykseen. Ylläpidettyjä reittejä alueella ei ollut perinteisiä kuntoilureittejä lukuun ottamatta. Vanhat retkeilyreitit, joiden ylläpito oli kuntien toimesta lakkautettu, olivat vielä osittain näkyvissä maastossa opasteineen, mutta niiden kunto oli erittäin heikko.

Tässä opinnäytetyössä on kaksi kokonaisuutta, reitistön sekä sen ylläpidon kehittäminen. Teoriaosuudessa aihetta lähestytään luonnon virkistyskäyttö sekä ulkoilureitit -käsitteiden kautta. Tutkimusotteena tässä työssä on tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja tutkimusstrategiana toimintatutkimus. Aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat kysely, haastattelu, havainnointi sekä benchmarking, joiden avulla pyrittiin löytämään vastaukset seuraaviin tutkimustehtävistä johdettuihin pääkysymyksiin. Miten Nurmeksen kaupunki toteuttaa kaupungin asukkaita, matkailijoita ja matkailuyrittäjiä palvelevan monenlaiseen käyttöön soveltuvan reitistön? Sekä miten reittien ja taukopaikkojen ylläpito järjestetään? Teorian sekä kerätyn aineiston pohjalta on saatu lopputulemana vastaukset mm. näihin kysymyksiin ja laadittu suunnitelma Nurmeksen monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämiseksi.

2 Luonnon virkistyskäyttö

Luonnon virkistyskäytöllä tarkoitetaan kaikkea luontoympäristössä tapahtuvaa ja luontoa hyödyntävää vapaa-ajan oleskelua, liikkumista ja harrastamista (Salo 2015, 262; Neuvonen & Sievänen 2011, 13). Luonnon virkistyskäyttö -käsitettä käytetään, kun painotetaan luonnonvarojen kuten metsien ja vesistöjen käyttöä tai maankäyttöä, eli alueiden käyttämistä virkistäytymistarkoituksiin (Neuvonen & Sievänen 2011, 12). Luonnon virkistyskäytön rinnakkaiskäsite on ulkoilu, jolla viitataan myös vapaa-ajan viettämistarkoituksissa tapahtuvaan ulkona liikkumiseen, harrastamiseen tai oleskeluun (Karjalainen & Verhe 1995, 25; Neuvonen & Sievänen 2011, 13). Ulkoilu-käsitettä käytetään, kun puhutaan väestön käyttämästä vapaa-ajasta luonnossa tapahtuvaan virkistäytymiseen ja harrastamiseen. Ulkoilu viittaa ihmiskeskeiseen tarkasteluun eli ulkoilusta voidaan puhua silloin kun tarkastellaan väestön, väestöryhmän tai jonkun harrastajaryhmän ulkoilukäyttäytymistä. (Neuvonen & Sievänen 2011, 12.) Luonto rajataan koskemaan rakentamatonta ympäristöä, jossa luonnonmukainen kasvillisuus on vallitseva ja alueen laajuus mahdollistaa monipuolisen virkistyskäytön. (Sievänen & Tyrväinen 2015, 262.)

Käsitteet luonnon virkistyskäyttö ja ulkoilu ovat sisällöltään hyvin samankaltaisia ja ne esiintyvät usein samoissa asiayhteyksissä, mutta näkökulma on eri. Aiheen rajaamisen vuoksi tässä opinnäytetyössä tarkastellaan pääasiallisesti luonnon hyödyntämistä virkistäytymistarkoituksiin alueiden käytön näkökulmasta, eli luonnon virkistyskäyttöä ja siihen liittyen erityisesti ulkoilureittejä. Ihmisen osuutta ei tarkastelussa kuitenkaan voi sivuttaa, koska tarpeet luonnon virkistyskäytölle ovat aina ihmislähtöisiä ja ihminen joutuu myös joissain määrin muokkaamaan luontoa omiin virkistyskäyttötarpeisiinsa. Näin ollen voisi todeta, että luonnon virkistyskäyttö palvelee ulkoilun tarpeita sekä päinvastoin.

Luonnon virkistyskäyttö -käsite johtuu käsitteestä luonnon ekosysteemipalvelut, joka tarkoittaa laajemmin luonnon tarjoamia aineellisia ja aineettomia hyötyjä, jotka ihminen on erilaisten prosessien kautta ottanut käyttöönsä. Ekosysteemipalveluiden sisältönä on myös kaikki, mitä ihmiset kokevat merkityksellisenä ollessaan vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Luonnon tarjoamia ekosysteemipalveluja ovat tuotanto- ylläpito- säätely- ja kulttuuripalvelut. Tuotantopalveluja ovat kaikki ravintona käytettävät, materiaaliset ja energaattiset tuotokset elollisista systeemeistä. Ylläpito- ja säätelypalveluihin kuuluvat kaikki ne tavat, joilla elävät organismit voivat parantaa tai

kohtuullistaa ihmisen ympäristöä ja joilla on vaikutusta ihmisen suorituskykyyn. Kulttuuripalveluja ovat kaikki ei materiaaliset ekosysteemien tuotokset, jotka vaikuttavat ihmisten fyysisiin ja henkisiin tiloihin. (Saastamoinen 2015, 18, 21.)

Luonnon virkistyskäyttö kuuluu luonnon ekosysteemipalveluiden tarjoamiin kulttuuripalveluihin (Saastamoinen 2015, 22). Luonnon virkistyskäytön liian tiukka lokerointi taas pelkkiin ei materiaaliin ekosysteemin tuotoksiin saattaa toisaalta hämmentää, koska osa luonnon virkistyskäyttöön perustuvista harrastuksista kuten marjastus, sienestys, kalastus ja metsästys hyödyntävät esimerkiksi tuotannollisia luonnon ekosysteemipalveluja. Luonnon virkistyskäyttö voidaankin määritellä myös vapaa-ajan harrastusten ja tekemisen kautta, joten edellä mainitut luontoa hyödyntävät aktiviteetit vapaa-ajan harrastuksina ovat näin ollen luonnon virkistyskäyttöä (Sievänen & Tyrväinen 2015, 262).

2.1 Jokamiehen oikeudet

Luonnon virkistyskäyttö perustuu usein jokamiehen oikeuksiin (Sievänen & Tyrväinen 2015, 262). Jokamiehen oikeudet ovat Suomessa varsin laajat. Niitä voivat käyttää kaikki Suomessa asuvat ja oleskelevat henkilöt ja käyttö ei vaadi erityistä lupaa tai suostumusta. Jokamiehen oikeuksien käyttöä ei saa estää perusteettomasti eikä käytöstä saa periä maksua. (Ympäristöministeriö 2016, 3.)

Jokamiehen oikeudet mahdollistavat liikkumisen jalan, hiihtäen, pyöräillen muualla kuin pihamaalla ja erityiseen käyttöön otetuilla alueilla, kuten pelloilla ja viljelyksillä, myös ratsastaen, jos siitä ei aiheudu vähäistä suurempaa haittaa puustolle tai tiestölle. Jokamiehen oikeudet sallivat myös tilapäisen oleskelun, kuten telttailun, alueilla, jossa liikkuminen muutenkin on sallittu, sekä luonnon marjojen, kasvien ja sienten poimimisen, onkimisen ja pilkkimisen ja kulkemisen vesistöissä ja jäällä. Moottorikelkkailu on sallittua meren ja järven jäällä, sekä sille erikseen osoitetuilla reiteillä. (Ympäristöministeriö 2019.)

Oikeuksien käyttöön liittyy myös velvollisuuksia ja luonnossa liikkuja ei saa toiminnallaan aiheuttaa häiriötä ihmisille tai ympäristölle, häiritä riistaeläimiä ja lintujen pesintää, kaataa tai vahingoittaa puita, ottaa sammalta, jäkälää, maa-ainesta tai puuta, häiritä kotirauhaa, roskata, ajaa

moottoriajoneuvolla maastossa maalla ilman maanomistajan lupaa ja kalastaa ja metsästää ilman asianomaista lupaa. (Ympäristöministeriö 2019.)

2.2 Virkistysalueet ja virkistysympäristö

Luonnon virkistyskäyttö on periaatteessa mahdollista kaikkialla, missä on jokamiehenoikeudella käytettävissä olevia luontoalueita. Lisäksi kunnat ja valtio tarjoavat virkistysalueita, jotka on erityisesti varattu luonnon virkistyskäyttöä varten. Valtion virkistysalueet koostuvat kansallispuistoista ja retkeilyalueista. Kuntien tarjoamia virkistyskohteita ovat puistot, ulkoilualueet, kävelytiet, ladut ja muut ulkoilureitit. (Neuvonen & Sievänen 2011, 12.) Hyvän virkistysympäristön ominaisuuksia ovat, kauniit maisemat, monipuoliset luontoarvot, kulkukelpoinen maasto sekä ulkoilua tukevat virkistyspalvelut, kuten ulkoilureitit ja tauko- ja pysäköintipaikat (Sievänen & Tyrväinen 2015, 265).

Vetovoimainen virkistysympäristö on yksi tärkeistä ekosysteemipalveluista, jota ihminen voi vahvistaa tai heikentää omilla toimillaan. Suomessa arvostetaan virkistysympäristöinä erityisesti vesistöjä ja luonnonmukaisia metsäalueita. Sen sijaan metsätalouden voimakkaasti muokkaamia alueita ei pidetä vetovoimaisina ja uudistushakkuiden aiheuttamat maisemamuutokset koetaan epämiellyttäväiksi. Tästä syystä luonnonmukaisen metsäkuvan ylläpitäminen luonnon virkistyskäyttöön tarkoitetulla alueella olisi tärkeää. (Sievänen & Tyrväinen 2015, 265.) Hyvät luonnossa liikkumis- ja virkistäytymismahdollisuudet vaikuttavat myös kuntien ja maakuntien ulkoiseen kuvaan ja vetovoimaisuuteen ja niillä on vaikutusta alueiden yritysten kilpailukykyyn sekä kiinteistöjen arvoihin (Ympäristöministeriö 2002, 7).

2.3 Luontoharrastukset ja niiden hyvinvointihyödyt

Suomessa harrastetaan laajasti erilaisia luonnon virkistyskäyttöön liittyviä harrastuksia, johon vaihteleva luontoympäristö ja eri vuodenajat tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia (Sievänen & Tyrväinen 2015, 263). Yleisimpiä luonnon virkistyskäyttöön liittyviä harrastuksia Suomessa ovat mm. kävely- ja pyöräilyharrastukset, juoksulenkkeily, luonnossa oleskelu, veneilyharrastukset, luonnontuotteiden keräily, luonnon tarkkailu, hiihtolajit, luonnonhoitotyöt, kalastus, metsästys,

koiraharrastukset, uinti luonnon vesissä, luistelu, suunnistus, mäenlasku pulkalla, geokätköily, maastoratsastus, kiipeily, rullahiihto -luistelu ja -lautailu sekä telttailu, mökkeily ja matkailuautoilu tai -vaunuilu (Luonnonvarakeskus 2012).

Luontoon liittyvien harrastusten kirjo myös laajenee ja kehittyy jatkuvasti. Niihin vaikuttavia tekijöitä ovat ihmisten arvot, toiveet, tiedot, taidot sekä niiden mukaiset valinnat, mutta myös harrastukset mahdollistava ympäristö ja sen muutokset. Ilmastonmuutos vähälumisine talvineen, vesistöjen vedenlaadun heikkeneminen, metsien hakkuut ja monet muut ympäristön muutokset vaativat myös harrastuksilta sopeutumista. (Neuvonen & Sievänen 2014, 21.) Esimerkiksi ilmastonmuutoksen aiheuttamat epävarmat lumiolosuhteet talvisin pakottavat perinteisiä hiihtokeskuksia sekä suomessa että maailmalla monipuolistamaan aktiviteettitarjontaansa ja kehittämään toimintaansa ympärivuotiseksi kaupallisen menestymisensä takaamiseksi. Hiihtolajien varaan toimintaa ei ole enää mahdollista rakentaa, vaan perinteisesti hiihtoalueina tunnetut kohteet ovat panostaneet esimerkiksi maastopyöräilyyn ja muihin ympärivuotisiin aktiviteetteihin. (McBoyle & Scott 2006, 11.) Näin ollen ne myös osaltaan muokkaavat harrastusten kehittymistä.

Luonnolla ja luonnon virkistyskäytöllä on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille, viihtyvyydelle ja terveydelle. Luonnon tarjoamat esteettiset elämykset ja luonnossa oleskelu parantavat mielialaa ja auttavat palautumaan stressistä. Luonnossa oleskelu ja liikkuminen on tutkitusti havaittu laskevan verenpainetta, palauttavan työstä aiheutuvasta kuormituksesta, parantavan keskittymiskykyä sekä lisäävän myönteisiä tunteita. Miellyttävä ja helposti saavutettavissa oleva luontoympäristö voi myös houkuttaa luonnossa harrastamisen pariin ja liikunta jo itsessään lisää hyvinvointia ja terveyttä. Luontoharrastukset koetaankin usein virkistävämpänä kuin monet muut vapaa-ajan harrastukset. (Korpela, Ojala & Tyrväinen 2014, 49, 51–53.)

2.4 Luontomatkailu

Luontomatkailu yhdistää luonnon virkistyskäytön ja matkailun. Luontomatkailuksi kutsutaan matkailua, jonka keskeinen vetovoimatekijä on luonto (Sievänen & Tyrväinen 2015, 263). Matkailulla tarkoitetaan toimintaa, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan ja viettävät siellä vähintään yhden yön (Edelheim & Ilola 2017, 24). Laajan määritelmän

mukaan luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkea luontoon tukeutuvaa matkailua. Sillä voidaan viitata liikkumiseen luonnossa eri luontoon kytkeytyvien harrastusten puitteissa tai tiettyihin luontoympäristön elementteihin keskittyvään matkailuun, kuten eläinten tarkkailuun tai kalastukseen. Luontomatkailu hyödyntää metsiä, kauniita maisemia, puhdasta luontoa ja mahdollisuuksia kokea vahvoja elämyksiä aidossa luonnossa. Luontomatkailua on sellainen matkailu, jonka yhteydessä virkistäydytään luonnossa. (Sievänen & Tyrväinen 2015, 263; Ympäristöministeriö 2002, 7.)

Suomessa luontomatkailu suuntautuu pääasiassa kansallispuistoihin ja hiihtokeskusten ympärille rakentuneisiin matkailukeskuksiin. Luontomatkalle lähtemisen motivaationa on yleensä kohteessa suoritettava harrastus tai luonnonrauhan hakeminen. Alueellisesti luontomatkailun pääpaino on Suomessa keskittynyt Lappiin, joka houkuttelee alueelle vuosittain satojatuhansia matkailijoita. Luontomatkailun ympärille on syntynyt myös lukuisia ohjelmapalveluyrityksiä, joita etenkin ulkomaiset matkailijat hyödyntävät. Ohjelmapalveluyritykset tarjoavat esimerkiksi erilaisia retkiä luontoon oheisaktiviteetteineen. Kotimaiset luontomatkailijat sen sijaan suosivat matkoillaan enemmän omatoimisuutta. (Sievänen & Tyrväinen 2015, 264.)

2.5 Luonnon virkistyskäytön toteuttamisen vastuut ja lainsäädäntö

Suomessa luonnon virkistyskäytön ja ulkoilun edistämiseen liittyvät valtion hallinnon tehtävät jaakautuvat monelle ministeriölle. Suurin hallinnollinen rooli on ympäristöministeriöllä, opetus- ja kulttuuriministeriöllä sekä maa- ja metsätalousministeriöllä. Lisäksi useilla muilla ministeriöillä on yksittäisiä luonnon virkistyskäyttöön ja ulkoiluun liittyviä tehtäviä. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 13.)

Ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön tulosohjauksessa olevan Metsähallituksen tehtävänä on mm. luonnon virkistyskäytön edistäminen, josta on säädetty laissa Metsähallituksesta (1378/2004). Metsähallituksen Luontopalveluiden tulosalueen tehtävänä on luonnon virkistyskäytön osalta mm. hoitaa luonnonsuojeluun ja retkeilyyn varattuja valtion maita kuten kansallispuistoja ja tuottaa niille retkeilypalveluja, sekä hoitaa metsästyksen ja kalastukseen liittyviä julkisia hallintotehtäviä. Metsähallitus rakentaa ja ylläpitää valtion hallinnassa olevilla mailla mm. merkittyjä retkeilyreittejä, taukopaikkoja ja niihin liittyviä luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua palvelevia rakenteita. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 15.)

Maakuntakaava ohjaa kuntien kaavoitusta ja muuta alueiden käyttöä. Maakuntakaavan laatimisesta vastaa maakunnan liitto. Maakuntakaavan sisältövaatimuksista säädetään Maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999), jonka 28 § mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota mm. maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyteen. (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2013.)

Maakuntakaavassa osoitettujen virkistysalueiden toteuttaminen kuuluu lähinnä kunnille, jotka myös ylläpitävät suurinta osaa yksittäisistä virkistysalueista. Luonnon virkistyskäyttöä ja ulkoilua koskevat tehtävät jakautuvat kunnissa usein monen eri hallinnonalan kesken. Tyypillisesti luonnon virkistyskäytön ja ulkoilun asioita kunnissa hoitavat liikunnasta, maankäytön suunnittelusta, metsäomaisuuden hoidosta, puistoalueista ja rakennetusta ympäristöstä vastaavat tahot. Luonnon virkistyskäytön ja ulkoilun järjestämisen ollessa näin jakautunut, palvelut eivät useinkaan muodosta toimivaa kokonaisuutta ilman kunnan sisällä tehtävää monen hallinnonalan suunnitelmallista yhteistyötä. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 15.)

Muita toimijoita ovat kolmannen sektorin toimijat, kuten järjestöt ja seurakunnat, joilla on merkittävä rooli luonnon virkistyskäytön palvelujen tuottajana. Esimerkkeinä Suomen latu ry, joka edistää ulkoilun harrastamista valtakunnallisesti sekä virkistysalueyhdistykset ja -seurakunnat, jotka ovat alueellisia yhteistoimintaorganisaatioita, jotka toimivat yleiseen virkistyskäyttöön soveltuvien virkistysalueiden turvaamiseksi ja jäsenkuntiensa asukkaiden virkistysmahdollisuuksien parantamiseksi. Järjestöt voivat saada toimintaansa kuntien ja valtion apua ja ne mm. rakentavat ja ylläpitävät ulkoilupaikkoja ja -reittejä, järjestävät ulkoilutoimintaa ja tarjoavat asiantuntija-apua päätöksentekoon. Myös yritykset tuottavat luonnon virkistyskäytölle tarpeellisia tukipalveluita, kuten ravitsemus- ja majoituspalveluita, liikenne- ja ohjelmapalveluita, välinevuokrausta ja mobiililaitteiden sovelluksia. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 16.)

Liikuntalain (390/2015) 5 §:n mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla on kuntien tehtävä. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle ”järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen; tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoimintaa; sekä rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja”. Virkistysalueet ja ulkoilureitit eivät kuitenkaan sisälly liikuntalain mukaiseen määritelmään liikuntapaikoista ja näin ollen niiden pitäminen ja perustaminen ei ole kuntien lakisääteistä toimintaa.

Sen sijaan ulkoilulaissa (1973/606) säädetään ulkoilureittien perustamisesta reittitoimituksella, valtion retkeilyalueiden perustamisesta sekä leirintäalueista ja niiden pitämisestä. Laki on vanha ja lain soveltamisala on nimeensä nähden kapea, koska siinä säädetään vain kolmesta erillisestä ulkoilutoimintaan liittyvästä aiheesta. Ulkoilulakia onkin esitetty kehitettäväksi ja laajennettavaksi vastaamaan nykypäivän tarpeita. Ulkoilulaissa olisi oleellista määritellä esimerkiksi valtion ja kuntien vastuut ulkoilun kehittämisessä, joka selkeyttäisi myös vastuiden jakaantumista. Ulkoilureitit ja virkistysalueet olisi syytä määritellä liikuntalain tarkoittamiksi liikuntapaikoiksi, jolloin ne tulisivat myös valtion liikuntapaikka-avustusten piiriin. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 5.)

2.6 Luonnon virkistyskäyttö Pohjois-Karjalassa ja Nurmeksessa

Pohjois-Karjala on pinta-alaltaan runsaat 21 000 km² metsää, suota, vaaroja, harjuja ja vesistöjä. Maisemakuva jakautuu Pohjois-Karjalan järvisuutuun, joka on järvien vallitsemaa kumpuilevaa aluetta maakunnan eteläosissa ja Vaara-Karjalaan Pielisjärven ympäristössä, jonka maisemaa hallitsevat jylhät vaarat. Pohjois-Karjalan vetovoimatekijöihin kuuluu puhdas, rikas ja monimuotoinen luonnonympäristö ja laajat vesistöalueet, joka luovat hyvät mahdollisuudet monipuoliselle luonnon virkistyskäytölle. (Virtamo & Vuorijoki 2004, 10; Huikuri, T. & Suorsa, J. 2015, 5.)

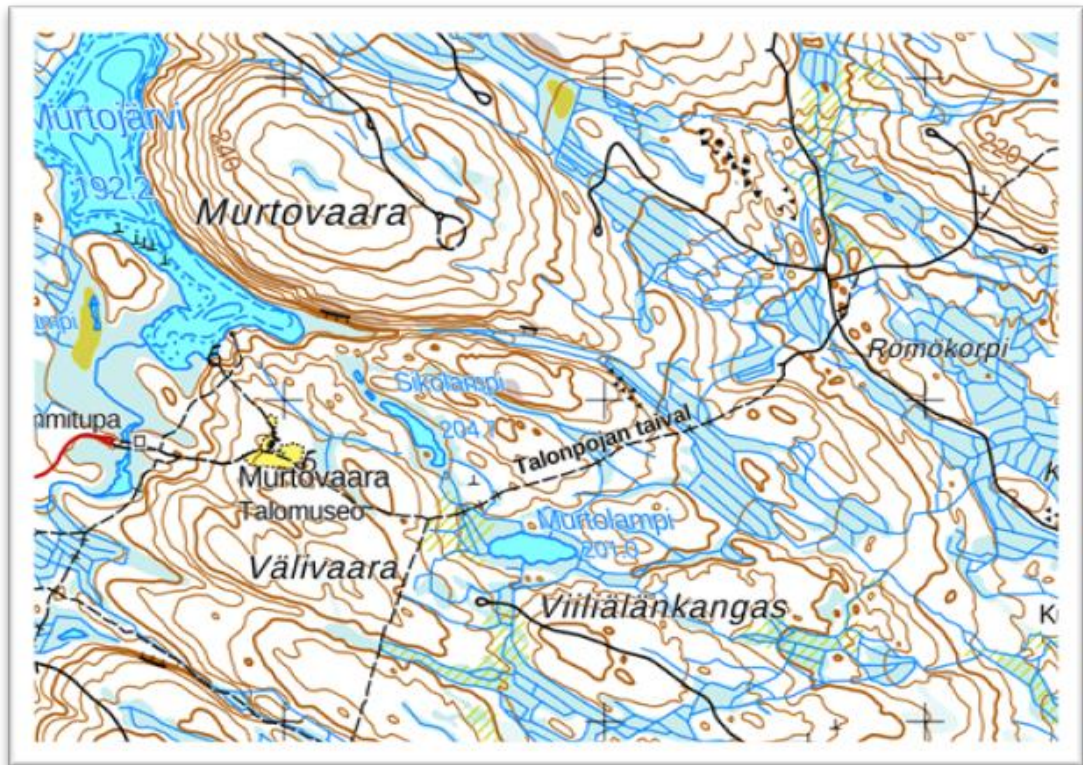
Tunnetuimpia virkistysalueita Pohjois-Karjalassa ovat Kolin kansallispuisto ja Ruunaan retkeilyalue Lieksassa sekä Patvinsuon kansallispuisto Lieksan ja Ilomantsin rajamailla ja Petkeljärven kansallispuisto Ilomantsissa ja Peurajärven ja Mujejärven retkeilyalueet Nurmeksessa. Näitä kansallispuistoja ja retkeilyalueita ylläpitää Metsähallituksen Luontopalvelut. Lisäksi useat alueen kunnat tarjoavat paikallisia retkeily- ja virkistyskohteita sekä reittejä. (VisitKarelia 2020.) Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2020, 34) on myös määritellyt Maakuntakaava 2040 -ehdotuksessaan alueen matkailun ja virkistyskehittämisen kohdealueet, jossa esimerkiksi Pielisjärven rantojen alue, Nurmes mukaan lukien, on määritetty kyseiseksi kohdealueeksi.

Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton määrittelemät matkailun ja virkistyskehittämisen kohdealueet tukeutuvat olemassa oleviin matkailupalveluihin ja monipuoliseen luonnonympäristöön, mutta myös tapahtumiin ja kulttuuriin. Kehittämisellä pyritään siihen, että alueille muodostuu

olemassa oleviin matkailukeskuksiin tukeutuva verkosto, joka muodostuu ohjelmapalveluista, reiteistä ja virkistysalueista, jotka palvelevat matkailun tarpeita. Alueiden suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota luontomatkailun, matkailuelinkeinojen, vapaa-ajantoimintojen ja muiden palvelujen toimintaedellytyksiin. Esimerkiksi Pielisen alueen matkailun kehittäminen perustuu Pielisjärven vetovoimaiseen luonnon, virkistyksen, kulttuurin ja matkailun kokonaisuuteen. Alueen sisään jäävät niin Kolin kansallispuisto kuin Nurmeksen Bomba-Hyvärilän karjalaiskylä sekä koko Pielisen vesistöalue. Ohjeena on, että aluetta tulee kehittää laadukkaat palvelut omaavana, maakunnan keskeisenä luonnon, kulttuurin ja reitistöjen sekä vesistömatkailun vetovoimalueena. (Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto 2020, 40–41.)

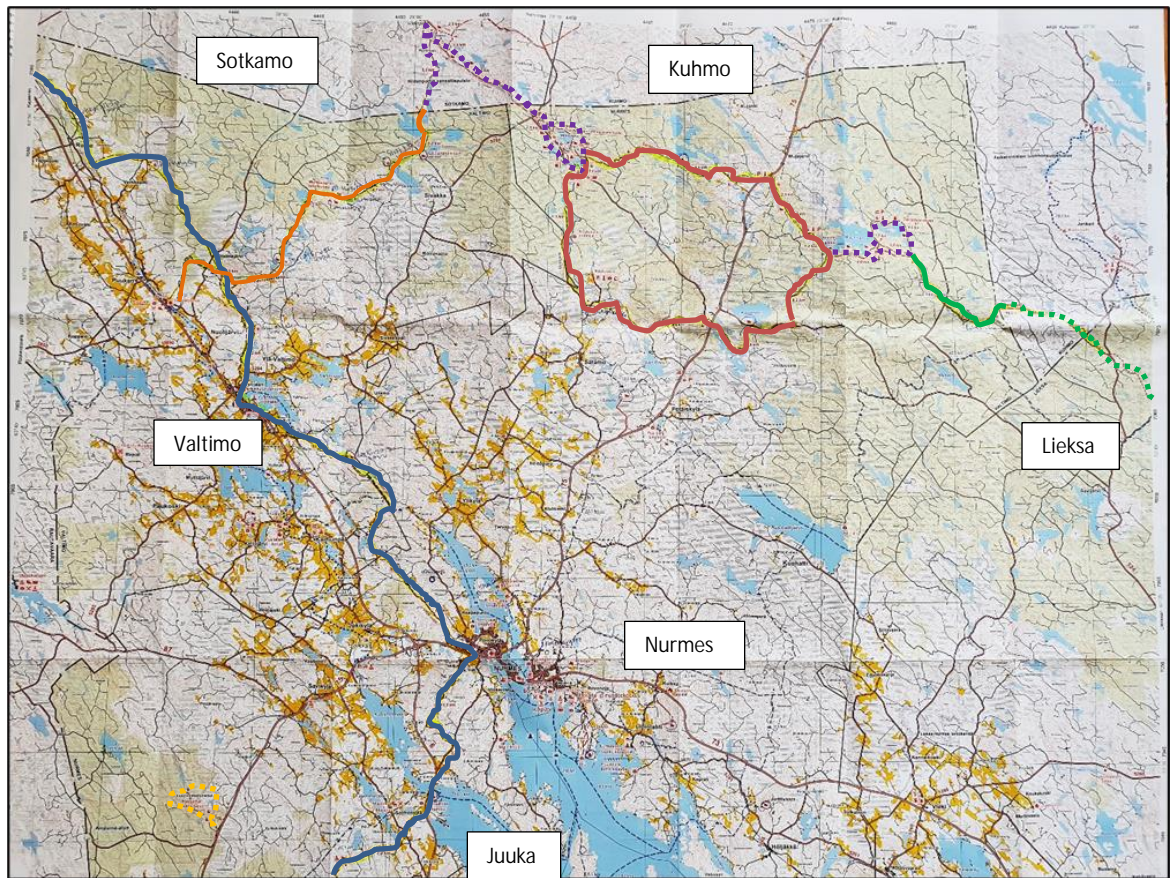
Nurmeksen virkistysalueita ovat edellä mainitut Peurajärven ja Mujejärven retkeilyalueet. Peurajärvi on tunnettu virkistyskalastus- sekä retkeilykohde. Peurajärven retkeilyalueelta on yhteys Kainuun puolella Sotkamossa sijaitsevaan Hiidenportin kansallispuistoon. Mujejärven retkeilyalueen sijaan on erämaisempi kohde ja vain osa sen reiteistä on ylläpidettyjä. Lisäksi Nurmeksessa on Raesärkkien retkeilyalue, joka on entinen Metsähallituksen ylläpitämä retkeily- ja luonnonsuojelualue. Tällä hetkellä Raesärkkien aluetta ylläpitää Suomen erävaelluskilta ry. (Haapalehto 2020.)

Nurmes-Valtimo alueella kulkee lisäksi useita vanhoja retkeily- ja vaellusreittejä, joiden ylläpitäjinä ovat olleet Nurmeksen kaupunki ja Valtimon kunta, mutta reittien ylläpito on lakkautettu 2010-luvun alkupuolella vedoten reittien vähäiseen käyttöön. Reitit ovat opasteineen osittain vielä maastossa näkyvissä ja ne on merkitty Maanmittauslaitoksen maastokarttoihin ja ovat myös löydettävissä sähköisistä karttapalveluista, jotka käyttävät Maanmittauslaitoksen karttoja taustakarttoinaan.

Kuva 1. Vanhat reitit löytyvät Maanmittauslaitoksen maastokartoista (Karttapaikka 2020.)

Vanhojen reittien varsilla on yhä laavuja, tulipaikkoja ja kotia, joita Nurmeksen kaupunki jollain tasolla ylläpitää ja ne toimivat alueella yksittäisinä retkikohteina. Alueen vanhoja reittejä ovat UKK-reitti, joka kulkee Kolilta Juuan kautta Nurmeksen ja Valtimon läpi jatkuen Sotkamon puolelle Vuokattiin saakka. Talonpojan taival, joka kulkee Valtimon Puukarista Hiidenportin kansallispuiston alueelle saakka. Reitti myös risteää UKK-reitin kanssa. Saramon jotos, joka on rengasreitti Peurajärven ja Mujejärven retkeilyalueiden välissä ja Koivujoen polku, joka on tehty yhdysreitiksi Mujejärven retkeilyalueelta Lieksaan Karhunpolulle, jotta reitistöä on saatu aikoinaan yhtenäisen yli 300 km pitkä Karjalan kierros rengasreitti. (Laukkanen 2020.)

Kuva 2. Vanhat retkeilyreitit Nurmeksessa. Tummansininen: UKK-reitti, oranssi: Talonpojan taival, punainen: Saramon jotos, vihreä: Koivujoen polku. Violetit katkoviivat vasemmalta oikealle: Hiiidenportin kansallispuiston reitit, Peurajärven retkeilyalue ja Mujejärven retkeilyalue. Keltainen katkoviiva: Raesärkät. (Alkuperäinen kartta: Pohjois-Karjalan maanmittaustoimisto 2006.)

3 Ulkoilureitit

Yleisesti ulkoilureiteiksi kutsutaan monentyyppisiä ulkoiluun tarkoitettuja väyliä, kuten kuntoreittejä, ulkoiluteitä, polkuja tai jalankulkuväyliä. Yksitystiet ja metsäautotiet palvelevat myös ulkoilureitteinä. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 23.) Ulkoilureitillä tarkoitetaan myös maastossa opastettua, sekä kartalle merkittyä ulkoilua varten tarkoitettua väylää. Ulkoilureittien avulla sovitetaan yhteen luonnon tarjoamia mahdollisuuksia ja ihmisen tarpeita. Reitit helpottavat luonnossa liikkumista ja ohjaavat kulkemista tietyille väylille ja siten myös suojelevat reittien ulkopuolista luontoa. Rakennettu ja opastettu reitti lisää kulkijan turvallisuutta ja mukavuutta, koska viitoitus estää eksymästä ja portaat, kaiteet, sillat ja pitkokset hankalakulkuisissa kohdissa helpottavat kulkemista. (Karjalainen & Verhe 1995, 21, 25.) Ulkoilureitit toimivat itsessään liikuntapaikkoina, mutta ne parantavat myös monien luontokohteiden saavutettavuutta. Ulkoilureittien vapaa käyttö lisää ihmisten tasa-arvoisuutta liikunnan ja luonnon virkistyskäytön suhteen. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 24.)

3.1 Reittityypit

Ulkoilureittejä voidaan jaotella mm. reittityypin mukaan. Alla on esimerkki ulkoilureittien jaottelusta ja kullekin reittityypille ominaisista piirteistä käyttötarkoituksineen.

Taulukko 1. Erilaisia reittityyppejä ja niiden ominaisuuksia (mukaillen Karjalainen & Verhe 1995, 27).

Reittityypit	Pohjan rakenne	Käyttötarkoitus	Reitin muoto	Sijainti
Eräretkeilyreitti, retkeilyreitti	Luonnonmukainen polku, rakennettu polku, raivattu ura	Patikointi, retkeily, hiihto, maastopyöräily, juoksu, luonnonrauhan hakeminen, vaeltaminen	Rengasreitti, nauhamainen	Kauempana taajamasta, kansallispuistot, retkeilyalueet, virkistysalueet, talousmetsät

Luontoreitti	Luonnonmukainen polku, rakennettu polku	Patikointi, luontohavaintojen tekeminen, luontokasvatus, retkely, (pyöräily, hiihto)	Rengasreitti	Luonnonsuojelualueet, kiinnostavat luontokohteet
Lähireitti	Kuntorata, kevyenliikenteen väylä, yleinen tie, ulkoilutie, lähipolku	Päivittäinen ulkoilu, pyöräily, maastopyöräily, juoksu, hiihto, asiointi ja työmatkaliikenne	Reittiverkosto	Taajamat ja niiden lähialueet, taajamien virkistysalueet
Vesireitti	Joki, järvi, lampi, meri, koski, veneilyväylä	Melonta, veneily, koskimelonta	Rengasreitti, nauhamainen	Saaristo, kansallispuistot, retkeilyalueet, lähivesistöt
Moottorikelkkareitti	Raivattu ura, rakennettu polku	Moottorikelkkailu, maastopyöräily, mönkijällä ajelu	Nauhamainen	Kauempana taajamista, virkistysalueet, talousmetsät
Ratsastusreitti	Yleinen tie, yksityistie, raivattu ura	ratsastus	Rengasreitti	Taajamat ja niiden lähialueet, yksityiset maat

3.2 Monikäyttöreitit

Nykyään reittisidonnaisen lajikirjon kasvamisen ja harrastustapojen muuttumisen myötä, on alettu puhua monikäyttöreittien puolesta, jolla pyritään mahdollistamaan reittien monipuolinen käyttö. Esimerkiksi talvisten ulkoilureittien kysyntä eri ulkoilulajeihin, muuhunkin kuin hiihtoon, on lisääntynyt. Erityisesti taajamien lähellä sijaitseville ulkoilureiteille kohdistuu paine muuttaa niiden käyttötarkoitusta useamman käyttäjäryhmän monikäyttöreiteiksi. Asukkaiden liikkumisen ja maankäytön suunnittelun kannalta olisi tarkoituksenmukaista, että reitillä voisi mahdollistaa monien käyttäjäryhmien, kuten hiihtäjien, kävelijöiden ja pyöräilijöiden samanaikaisen aktiivisen liikkumisen. (Suomen latu 2020 a.)

Reittien monikäyttöä voi olla esimerkiksi reitin tarjoaminen monen eri liikumistavan käyttöön, jossa patikointi, polkujuoksu ja maastopyöräily, tai hiihto, talvipyöräily ja kävely tapahtuvat samalla reitillä. Tai reitin käyttämistä eri vuodenaikoina eri liikuntalajien harrastamiseen, jossa esimerkiksi talviset hiihtolatupohjat ovat kesällä maastopyöräilijöitten ja patikoiden käytössä. Reittien monikäyttöä voi olla myös yritysten ja palvelujen yhdistäminen reitteihin ja niillä tapahtuvaan toimintaan, sekä kulttuurin, taiteen tai jonkin muun sisällön yhdistämistä reittiin, kuten teemapolut, joissa yhdistyy tietty sisältö ja aktiviteetti. (Rautiainen & Riikonen 2017, 7–8).

Reittien monikäyttöä puoltaa moni asia. Monikäyttöreitit palvelevat erilaisia liikumistarpeita, mahdollistavat uusien lajien harrastamisen sekä niiden kautta voidaan huomioida esimerkiksi vähälumisten talvien aiheuttamat muutokset liikuntatapoihin ja reittitarpeisiin. Reittien ylläpitäjä myös hyötyy monikäytöstä: reittien perustamisessa ja ylläpidossa syntyy kustannussäästöjä, luontoalueet säästyvät, maankäyttö tehostuu ja ylläpitäjän vastuut keskittyvät vähemmille reiteille, kun samat opasteet ja rakenteet palvelevat monia käyttäjäryhmiä. Monikäyttö tuo myös lisäkäyttöä olemassa oleville huolletuille reiteille ja oheispalveluille, kuten taukopaikat ja matkailupalvelut. (Rautiainen & Riikonen 2017, 8–9.)

Reittien monikäyttö edellyttää uudelleen asennoitumista ja avointa kokeilumieltä reittien ylläpitäjiltä sekä sopeutumista käyttäjiltä. Monikäyttö edellyttää myös lajiasiantuntemusta reitin suunnitteluun ja ylläpitoon, toimivia opastauluja ja jatkuvia merkintöjä, viitoitusta ja karttoja, perustiedon selkeää jakamista kaikille käyttäjille, käyttäjäkunnan kuuntelua, koordinaatiota eri ylläpitäjien kesken ja notkeutta päätöksentekoon. (Rautiainen & Riikonen 2017, 9.)

3.3 Opasteet

Liikumistapojen sekä käyttäjäryhmien monipuolistuminen, turvallisuusnäkökohtien huomioimisen tarpeet ja rengasreittien kysyntä ovat lisänneet opastamisen tarvetta reiteillä (Tuominiemi 2013, 3). Reitin käyttäjän kannalta orientoituminen reitille alkaa yleensä jo ennen matkaa, etsimällä kohteesta tietoja ennakkoon internetistä. Tästä syystä onkin oleellista, että retkikohteesta tai reitistä on saatavilla helposti ennakkotietoa sekä digitaalisia tai paperisia kartta-aineistoja. (Kestilä & Ollila 2018, 11.)

Opastetaulut, jatkuva reittimerkintä ja viitoitus muodostavat reitin opastekokonaisuuden. Myös reitin lähtöpaikan hyvä sijainti ja opastaminen lähtöpaikalle ovat tärkeässä asemassa hyvää opastekokonaisuutta tavoiteltaessa. Lähtöpaikalla kulkija näkee opastetaulusta reitin ennakkotiedot ja ohjeet reitillä liikkumiseen. Jatkuva reittimerkintä pitää kulkijan reitillä ja viitoitus ohjaa risteyksissä oikeaan suuntaan. Risteyksien karttataulut auttavat paikantamisessa ja helpottavat reittivalintaa. (Kestilä & Ollila 2018, 17.)

Reittien hyvän opastamisen pääperiaatteet ovat:

1. Yksinkertaiset ratkaisut opastekokonaisuuden ja reittien suunnittelussa. Yksinkertaiset ja helposti tulkittavat opasteet ovat käyttäjän kannalta mielekkäät. Esimerkiksi yhteen suuntaan kuljettavien rengasreittien suosiminen keventää opastamisen tarvetta.
2. Eksymismahdollisuuden minimointi. Reittimerkinnät sijoitetaan niin tiheästi, että edelliseltä merkiltä on mahdollista nähdä seuraava merkki.
3. Reittien selkeä erottelu toisistaan reittimerkintöjen avulla. Reittimerkintöjen tehtävä on pitää kulkija oikealla reitillä, joten eri reitit merkitään eri värein tai reittiä merkitsemään annetaan jokin kuvaava symboli.
4. Reittien nimeäminen. Reitille keksitään kuvaava nimi, joka lukee viitoissa reitin varrella ja risteykskohdissa, joka antaa kulkijalle tiedon, että oikealla reitillä ollaan. Lisäksi reittien kiintopisteistä, eli palvelukohteista, nähtävyyksistä ja muista kiinnostavista kohteista tiedotetaan reitin varrella etäisyysviitoilla ja perillä kunkin kiintopisteen kohdalle sijoitetaan paikannimiä.
5. Ainoastaan oleellinen tieto viittoihin sanallisessa muodossa. Kohteet, jotka mahdollista, osoitetaan symbolein, kuten laavut, tulipaikat, infotaulut, vesipisteet, reitillä sallittu kulkutapa, jne. Viitoissa tulisi pyrkiä myös yksikielisyyteen.
6. Opastaulujen sisältöön panostaminen. Opastauluista tulee löytyä ainakin laadukas, selkeä ja oikein tiedoin varustettu kartta, reittien esittelyt pituuksineen, kohderyhmineen, kulkusuuntineen, mahdollisine reittivaativuusluokituksineen ja nimineen yms. sekä reitin varrella esiintyvien symbolien selitykset. (mukaillen Tuominiemi 2013, 3–11.)

Suomen Standardisoimisliitto ylläpitää standardia SFS 4424 Ulkoilun ja liikunnan merkit, joka on alan asiantuntijoiden kokoama sarja ulkoilureiteillä käytettävistä merkeistä ja symboleista. Standardia päivitetään tarpeiden mukaan Standardisoimisliiton johdolla. Suositeltavaa on, että opasteissa käytettäisiin standardimerkkejä ja symboleita. (Kestilä & Ollila 2018, 9.) Uusin SFS 4424 standardin päivitys on tullut voimaan kesällä 2020 ja se sisältää mm. uuden pelastus- ja paikannusmerkin. Merkin tavoitteena on auttaa avunhälyttämistä reiteille sekä paikantamista esimerkiksi onnettomuustilanteissa. Merkki on kansallinen suositus reittien ylläpitäjille paikkatiedon merkitsemisestä maastoon. (Tukes 2020.)

Reiteille voidaan asettaa myös ohjemerkkejä, joilla annetaan suosituksia, ohjeita ja kieltoja, jotka eivät perustu viranomaismääräyksiin. Niillä osoitetaan tietyille toiminnoille varattua paikkaa tai toimenpidekieltoa. Lisäksi reiteille sijoitettavia varoitus-, kiello- ja määräysmerkkejä on suositeltavaa käyttää, kun ne ovat välttämättömiä turvallisuuden, yleisen järjestyksen tai ympäristönsuojelun vuoksi. (Karjalainen & Verhe 1995, 127.)

Kuva 3. Opasteviittoja Hiidenportin kansallispuistossa. Viitoissa on osoitettu etäisyys määränpään sekä esitetty symbolein kohteessa olevat palvelut.

Kuva 4. Opasteviittoja Hiidenportin kansallispuiston rajalla. Viitassa reitin nimi ja kulkutapaa osoittava symboli. Erikseen on lisätty viitta osoittamaan matkaa seuraavaan kiinnostavaan kohteeseen kansallispuiston ulkopuolella.

Kuvat 5 ja 6. Vanhoja säilyneitä Talonpojan taipaleen reittimerkintöjä ja opasteita. Talonpojan taipaleen väritunnus on ollut punamusta raita.

Kuvat 7 ja 8. Vanhoja UKK-reitin reittimerkintöjä ja opasteita. UKK-reitillä on pysynyt seuraamalla sinisiä täpliä.

3.4 Ulkoilureitin perustaminen ja suunnittelu

Ulkoilureitin perustajana ja haltijana voi olla valtio, kunta, seurakunta, yleishyödyllinen yhdistys, esimerkiksi kyläyhdistys, tai matkailupalveluyrittäjä, kuten hiihtokeskus tai hotelli. Reittejä voidaan rakentaa myös yhteistyössä eri toimijoiden, kuten kuntien ja yhdistysten kesken. (Tukes 2020; Suomen latu 2020 b.)

Ulkoilureittien ja -paikkojen suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito esimerkiksi kunnissa saattaa olla monen hallinnonalan vastuulla. Koska toimijoita on monia ja reittejä hyvin erilaisia aina jalkakäytävistä metsäpolkuihin, toimijoiden yhteistyön merkitys korostuu. Kunnat voivat siirtää myös ulkoilureittien kunnossapidon kolmannelle osapuolelle, kuten yhdistykselle tai matkailupalveluyritykselle. (Eränkö, Kuisma-Sandgren & Rautiainen 2015, 24.)

Usein reittejä suunnittelevat kunnissa vapaa-aika- ja liikuntatoimi. Suunnitteluun voi osallistua myös paikallinen luonnonsuojelupiiri, matkailun alueorganisaatio, matkailuyrittäjiä, harrasteyh-

distykset sekä ympäristöviranomaisen. Luonnonsuojeluyhdistyksillä on asiantuntemusta paikallisesta luonnosta ja sen erityispiirteistä. Matkailun alueorganisaatiolla on tietoa matkailijoiden tarpeista, matkailijoiden profiilista ja käyttäytymisestä. Myös reitin liiketoiminnalliset ja kaupalliset mahdollisuudet olisi hyvä huomioida, joista matkailuyrittäjät tietävät parhaiten. Jos läheisyydessä on matkailukohteita, on reitti suunniteltava siten, että se kiertää kohteiden kautta tai kohteista on liittymä reitille. Reitillä kävijämääriä ja käytettävyyttä lisää reitin varrella sijaitsevat majoitus- ja matkailukohteet sekä reitin helppo saavutettavuus alku- ja loppupisteestä. Hyvällä reittien suunnittelulla ja ottamalla elinkeino mukaan jo suunnitteluvaiheessa parannetaan elinkeinon toimintaedellytyksiä, reitin vetovoimaisuutta sekä asiakaskokemuksen laatua. (Räsänen & Saari 2011, 10.)

Karkea reittisuunnitelma tehdään maastokartan avulla, jonka jälkeen kartalle tehty alustava reitin linjaus kuljetaan läpi. Tässä vaiheessa on oleellista tietää reitin käyttötarkoitus sekä suunniteltu leveys ja mahdollinen pinnoite. Lopullisessa reittilinjauksessa kartoitetaan tarvittavat maansiirtotyöt, reitille tulevat pinnoitemateriaalit, arvioidaan tavat kuljettaa materiaalit ja tarvikkeet maastoon ja sijoitetaan reitin varrelle tulevat opasteet, viitat ja rakennukset oikeille paikoilleen ja suunnitellaan myös pysäköintipaikat reitin varrelle. (Räsänen & Saari 2011, 21.)

Reitille voidaan tehdä myös luontokartoitus. Sillä tarkoitetaan reitin luonnon erityispiirteiden, ilmaston, maaston sekä paikallishistorian kartoittamista ja ympäristövaikutusten arviointia. Luontokartoituksessa arvioidaan myös reitin vetovoimaisuus, joka muodostuu maisemasta, näköalapaikoista, kohteen luonnosta ja kulttuurista ja siitä miten niiden kokeminen mahdollistetaan. Luontokartoituksen tuloksia voidaan käyttää opastauluissa, kartoissa, yritysten tuotekuvauksissa ja markkinointimateriaalissa. (Räsänen & Saari 2011, 21.)

Yleensä ulkoilureitin perustaja ja maanomistajat ovat eri tahoja. Tällöin reitin perustajan tulee vuokrata maanomistajalta käyttöoikeus reitin maapohjaan. Yksityismaille ulkoilureitti voidaan perustaa joko vapaaehtoisella sopimuksella, tai ulkoilulain nojalla ulkoilureittitoimitus menettelyllä. Vapaaehtoinen sopimus reitin perustajan ja maanomistajan välillä maapohjan käyttöoikeudesta on yksinkertainen ja joustavin vaihtoehto. Reitillä haltijan ja maanomistajan etujen turvaamiseksi tarvitaan maankäytöstä aina kirjallinen sopimus, johon merkitään tarkasti kummankin osapuolen oikeudet ja velvollisuudet. Ulkoilureittitoimitusta voidaan käyttää siinä tapauksessa, jos maan-

omistaja on haluton tekemään sopimusta, tai reitille halutaan vahvempi suoja muuta maankäyttöä vastaan. Ulkoilureittitoimitus on raskas menettely ja harvemmin käytetty ns. pakkokeino. (Karjalainen & Verhe 1995, 81–82.)

3.5 Muita reitin suunnittelussa huomioon otettavia asioita

Asiakaslähtöisyys

Asiakaslähtöinen toimintatapa tarkoittaa reittien käyttäjien tarpeiden selvittämistä laaja-alaisesti sekä niiden huomioimista kokonaisuuden suunnittelussa. Asiakaslähtöisessä toimintatavassa tulisi huomioida reitin käyttäjän koko palvelupolku sekä käyttäjän saama kokemus palvelusta. Kokemus syntyy vuorovaikutuksesta, johon vaikuttaa mm. reitin käyttäjän kohtaamiset, mielikuvat ja tunteet. Reitin käyttäjän palvelupolku alkaa jo ennen varsinaista reitille menoa etsimällä kohteesta ennakkotietoa tai markkinointimateriaaliin tutustumalla. Kohteeseen saavuttua reitin käyttäjän palvelupolussa voi olla esimerkiksi kohtaamisia eri palveluntuottajien kanssa tai ainoastaan meno suoraan reitin lähtöpaikkaan. Reitin opastekokonaisuudella on tärkeä rooli tässä vaiheessa, koska se vaikuttaa käyttäjän palvelupolun kulkemiseen. Selkeä opastus reittien lähtöpaikalle parkkialueelta tai majapaikasta sekä jatkuva merkintä, viitoitus ja opastaulut reitin varrella ovat tärkeä osa sujuvaa kokemusta. Palvelupolku jatkuu myös matkan jälkeen. Usein käyttäjät jakavat valokuvia, kokemuksia ja palautetta sosiaalisessa mediassa tai tuttavapiirille. Reitin ylläpitäjän kannattaa myös huomioida, että käyttäjältä saadaan palautetta esimerkiksi reitin kunnosta. Ylläpitäjän tehtävänä on näin ollen huolehtia, että palautteenanto on mahdollista. (Kestilä & Ollila 2018, 13–14.)

Reitin turvallisuus

Ulkoilureitin haltija vastaa reitin turvallisuudesta. Eri tahojen hallinnoimat reitit voivat myös liittyä toisiinsa, jolloin reittien haltijoiden pitää tehdä yhteistyötä koko reitistön turvallisuuden varmistamiseksi. Suomessa reittien turvallisuutta valvova viranomaisena on Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes. Tukes vaatii turvallisuusasiakirjan tekemistä sellaisille ulkoilureiteille, joihin liittyy merkittäviä riskejä reitillä kulkijoiden tai ulkopuolisten henkilöiden turvallisuudelle. Reittien monikäyttö voi lisätä reitin riskejä ja edellyttää usein turvallisuusasiakirjaa. Jokaisesta yksittäisestä ulkoilureitistä ei välttämättä tarvitse tehdä omaa turvallisuusasiakirjaa, vaan useamman eri reitin

tiedot voi koota yhteen turvallisuusasiakirjaan. Esimerkiksi yhden kunnan tai kansallispuiston kaikilla reiteillä voi olla yhteinen turvallisuusasiakirja. (Tukes 2020.)

Taukopaikat

Taukopaikat ovat tärkeitä reittien liitännäisalueita ja oleellinen osa reitteihin kuuluvaa kokonaisuutta, joissa kulkijan on mahdollista viettää lyhyempää tai pidempää taukoa. Taukopaikat sijaitsevat reittien varsilla, yleensä lähellä vesistöjä ja pitkillä reiteillä niitä tulisi olla tasaisten välimatkojen päässä toisistaan, mahdollisesti reittien risteyspaikoissa, jotta ne palvelevat monesta suunnasta tulevia kulkijoita. Taukopaikat eli laavut, kodat, katokset, päivätuvat ja autiotuvat toimivat sääsuojina, levähdyspaikkoina, ruuanlaitto- tai eväitten syöntipaikkoina ja yöpymispaikkana tai yksittäisenä retkikohteena. Taukopaikoilta löytyy yleensä sääsuoja, puuvaja polttopuilla, kirves, huussi, tulisija, jonka ympärillä penkit, pöytäpenkki yhdistelmä sekä ämpäri nuotion sammuttamista varten. Tulisijat ohjaavat tulenteon sille varattuihin paikkoihin ja vähentävät näin ollen palovaaraa. Lisäksi taukopaikkojen ympäristöön voi osoittaa telttailulle sopivia paikkoja, jolla vähennetään ympäristön kulumista. (mukaillen Karjalainen & Verhe 1995, 137.)

Kuvat 9 ja 10. Esimerkkejä taukopaikoista. Vasemmalla Pyssyvaaran laavu Lipinlahdella, joka sijaitsee villiintyneen luontopolun varrella. Oikealla Autiotammen laavu Sivakassa, joka sijaitsee Talonpojan taipaleen varrella, mutta viereen pääsee myös autolla. Molempien taukopaikkojen varusteluun kuuluu sääsuoja, puuvaja, tulisija ja penkit.

Esteettömyys

Esteettömyys koskee laajoja käyttäjäryhmiä. Lapsiperheet ja vanhemmat ikäryhmät sekä apuvälineitä liikkumiseen tarvitsevat hyötyvät esteettömien reittien rakentamisesta (Räsänen & Saari

2011, 17.) Esteettömän reitin tai retkikohteen suunnittelussa tulee huolehtia asianmukaisista opasteista, kulkuväylistä ja niiden materiaaleista, valaistuksesta, käsijohteista ja värikontrasteista sekä levähdyspaikoista. Erilaiset vaaratekijät, kuten jyrkänteet, kivikot ja muut hankalakulkuiset ympäristöt on huomioitava, jotta reitti on turvallinen retkeilijän toimintakykyyn katsomatta. Myös esteettömien reittien ja retkikohteen liitännäisalueiden tulee täyttää esteettömyyden kriteerit. (Invalidiliitto 2020.)

Reittien vaativuusluokitus

Reittiluokituksen ja reittikuvauksen tarkoituksena on antaa luonnossa liikkujalle oleelliset tiedot reitistä. Luokituksen avulla kulkija voi vertailla eri reittejä ja valita itselleen sopivimman. Kun reitistä on kattavat perustiedot, on helpompi myös varustautua oikein ja kulkeminen on turvallisempaa. (Metsähallituksen luontopalvelut 2020 a.) Suomen Latu on laatinut Suomen ulkoilureittien luokitusjärjestelmän, jossa reitit luokitellaan kolmeen vaativuustasoon ja merkitään seuraavilla nimikkeillä: helppo, keskivaativa tai vaativa reitti. Esteetön reitti merkitään joko esteettömän reitin merkillä tai vaativan esteettömän reitin merkillä. Reittien luokittelu perustuu reitin vaativuuteen, kulkukelpoisuuteen ja opasteisiin. Luokitus on voimassa ainoastaan sulan maan aikaan. (Suomen latu 2020 c.) Metsähallitus on sen sijaan luopumassa reittien luokitusjärjestelmän käytöstä ja pääpaino on enenevässä määrin reittien kuvauksissa, niin että kukin kävijä voi löytää itselleen sopivan reitin kuvauksen perusteella (Metsähallituksen luontopalvelut 2020 a).

Ympäristövaikutusten arviointi

Ulkoilureittien ja liitännäisalueiden rakentaminen maastoon kuluttaa maaperää ja kasvillisuutta. Maaston rakenne, käyttötapa sekä kasvillisuuden ominaisuudet vaikuttavat reitin tai alueen kulumiseen. Vaikutusten minimoimiseksi suunnitteluvaiheessa olisi hyvä kuulla luonnonsuojelun asiantuntijoita. Kulumisen laajuuteen voidaan vaikuttaa leiripaikkojen rakenteiden, kuten autiotupien ja nuotiopaikkojen sijoittamisella. Mitä lähempänä toisiaan rakenteet sijaitsevat, sitä pienemmällä alueella kulumista esiintyy. Reitin ja rakenteiden ympäristövaikutusten arvioinnin avulla voidaan myös lisätä ja kohdentaa informaatioita reitin käyttäjille ja ylläpitäjille ja minimoida haitalliset vaikutukset. (Räsänen & Saari 2011, 16.)

Roskattoman retkeilyn edistäminen

Esimerkiksi Metsähallitus on tehnyt työtä jätteiden vähentämiseksi ja roskattoman retkeilyn edistämiseksi retkeilyalueilla. Vetoomuksessa roskattoman retkeilyn puolesta tavoitteena on, että retkeilijästä ei jää jälkeäkään luontoon, periaatteella: vie mennessäsi se, minkä toit tullessasi. Retkeilijöiden vastuulla on tuoda itse jätteensä maastosta lajiteltavaksi ekopisteisiin tai viedä ne kuntien ylläpitämiin lajittelupisteisiin annettujen ohjeiden mukaisesti. Jätevalistusta voi antaa reitin alku- ja lähtöpisteessä sekä taukopaikoilla ja esimerkiksi reittikartan yhteydessä. (Metsähallituksen luontopalvelut 2020 b; Räsänen & Saari 2011, 24.)

3.6 Reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestäminen

Reittien ja taukopaikkojen ylläpidolla tarkoitetaan kohteiden kunnostamista ja huoltoa. Ne ovat ensiarvoisen tärkeitä toimintoja, jotta reitit ja taukopaikat pysyvät käyttökelpoisena, turvallisena ja vetovoimaisena. Ylläpidosta vastuussa oleva taho on selkeästi sovittava ja ylläpitokustannuksiin on varauduttava jo reittiä perustettaessa. Ylläpidon yhteydessä reittejä ja taukopaikkoja voidaan myös jatkuvasti kehittää vastaamaan uusia toiveita ja tarpeita. Käytännön ylläpitotoimiin kuuluvat rakenteiden, kuten opasteiden, siltojen, pitkospuiden portaiden ja taukopaikkojen kunnossapito, mahdollisesti polttopuuhuolto taukopaikoille sekä luonnon hoito, eli reitin pitäminen kulkukelpoisena raivaamalla aluskasvillisuutta ja kaatuneita puita sekä reitin ulkopuolisen alueen suojeleminen. Lisäksi kohteita on hyvä pitää silmällä mahdollisen ilkivallan varalta. Toisaalta hyvin hoidetulla reitillä roskaaminen, ilkivalta ja rakenteiden rikkominen on vähäisempää, kuin alueilla, joiden kunto on jo valmiiksi heikko. (Karjalainen & Verhe 1995, 71, 173.)

Ylläpidon järjestämiseen on useita vaihtoehtoja. Reitien haltijan ei välttämättä itse tarvitse huolehtia reitin ja taukopaikkojen ylläpidosta, vaan se voi ostaa huoltopalveluja esimerkiksi virkistysalueyhdistyksiltä, metsästysseuroilta, kyläyhdistyksiltä, liikuntajärjestöiltä, matkailuyhdistyksiltä, yksityisyrittäjiltä tai muilta sopivilta tahoilta. Ylläpito on mahdollista järjestää myös talkootoin. Lisäksi reittejä voidaan jakaa osiin, joiden ylläpidosta vastaavat eri tahot. Reitien varrella olevien taukopaikkojen ylläpidosta voivat myös vastata eri tahot, kuten lähialueella toimivat yhdistykset. Jos reiteillä ja taukopaikoilla on useita ylläpitäjiä, on erittäin tärkeää, että yleisvastuu ylläpidosta

on kuitenkin yhdellä taholla, esimerkiksi kohteiden haltijalla ja ylläpidon ostamisesta tai muusta järjestämisestä on tehty asianmukaiset sopimukset. (Karjalainen & Verhe 1995, 71.)

Reittien ja taukopaikkojen haltijan olisi syytä tehdä ylläpitosuunnitelma hallitsemilleen kohteille, koska se helpottaa kohteiden hallinnointia ja auttaa pitämään tiedot ajan tasalla, varsinkin jos ylläpidosta vastaa useampi taho. Ylläpitosuunnitelmassa:

1. Määritellään ylläpidettävät reitit ja taukopaikat, reittien käyttötarkoitus sekä reittien käyttötarkoitusta palvelevan huollon ja luonnon hoidon periaatteet.
2. Määritellään yksityiskohtaisesti käytännön huoltotoimenpiteet reittien ja taukopaikkojen osalta, kuten väylien, rakenteiden ja opasteiden kevät ja/tai syys huolto ja huoltotoimenpiteistä vastaavat tahot tai henkilöt.
3. Määritellään reittien ja taukopaikkojen hallinnoijan säännölliset tehtävät, kuten turvallisuusasiakirjan päivittäminen, käyttäjille annettavien tietojen päivittäminen internetissä ja maastossa (reittikuvaukset, kartat ja opasteet), ylläpitosuunnitelman päivittäminen sekä ylläpitosopimusten ja maankäytösopimusten ajantasaisuuden tarkastaminen.
4. Määritellään toiminnan kehittämisen periaatteet, kuten palautteen kerääminen reittien käyttäjiltä ja palautteen hyödyntäminen kehitystyössä, uusien kulkutapojen sovittaminen reiteille tai ohjaaminen uusille urille.
5. Huomioidaan ilmastonmuutoksen, uusien liikkumistapojen ja harrastusten vaikutukset mahdollisina reittien käyttötapoja muuttavina tekijöinä.
6. Arvioidaan ylläpidosta aiheutuvat kustannukset.

(Mukaillen Karjalainen & Verhe 1995, 177; Rautiainen & Riikonen 2017, 8; Tukes 2020.)

3.7 Reittien kehittäminen

Luontomatkailun ja erilaisten polkuharrastusten suosion kasvaessa ja kuntien tunnistaessa oma luontomatkailupotentiaalinsa, on eripuolella Suomea viime vuosina kunnostettu retkeilyreittejä ja luontokohteita tai rakennettu uusia reitistöjä mm. kuntien ja yhdistysten toimesta, yleensä

hankerahoituksen avulla. Lisäksi on perustettu erilaisia hankkeita, joissa on pyritty kehittämään ja parantamaan reitteihin liittyviä sekä luontomatkailua tukevia oheispalveluja. Rahoitusta reittien kehittämiseen tähtääviin hankkeisiin ovat myöntäneet mm. alueelliset ELY-keskukset ja Leader yhdistykset Euroopan Unionin maaseuturahastosta.

Esimerkkeinä ELY-keskusten myöntämällä rahoituksella toteutetuista erityyppisistä reittien kehittämiseen liittyvistä hankkeista ovat mm. Toholammilla Keski-Pohjanmaalla käynnistynyt Toholammin ja Lestijärven kuntien ja yhdistystoimijoiden yhteistyönä toteutettava paikallisten retkeilyreittien kunnostushanke. Hankkeen tavoitteena on lisätä reittien saavutettavuutta ja turvallisuutta sekä tarjota lähiluonnossa liikkumisen mahdollisuuksia alueen asukkaille ja matkailijoille. (Toholammin kunta 2020.) Sekä Kajaanin ammattikorkeakoulun hallinnoima, alueen kuntien, Metsähallituksen Luontopalveluiden ja Outdoors Finland -ohjelman kanssa yhteistyössä toteutettu laaja Kainuun luontomatkailun kehittämishanke. Sen tavoitteena on ollut mm. maakunnassa vierailevien luontomatkailijoiden määrän kasvattaminen, matkailukohteiden profiilin kehittäminen ja erityisesti matkailun kannalta vetovoimaisten reittien laadun ja elämyksellisyyden nostaminen sekä matkailuyrittäjien rohkaisu kytkemään reitistöt osaksi matkailupalvelupaketteja. (Korhonen 2018, 26.)

Esimerkkejä alueellisten Leader yhdistysten myöntämistä reittien kehittämiseen liittyvistä hankkeista ovat mm.: Joensuun seudun Leaderin myöntämän hankerahoituksen turvin toteutettu selkeä ja hyvin opastettu maastopyöräilyyn, polkujuoksuun ja patikointiin soveltuva Kontionpolut -reitistö Kontiolahdella (Suomen latu 2017). Ja matkailua ja retkeilyä tukemaan perustettu Vaara-Karjalan Leaderin oma hanke yhteistyössä Lieksan kaupungin sekä Juuan ja Ilomantsin kuntien kanssa, jossa alueelle on otettu käyttöön yhteinen InfoGIS -karttapalvelu. Hankkeen tavoitteena on ollut karttapalvelun avulla helpottaa alueelle suuntautuvien retkien tai matkan suunnittelua. (Mustonen 2020.)

4 Toimintatutkimus

Tässä opinnäytetyössä tutkimusotteena on tutkimuksellinen kehittämistoiminta, perinteisen tieteellisen tutkimuksen sijaan. Siinä missä tieteellinen tutkimus pyrkii luomaan uusia teorioita sekä noudattamaan tieteellisen tutkimuksen traditioita ja suhtautumaan objektiivisesti tutkimukseen, pyrkii tutkimuksellinen kehittämistoiminta ratkaisemaan käytännön ongelmia ja uudistamaan käytäntöjä. Tieteellisen tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistyön ero on pääasiassa toiminnan päämäärissä: halutaanko tuottaa ilmiöstä uutta teoriaa vai saada aikaan myös käytännön parannuksia tai uusia ratkaisuja. Tutkimukselliselle kehittämistoiminnalle on ominaista käyttää monipuolisesti erilaisia menetelmiä sekä toimia aktiivisesti vuorovaikutuksessa eri tahojen kanssa ja viedä kehitystyötä eteenpäin kirjoittamalla ja esittämällä tutkimuksen eri vaiheita eri kohderyhmille. Kehittämistyössä etsitään asioille parempia vaihtoehtoja ja viedään niitä myös käytännössä eteenpäin. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2010, 18–19.)

Lähestymistapana tutkittavaan aiheeseen on tässä työssä sovellettu toimintatutkimusta, jossa yhdistetään käytännön kehittämistyö ja tutkimus. Toimintatutkimusta ohjaa käytännöllinen intressi ja sitä käytetään, kun halutaan esimerkiksi tietää miten asiat voisi tehdä paremmin. Toimintatutkimuksen avulla pyritään löytämään tietoa, joka palvelee käytänteiden kehittämistä. Se on tutkimusta toiminnan sisällä toiminnan kehittämistä varten. Toimintatutkimuksessa teoriaa ja käytäntöä ei käsitellä toisistaan erillisinä vaan saman asian eri puolina. Toimintatutkimus lähtee ajatuksesta, että teoria on sisällä käytännössä ja päinvastoin. (Heikkinen 2015, 204–205.)

Toimintatutkimuksen lähtökohtana on toimintojen tai käytänteiden muuttaminen, joten se sopii erityisesti tutkimukselliseen kehittämistyöhön. Toimintatutkimuksen kohteena voi olla mikä tahansa ihmiselämään liittyvä ilmiö. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2010, 59.) Erityisesti toimintatutkimus kohdistuu sosiaaliseen toimintaan, joka pohjautuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Toiminnan laajuuden mukaan toimintatutkimus voidaan jakaa viiteen analyysitasoon: yksilö, ryhmä, ryhmien väliset suhteet, organisaatio ja alueellinen verkosto. Sosiaalisen toiminnan ja luontoon kohdistuvan teknisen toiminnan välinen raja on myös usein häilyvä. Luonnontieteellinen ja sosiaalitieteellinen näkökulma yhdistyvätkin usein toimintatutkimuksessa, vaikka lähtökohtana on sosiaalisen toiminnan kehittäminen. (Heikkinen 2007, 16–19.)

Tästä syystä toimintatutkimus sopii lähestymistavaksi myös tähän opinnäytetyöhön ja määritellyyn tehtävään: kehitettävä kohde on hyvin käytännönläheinen ja vaikka kyseessä on ns. luontoon kohdistuva tekninen toiminta, on tässä tapauksessa parhaaseen lopputulokseen pääsemiseksi kehitettävä ennen kaikkea organisaation toimintaa sekä myös alueellisen verkoston yhteistoimintaa.

Toimintatutkimus etenee suunnittelun, havainnoinnin, toteutuksen ja arvioinnin tai reflektoinnin kehänä, jossa tutkimuksen jokaista vaihetta toteutetaan ja suhteutetaan toisiinsa järjestelmällisesti ja kriittisesti. Tutkimus- ja kehittämisprosessi on syklinen, eli eri vaiheet toistuvat uudelleen. Ensin valitaan päämäärät tai määritellään tutkimustehtävä ja asetetaan työn tavoitteet. Tämän jälkeen perehdytään kirjallisuuteen tai muuhun aineistoon ja selvitetään mitä aiheesta jo tiedetään. Tutkimustehtävää voidaan täsmentää aineistoon perehtymisen jälkeen. Varsinainen työ aloitetaan tutkimalla, millaisia käytännön mahdollisuuksia päämäärään pääsemiseksi on. Tämän jälkeen analysoidaan saatu aineisto, arvioidaan tehtyjä asioita, muotoillaan ja tarkennetaan päämääriä, tehdään käytännön kokeiluja, arvioidaan niitä, jne. Tutkimusprosessissa vuorottelevat näin ollen suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2010, 60.)

Toimintatutkimuksella tavoitellaan käytännön hyötyä. Siitä syystä myös toimintatutkijan rooli poikkeaa perinteisestä tutkijan roolista. Sen sijaan että toimintatutkija pysyisi ulkopuolisena ja objektiivisena tutkittua asiaa kohtaan, osallistuu tutkija tutkimaansa toimintaan tehden tutkimuskohteeseensa tarkoituksellisen muutokseen tähtäävän väliintulon, intervention. Toimintatutkija on aktiivinen toimija ja vaikuttaja, jonka tehtävänä on käynnistää muutos ja rohkaista ihmisiä tarttumaan asioihin, jotta niitä voidaan kehittää paremmiksi. (Heikkinen 2007, 19–20.)

4.1 Tutkimustehtävä

Toimintatutkimus alkaa tutkimustehtävän määrittelystä. Tämä perustuu toimintatutkimukselle oleelliseen piirteeseen, jonka mukaan tutkimuksella haetaan käytäntöön sovellettavaa ja hyödynnettävää tietoa käytänteiden kehittämiseksi. Toimintatutkimuksen intressinä on selvittää, kuinka asioiden tulisi olla ja näin ollen siitä seuraa jatkokysymykset: miten toivottava asiantila saadaan aikaan ja millaista tietoa kehittämisen tueksi tarvitaan? Toimintatutkimuksella ei tavoitella tietoa

vain tietämisen vuoksi, vaan sellaista tietoa, jonka avulla voidaan parantaa käytänteitä. (Heikkinen 2015, 209.)

Tässä tapauksessa tutkimustehtävä voidaan määritellä seuraavasti:

Tutkimuksen tehtävänä on kehittää Nurmeksen kaupungin tarjoamia luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksia reittien osalta. Lisäksi tehtävänä on kehittää Nurmeksen kaupungin reittien ja taukopaikkojen ylläpitoon liittyviä käytäntöjä.

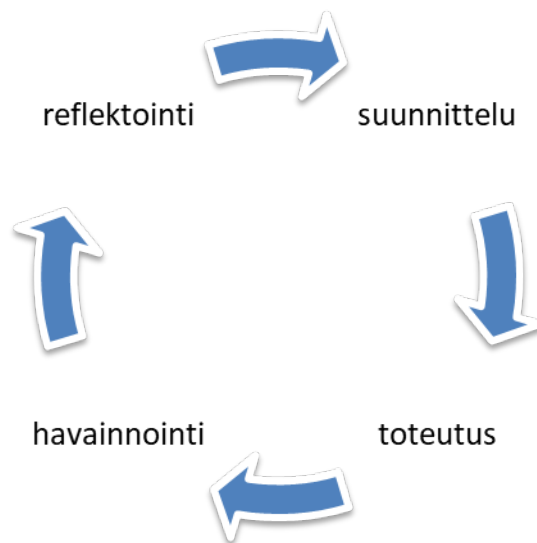
Pääkysymykset: Miten Nurmeksen kaupunki toteuttaa kaupungin asukkaita, matkailijoita ja matkailuyrittäjiä palvelevan monenlaiseen käyttöön soveltuvan reitistön? Miten reittien ja taukopaikkojen ylläpito järjestetään?

Alakysymykset: Mitä vanhoja reittejä tulisi kunnostaa ja onko tarvetta uusille reiteille? Mitkä ovat reittien ja taukopaikkojen kunnostustarpeet? Minkälaisia vaihtoehtoja reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestämiselle on?

4.2 Aineistonkeruumenetelmät

Tutkimustehtävän mukaisia kehitettäviä kokonaisuuksia on kaksi, reitit sekä ylläpito. asiat liittyvät oleellisesti toisiinsa, mutta ne käsitellään omina kokonaisuuksinaan, koska niiden tutkimiseen on sovellettu eri aineistonkeruumenetelmiä. Aineistonkeruumenetelmiksi valikoituivat kysely, haastattelu, havainnointi sekä benchmarking. Useiden aineistonkeruumenetelmien käyttö on perusteltua siinä mielessä, koska eri menetelmien avulla on pyritty saamaan vastaukset tutkimustehtävästä johdettuihin eri kysymyksiin.

Aineistonkeruumenetelmiä käytettäessä toistui myös toimintatutkimukselle ominainen syklimäinen eteneminen vaiheesta toiseen, jossa syklin vaiheet toistuvat kehämäisesti, kuten kuviossa 1 on kuvattu.

Kuvio 1. Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen 2007, 35).

Jokaisen aineistonkeruumenetelmän kohdalla suunniteltiin menetelmän käyttö, jota seurasi suunnitelman toteuttaminen käytännössä. Käytännön toteutuksen ja toiminnan aikana toimintaa ja sen toteutumista seurattiin ja suunnitelmiin tehtiin tarpeen mukaan muutoksia. Tämän jälkeen toimintaa arvioitiin tai refleктоitiin, ja siitä syntyneet ajatukset johtivat kohti seuraavaa vaihetta ja uutta suunnittelua. Kerätystä aineistosta kokonaisuudessaan, teoriaan nojaten pyrittiin muodostamaan kokonaiskäsitys aiheesta ja siitä, kuinka tutkimustehtävä olisi ratkaistavissa parhaalla mahdollisella tavalla.

4.2.1 Kysely Nurmeksen retkeilykohteiden kehittämistarpeista ja -toiveista

Kysely on yksi perinteisimmistä tavoista kerätä tutkimusaineistoa ja sen avulla on mahdollista tavoittaa laajoja joukkoja kerralla. Kysymysten tekemisessä ja muotoilemisessa täytyy olla huolellinen, sillä kysymykset luovat perustan tutkimuksen onnistumiselle. Kysymysten muoto saattaa aiheuttaa eniten virheitä tutkimustuloksiin, sillä jos vastaaja ei ajattele samalla tavalla kuin kyselyn laatija on kysymyksen tarkoittanut, tutkimustulokset voivat vääristyä. Kyselyn sanamuodoissa tulee olla myös tarkkana: ne eivät voi olla häilyviä tai epämääräisiä. Kysymysten tulee olla myös yksiselitteisiä, eivätkä ne saa olla johdattelevia. Kysymykset tulee rakentaa tutkimusongelman ja tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti. Turhia kysymyksiä tulisi välttää ja kysyä vain oleellinen. (Valli 2015, 84–85.)

Kyselyn voi rakentaa siten, että aluksi kysytään oleelliset taustakysymykset, kuten vastaajien ikä, sukupuoli, asuinpaikka jne., Seuraavassa vaiheessa tulevat aiheeseen johdattelevat helpot lämmittelykysymykset. Kyselyn keskivaiheilla kysytään ns. arkojen aiheiden kysymykset, jos sellaisia on ja loppuun voi säästää vielä helppoja jäähdyttelykysymyksiä. Kyselylomakkeen pituutta on myös syytä miettiä huolellisesti, sillä liian pitkä lomake saattaa saada vastaajan luopumaan vastaamisesta. Kyselyn aihealue ja aiheen merkitys vastaajalle vaikuttavat myös vastaamisinnokkuuteen. (Valli 2015, 85–86.)

Kysely Nurmeksen retkeilykohteiden kehittämistarpeista ja -toiveista (liite 1) luotiin Webropol -ohjelmalla. Kyselyn avulla pyrittiin saamaan vastaus kysymykseen: mitä vanhoja reittejä tulisi kunnostaa ja onko tarvetta uusille reiteille? Lisäksi haluttiin tietää mihin käyttötarkoitukseen soveltuvia reittejä toivotaan ja minne. Yleisellä tasolla haluttiin saada myös tietoa luonnon virkistyskäytöstä Nurmeksessa, missä kohteissa virkistäydytään, miten ja mitä virkistäytymiskohteelta toivotaan.

Kysely nimettiin sillä periaatteella, että jos se houkuttelee vastaamaan kyselyyn ja antaa vaikutelman, että vastaajalla on mahdollisuus vaikuttaa. Sanavalinnoissa välteltiin liian teoreettisia ilmaisuja ja tyyli pyrittiin pitämään enemmän henkilökohtaisena, kuin virallisena. Kyselyä suunniteltaessa ajatuksena oli, että se rakennettaisiin mahdollisimman yksinkertaiseksi ja avoimille vastauksille annettaisiin tilaa. Ennalta oli myös tiedossa se seikka, että kyselyn aihepiiri on puhuttanut alueen väestöä, joten avoimien vastausvaihtoehtojen kautta vastaajille myös annettiin mahdollisuus saada oma ääni paremmin kuuluviin.

Kyselyä levitettiin Nurmeksen kaupungin internet sivuilla, Nurmeksen kaupungin sekä Valtimon pitäjän Facebook -sivuilla, joista se levisi myös käyttäjien toimesta tehokkaasti. Paikallislehti Ylä-Karjala teki myös kyselystä pienen jutun. Kyselyn pelkkä sähköinen levitys oli perusteltua kevään 2020 poikkeustilanteen vuoksi ja esimerkiksi kyselyn postittamista ei katsottu tarpeelliseksi. Kyselyä ei myöskään kohdennettu erityisesti tietylle ryhmälle, vaan vastauksia odotettiin kaikilta, jotka kokivat vastaamisen merkitykselliseksi.

NURMES Hae sivustolta...

Ajankohtaista
22.04.2020

Vastaa kyselyyn ja vaikuta Nurmeksen retkeilykohteiden kehittämiseen!

Kyselyyn vastaamalla pääset vaikuttamaan Nurmeksen retkeilyreittien ja taukopaikkojen kehittämiseen! Kyselyn tarkoituksena on selvittää retkeily, ulkoilu ja luonnossa liikkumis-tottumuksia Nurmeksessa, sekä kartoittaa käyttäjien tarpeita ja toiveita Nurmeksen alueen reitteihin ja taukopaikkoihin liittyen. Vastauksia hyödynnetään käytännössä toteutettavassa reittien kehittämistyössä sekä taustamateriaalina Nurmeksen kaupungin toimeksiantosta tehtävässä Kajaanin ylemmän ammattikorkeakoulun matkailun opinnäytetyössä, jonka aiheena on Nurmeksen retkeilyreittien ja reittien ylläpidon kehittäminen.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyyn vastaaminen vie noin 5-10 minuuttia. Vastausaika on 10.5. saakka. Jokainen vastaus antaa arvokasta tietoa kehittämistyöhön.

Kyselyyn tai muuta aiheeseen liittyvää palautetta tai ajatuksia voi lähettää: katri.kantola@nurmes.fi

Kiitos vastauksistal!

➤ Tästä kyselyyn

Kuva 11. Kyselyä levitettiin mm. Nurmeksen kaupungin internet -sivuilla yllä olevalla saateteksillä.

Kaupunki selvittää retkeilyreittien kehittämistarpeita

Kyselyyn voi vastata netissä.

Hoikki Rissanen

Mujejärven ja Peurajärven patikkapolut Metsähallituksen mailla ovat retkeilijöille tuttuja luontokohteita Nurmeksessa. Aika ajoin on nousut kuitenkin keskustelua myös muiden retkeilyreittien ja taukopaikkojen tarpeellisuudesta, jotta ne olisivat kaikkien ulottuvilla. Varsinkin markkayrittäjät ovat toivoneet lähiretkelyreittejä myös rajaman tuntumaan, sekä markkailijoiden että kuntalaisien käyttöön. Toiveita retkeilyreittien kehittämiseksi on heitetty etenkin kaupungin suuntaan.

Keskusteluissa on nousut esille muun muassa patikkapolkuja ja maastopyöräreittejä taukopaikkoina, taustetta Kajaanin ylemmän ammattikorkeakoulun matkailututkimuksen opinnäytetyönä Nurmeksen retkeilyreittien ja taukopaikkojen kehittämistarpeita kartoittava Katri Kantola.

Ennen koronan aiheuttamaa poikkeustilaa Kantola työskenteli Valtimon kohtauspaikkabankin

Jokainen vastaus antaa arvokasta tietoa kehittämistyöhön.

Katri Kantola

keen järjestökoordinaattorina. Hänelle vapautui aikaa kartoitustyöhön, kun koronan aiheuttamat kokoontumisrajoitukset sulki Valtimon kohtauspaikan ovet.

Kaikkien käyttöön
Kartoituskysely toteutetaan Nurmeksen kaupungin nettisivuilla.

Jokainen vastaus antaa arvokasta tietoa kehittämistyöhön. Katsotaan, mitä niissä nousee esille, ja suunnitellaan vastauksen pohjalta jatkotoimenpiteitä. Mahdolliset toimenpiteet tulevat meidän kaikkien käyttöön, Katri Kantola kannustaa kaikkia asiantuntemustaan osallisumaan kyselyyn.

Kantolan mukaan kyselyyn vastaaminen vie noin 5-10 minuuttia ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Vastausaika on 10. toukokuuta saakka.

Kyselyssä haetaan tietoa muun muassa retkeily-, ulkoilu- ja luontokohteiden käytöstä, houkuttavuudesta ja kehittämistarpeista. Kansalaisilta kartoitetaan myös sitä, millaista kohteita he suosittelisivat muualta tulleille turistille kuten myös näkemystä siitä, miten reittejä ja taukopaikkoja tulisi kehittää.

Vastauksia hyödynnetään käytännössä toteutettavassa reittien kehittämistyössä sekä taustamateriaalina. Kantola täsmensää Nurmeksen kaupungilta saamaansa toimeksiantoa.

Periti Ranni
ARJOSTAJA: ELI...

Vai...
kult...

Yhä ha...

suden...

Anu Saarelainen
Salametsästyvoimistuminen murentanut s...

tykseen liitt...

kulttuurista, s...

opiston ympä...

ritusprofesso...

Suden sal...

enä luottaa...

keittäessään...

varmuus on o...

suden salame...

Samaan si...

myös jalkien...

istuinten tu...

että salamets...

ja sillä on set...

Pitkään ih...

syymystä ses...

tutkimus S...

vaikentamisen

Oukus-lehde...

Susista on...
Laittomasta...

littyi vuositt...

susialueilla...

Sikidellä liian...

sikaitaa. Kur...

oli takanaan...

den tuki, eiv...

neet sitä tie...

Turkinnusl...

metsästyksen...

hentyvät. Tu...

Lähi...
ermit...

Kuva 12. Paikallislehti Ylä-Karjalan juttu kyselystä 5.5.2020.

4.2.2 Haastattelemalla tietoa reittien ylläpidon järjestämisestä

Haastattelun etu tiedonhankintamenetelmänä on joustavuus sekä mahdollisuus kohdentaa haastattelu asiasta tietävälle henkilölle. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä ja selventää ilmaisuja sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelun onnistumisen kannalta on suositeltavaa, että haastateltavat saisivat tutustua haastattelun teemoihin tai haastattelun aiheeseen etukäteen. Käytännössä tämä toteutuu, kun haastattelusta ja sen ajankohdasta sovitaan sekä kerrotaan haastateltavalle mitä aihetta haastattelu koskee. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–74.)

Haastattelu voidaan jakaa kolmeen lajityyppiin: strukturoituun, puolistrukturoituun ja avoimeen haastatteluun kysymysten esittämistavan mukaisesti. Strukturoitua haastattelua kutsutaan myös lomakehaastatteluksi. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset esitetään kaikille vastaajille samalla tavalla ja kysymysten tulee olla merkityksellisiä tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta. Puolistrukturoidussa haastattelussa, eli teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Valittujen teemojen tulee perustua tutkimuksen viitekehukseen, mutta kysymysten esittämistapa ja järjestys on vapaampi kuin strukturoidussa haastattelussa. Avoin haastattelu on täysin strukturoimaton. Avoimessa haastattelussa sen sisältö liittyy oleellisesti tutkimustehtävään, mutta tutkimuksen viitekehys ei välttämättä määrää haastattelun suuntaa, vaan helpottaa tutkijaa hahmottamaan tutkittavaa ilmiötä. Avoimessa haastattelussa haastattelijan tehtävänä on syventää haastateltavien vastauksia rakentamalla haastattelun jatko saatujen vastausten varaan. Avoimessa haastattelussa sallitaan myös haastattelijan intuitiiviset ja kokemuseräiset väliintulot. Haastattelijan tehtävänä on pitää haastattelu aiheessa ja koossa, mutta antaa haastateltavan puhua vapaasti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74–76.)

Haastattelujen avulla haluttiin saada vastaus kysymykseen: minkälaisia vaihtoehtoja reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestämiselle on? Haastateltaviksi valikoituivat Lieksan kaupungin, Juuan kunnan, Sotkamon kunnan, Kuhmon kaupungin ja Seinäjoen kaupungin reittien ja taukopaikkojen ylläpidosta tai sen järjestämisestä vastaavat henkilöt. Kohdekunnat ja haastateltavat

henkilöt valikoituivat sillä perusteella, että tiedossa oli, että kyseisillä kunnilla on reittejä ylläpidettävänä ja näin ollen olettamuksena oli, että kuntien vapaa-aika- ja liikuntapalveluista vastaavilla henkilöillä olisi myös tietoa aiheesta.

Nurmeksella ja naapurikunnilla Juualla, Sotkamolla ja Kuhmolla on ollut aiemmin yli kuntarajojen kulkevia reittejä, josta Kuhmon kautta on ollut yhteys myös Lieksaan Karhunpolulle, joten haluttiin saada myös tietoa missä tilassa reitit ovat näiden kuntien osalta nykyään, koska sillä saattaisi olla vaikutusta myös Nurmeksen vanhojen reittien kunnostamiseen. Seinäjoki valikoitui haastateltavaksi kohteeksi siitä syystä, että reittien ylläpidosta vastaa pääasiallisesti yhdistys yhteistyössä kaupungin kanssa ja tällainen malli oli myös tämän työn kannalta kiinnostava, koska erilaisia vaihtoehtoja haettiin.

Haastateltavien henkilöiden yhteystiedot löytyivät kuntien internet-sivuilta, tai soittamalla kunnan asiakaspalveluun, josta ohjattiin oikean henkilön puheille. Seinäjoen kohteista vastaavan henkilön yhteystiedot löytyivät heidän yhdistyksensä internet-sivuilta. Haastateltavia lähestyttiin ensin sähköpostitse ja tiedusteltiin lupaa haastattelulle ja kerrottiin mistä on kyse. Heille annettiin mahdollisuus valita, toteutetaanko haastattelu puhelimitse vai lähetetäänkö kysymykset sähköpostitse. Neljä viidestä tavoitellusta henkilöstä vastasi ensimmäiseen tavoitteluun. Kolmen henkilön kanssa haastattelu toteutettiin puhelimitse ja yhdelle lähetettiin kysymykset sähköpostitse.

Haastattelut toteutettiin avoimena haastatteluna, koska kysymyksiä haluttiin kohdentaa haastateltavan kohteen mukaan ja se mahdollisti myös jatkokysymysten esittämisen. Keskustelu haluttiin pitää myös vapaamuotoisena, koska aihealue ei ollut järin vakava ja oletuksena oli, että mielenkiintoisimmat vastaukset syntyisivät vapaan keskustelun kautta. Keskustelua ohjaamaan ja haastattelun tueksi laadittiin kuitenkin suuntaa antavat kysymykset (liite 2), joihin haluttiin saada vastaukset. Kysymykset liittyivät oleellisesti reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestämiseen. Haastatteluista tehtiin haastattelun aikana muistiinpanoja, jotka kirjoitettiin auki haastattelun jälkeen. Sähköpostilla lähetetyissä kysymyksissä käytettiin myös samaa kysymysrunkoa kuin puhe-
linhaastatteluissa, mutta kohdennetusti ja mahdollistettiin vapaamuotoinen vastaaminen.

4.2.3 Havainnointi maastotutkimuksen välineenä

Havaintojen tekeminen perustuu ympäristön hahmottamiseen, siihen reagoimiseen, sekä siihen miten nähtyä ja koettua pyritään ymmärtämään. Aiemmin tehdyt havainnot myös tukevat uusia havaintoja, poikkeavat havainnot kiinnittävät huomiota, askarruttavat ja kaipaavat vastausta. Havainnointimenetelmässä voidaan käyttää kaikkia aisteja informaation vastaanottamiseen. Aineistonkeruumenetelmänä havainnoinnin avulla pyritään saamaan aineistoa tutkittavan ilmiön eri tekijöistä. (Grönfors 2015, 146.) Tässä työssä havainnointia on sovellettu maaston ja ympäristön tarkkailemiseen. Tiedonantajina toimivat tutkittavat reitit, taukopaikat ja niiden rakenteet, maasto sekä luonto ylipäätään.

Havainnointiprosessissa havainnoista on tärkeä tehdä muistiinpanoja sekä dokumentoida havainnot. Ennalta tulisi päättää, missä ja miten usein muistiinpanoja tekee sekä mitä kirjataan ja missä muodossa, jotta ne olisivat tarkoituksenmukaisia tutkimuksen kannalta. Muistiinpanoissa pitäisi aina olla päiväys, jotta aineisto pysyisi järjestyksessä. Havaintoaineiston analyysimenetelmät ovat joustavia ja menetelmä voidaan valita sen mukaan missä muodossa aineisto on. (Grönfors, 2015, 156, 158)

Havaintojen tekemisellä pyrittiin saamaan vastaus mm. kysymykseen: mitkä ovat reittien ja taukopaikkojen kunnostustarpeet? Havainnoitavina kohteina olivat vanhat reitit, joiden kunnostamista toivottiin, mahdolliset uudet reitit sekä kaupungin ylläpitämät taukopaikat. Kohteista tehtiin konkreettisia havaintoja sekä tunteeseen perustuvia havaintoja.

Reittien läpikäymisen yhteydessä havainnoitiin erityisesti reitin kunnostamistarpeita, mutta myös yleistä kiinnostavuutta, luontoarvoja, maisemia ja maaston soveltuvuutta eri kulkutavoille. Apuvälineinä reittien tutkimisessa toimi perinteiset kynäpaperi -muistiinpanot ja puhelimeen asennettava Karttaseläin -sovellus, joka käyttää Maanmittauslaitoksen maastokarttoja taustakarttoina. Sovelluksen avulla pystyy navigoimaan, nauhoittamaan reittejä ja lisäämään omia huomioita kartalle (Karttaseläin 2020).

Taukopaikat, eli kaupungin ylläpitämät laavut, kodat ja tulipaikat käytiin myös läpi omana kokonaisuutenaan. Niiden osalta tehtiin havaintoja saavutettavuudesta, rakennelmien kunnosta, varustelusta, maisemasta ja ympäristöstä sekä kunnostustarpeista. Havaintojen tueksi ja niiden dokumentoimiseksi kohteista otettiin runsaasti kuvia.

4.2.4 Benchmarking kohteena Kontiolahden Kontionpolut

Benchmarking sanan suomenkielisiä vastineita voisivat olla mm. esikuvilta oppiminen tai vertailukehittäminen. Benchmarkingin tavoitteena on parantaa omaa toimintaa vertailemalla ja arvioimalla sitä suhteessa muihin ja muiden käytäntöihin ja menetelmiin. Benchmarkingin avulla on tarkoitus oppia muilta ja kyseenalaistaa omia prosesseja ja menettelytapoja. Termillä ei kuitenkaan tarkoiteta toisten toiminnan suoraa jäljittelyä ja kopiointia. (Hotanen, Laine & Pietiläinen 2001, 6–8.)

Benchmarking-prosessi voidaan toteuttaa esimerkiksi viiden vaiheen kautta. Ensimmäisessä vaiheessa määritellään kehitystarpeet ja kuvataan omaa toimintaa. Toisessa vaiheessa valitaan kehittämiskohde ja etsitään sille esikuva. Kolmannessa vaiheessa vaihdetaan kokemuksia esikuvan kanssa ja opitaan miten he toimivat. Neljännessä vaiheessa analysoidaan toiminnan eroja ja asetetaan tavoitteet. Viidennessä vaiheessa sovelletaan oppeja, toteutetaan muutoksia ja arvioidaan uutta toimintaa. (Vuorinen 2014, 160.)

Nykytilanne Nurmeksessa on reittien osalta se, että ne puuttuvat kokonaan, mutta tavoite olisi osittain kunnostaa vanhoja ja mahdollisesti rakentaa uusia reittejä. Tässä työssä benchmarking-prosessia on hyödynnetty kokonaiskuvan luomiseksi siitä, miten reittikokonaisuus voidaan kunnan toimesta toteuttaa ja miltä valmiin reitistön tulisi opasteineen näyttää. Benchmarking kohteeksi valikoitui Kontiolahden Kontionpolut, koska se on melko uusi Kontiolahden kunnan hanke- rahoituksella toteuttama monikäyttöreitistö ja sijaitsee myös Pohjois-Karjalassa ja melko lähellä Nurmesta. Kohdetta myös suositeltiin useammalta taholta kiinnostavana maastopyöräilykohteena ja hyvin toteutetun opastuksen takia. Kontionpoluista ja sen vaiheista etsittiin tietoa internetistä ja sinne tehtiin myös vierailu, jossa reittejä poljettiin maastopyörällä.

5 Aineiston purku

Kysely ja haastattelut on analysoitu sisällönanalyysi menetelmää hyödyntäen. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Analyysillä pyritään myös luomaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistelemällä on tarkoitus saada vastaus tutkimustehtävään. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 108, 112.)

Kyselystä ja haastatteluista saatu aineisto on aluksi pelkistetty, jossa se käytiin läpi huolellisesti ja aineistosta saatu informaatio tiivistettiin etsimällä sieltä tutkimustehtävän kannalta oleellisia ilmaisuja. Seuraavaksi aineisto ryhmiteltiin, jossa aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia ja samaan asiaan viittaavia käsitteitä, jonka jälkeen ne nimettiin kokonaisuutta kuvaavalla käsitteellä. Lopuksi pelkistetyistä aineistoista erotettiin tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, joka kirjoitettiin auki ja tehtiin päätelmät sekä muodostettiin käsitteitä, joita hyödynnettiin johtopäätöksissä. (mukaillen Sarajärvi & Tuomi 2009, 109–112.)

Kokonaisuudessaan aineiston keräämis- ja jatkokäsittelyprosessia voi kuvata kuvion 2 mukaisesti, jossa toistuu toimintatutkimukselle ominainen syklisyys kunkin menetelmän kohdalla. Eri kokonaisuudet ovat myös yhteydessä toisiinsa, ja ne ovat lopulta tiivistyneet yhdeksi yhtenäiseksi suunnitelmaksi.

Kuvio 2. Aineistonkeruu- ja purkuprosessi

5.1 Kyselyn analysointi ja päätelmät

Kyselyn tuloksista tehtiin yhteenveto (liite 3). Yhteenvedosta poimittiin taulukon muotoon vastauksissa toistuneet aiheet ja niihin liittyvät asiayhteydet (taulukko 2). Esimerkiksi retkikohteen valinnassa ja toiveissa taukopaikkojen ja reittien suhteen sekä avoimissa vastauksissa kysymyksestä riippumatta toistuvat pääasiallisesti samat aiheet: kohteista halutaan saada helposti löydettävää tietoa ennakkoon kootusti yhdestä paikasta ja tietoa tulee saada kohteesta myös maastossa mm. selkeiden opasteiden muodossa. Muut vastauksista nousseet asiat liittyivät aiheisiin: reittien kunnostaminen, reitit ja niiden käyttötarkoitus sekä reiteistä koituvat hyödyt alueelle sekä ihmisille.

Taulukko 2. Kyselystä nousseet aiheet

Ennakkotieto kohteista	Maastossa saatavilla oleva tieto	Reittien kunnostaminen	Toivotut reitit	Käyttötarkoitukset	Hyödyt reiteistä
Reitit: - maasto - vaikeustaso - taukopaikat - ylläpitäjä - mihin käyttöön reitti soveltuu - kartat (paperinen, digitaalinen) Taukopaikat: - varustelutaso - käymälä - huoltotaso, - polttopuut - ylläpitäjä - Parkkipaikat (talvikunnossapito)	- Reiteillä selkeä lähtöpaikka - Selkeät opastaulut - Selkeä viitoitus - Reitin merkkaus värein - Opastus parkkipaikalle - Opastus reitin lähtöpaikkaan - Opastus taukopaikoille	Rakenteiden kunnostaminen: - sillat - portaat - pitkokset - taukopaikat - Rakenteiden turvallisuus - Raivaustyöt - Märkien kohtien soriutus - Kaatuneitten puitten poisto	Kunnostettavat reitit: - UKK-reitti - Talonpojan taival - Saramon jotos Uudet reitit: - Jurttivaaran suunta - rengasmaisia reittejä - vaaroilla kulkevia reittejä - kauniissa maisemissa kulkevia reittejä - Taajaman lähistöllä kulkevia reittejä	- Patikointi - maastopyöräily - melonta - juoksu - koiran kanssa kuljetavia reittejä - pitempiä yön yli -reissujen tekemiseen sopivia reittejä - Talvikäyttöön sopivia reittejä	- Luonto ja upeat järvi- ja vaaramaisemat alueen matkailuvaltti - Huokuttelee matkailijoita - Hyvinvointihyödyt - Hyväksi alueen imagoille - Luontoliikunta / lähiliikunta mahdollisuus

- Reittien lähtöpaikat			- Esteettömät kohteet		
- Saavutettavuus					

Kyselyyn vastasi 217 henkilöä ja vastausmäärää pidettiin hyvänä. Vastausmäärästä voi päätellä, että kyselyn levitys oli onnistunut. Lisäksi avoimien vastausten sisällöstä kävi ilmi, että aihe koettiin tärkeäksi ja aihepiiri kiinnostavaksi, joka saattoi myös vaikuttaa vastausten määrään. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma oli välillä 15–80 vuotta. Vastauksista kävi myös ilmi, että retkeilyä ja luonnossa liikkumista harrastetaan pienten lasten kanssa. Ikäjakaumasta onkin pääteltävissä, että luonnossa harrastaminen ja liikkuminen koskettaa kaiken ikäistä väestöä.

Vastauksista voi päätellä, että ihmiset liikkuvat niissä kohteissa ja suosittelisivat myös muille kohteita, joista on tietoa saatavilla tai kohteet ovat yleisessä tiedossa ja ne ovat helposti saavutettavissa. Suosituimpien ja suositelluimpien käyntikohteiden kärkipäässä olivat Metsähallituksen ylläpitämät kohteet sekä Raesärkät ja Nurmeksen taajaman tuntumassa olevat kohteet, josta on jotain tietoa saatavilla Nurmeksen kaupungin nettisivuilla. Vähiten suosittujen ja suositeltujen kohteiden joukossa ovat Valtimon kohteet, luultavasti siitä syystä, että niistä ei ole, eikä ole ollut tietoa saatavilla ja ne ovat näin ollen vain pienen piirin tiedossa.

Oletettavissa oli ja mikä kävi myös vastauksista ilmi, että Nurmeksessa on hyvät puitteet harrastaa luontoliikuntaa, koska pienenä maalaismaisena kaupunkina Nurmeksessa on luonto ja vesistöt saavutettavissa melko helposti, mikä mahdollistaa perinteiset luontoharrastukset alueella. Suosituimmat luontoharrastukset vastanneiden keskuudessa olivatkin retkeily, patikointi, hiihto ja kalastus. Sen sijaan vastaajat, jotka ilmoittivat, että Nurmeksessa ei ole hyvät puitteet luontoliikunnan harrastamiselle, perustelivat asiaa virallisten maastopyöräilyreittien sekä merkittyjen reittien puuttumisella alueelta. Luultavasti merkittyihin reitteihin panostamalla myös luontoharrastusmahdollisuudet Nurmeksessa monipuolistuisivat ja se mahdollistaisi myös reitteihin liittyvien lajien vaivattoman harrastamisen ja saattaisi myös lisätä harrastajamääriä.

Sinänsä vastauksista nousseet toiveet reiteiltä ja taukopaikoilta eivät yllättäneet. Selkeät opasteet reitillä, kauniit maisemat, taukopaikat, jossa kuivat polttopuut, käymälät, ehjät rakenteet ja

siisteys ovat peruselementtejä, joita retkeilijä reitiltä ja sen liitännäisalueilta saattaa toivoa. Lisäksi toivottu ennakkotieto reiteistä ja kohteista helpottaisi myös retken tai vaelluksen suunnittelua. Melko yksinkertaisilla toimenpiteillä, eli näihin perusasioihin panostamalla olisi siis mahdollista pitää retkeilijät ja reiteillä liikkujat tyytyväisenä.

Vastauksista ylipäätään oli havaittavissa, että luontoa ja luonnossa harrastamista pidetään Nurmeksessa tärkeänä ja luontoa myös yhtenä alueen vetovoimatekijänä. Toisaalta on myös mahdollista, että kysely on kerännyt vastaajikseen joukon, jota aihepiiri puhuttelee ja näin ollen tietynlaiset mielipiteet vastauksissa korostuvat. Vastauksista kuitenkin saatiin oleellista tietoa liittyen kysymyksiin: mitä vanhoja reittejä tulisi kunnostaa, toivotaanko uusia reittejä ja mihin käytötarkoitukseen soveltuvia reittejä alueelle toivotaan. Näiden tietojen perusteella oli mahdollista edetä myös tässä työssä seuraavaan vaiheeseen.

5.2 Haastattelujen yhteenveto ja päätelmät

Haastateltavina olivat Lieksan kaupungin liikuntasihteeri, Juuan kunnan elinkeinosuunnittelija ja Sotkamon kunnan liikuntapalveluiden työnjohtaja. He vastaavat tahoillaan kuntiensä reitistöjen ja taukopaikkojen ylläpidosta tai sen järjestämisestä. Lisäksi haastateltiin Lakeuden Elämysliikunta ry:n puheenjohtajaa, joka koordinoi Seinäjoella paikallisten retkeilykohteiden ylläpitoa. Haastatteluiden avulla haluttiin saada tietoa erityisesti siitä, miten kunnissa on reittien ja taukopaikkojen ylläpito järjestetty.

Kunnat ovat eri kokoisia ja eri tavalla profiloituneet luonnon virkistyskäytön suhteen, mutta kaikilla kunnilla on ylläpidettävänä reittejä ja taukopaikkoja. Reittejä on Lieksan yli sadasta kilometristä Seinäjoen viiteen kilometriin ja taukopaikkoja Sotkamon kolmestakymmenestä kohteesta Seinäjoen ja Juuan kahdeksaan kohteeseen.

Reittien ja taukopaikkojen ylläpito on Lieksassa ja Sotkamossa järjestetty kunnan toimesta. Lieksassa tehdään jonkun verran yhteistyötä myös Metsähallituksen kanssa reittien huoltoon liittyen ja Sotkamossa kunnalta taas ostetaan reittien ja taukopaikkojen ylläpitopalveluita Vuokatin alueelle. Juuassa ylläpito on järjestetty yhteistyössä kunnan ja paikallisten kyläyhdistysten ja metsätysseurojen kanssa. Kohteiden ylläpidosta on yhdistysten kanssa sovittu tietty korvaus ja korjauskuluja maksetaan myös tiettyyn euromäärään saakka. Seinäjoella retkeilykohteiden ylläpidosta

vastaa Lakeuden Elämysliikunta ry ja ylläpito tapahtuu pääasiallisesti talkootyöllä sekä yhteistyössä Seinäjoen kaupungin kanssa.

Kohteiden ylläpito sisältää kaikilla kunnilla pääasiallisesti samat asiat: polttopuuhuolto taukopaikoille, reittien raivaus, kaatuneitten puitten korjaus reiteiltä, rakenteiden kunnossapito, huussien tyhjennykset, yleisestä siisteydestä huolehtiminen, reittien merkitseminen ja opasteiden kunnossa pitäminen. Juuassa kunta tarjoaa kohteita ylläpitäville yhdistyksille myös polttopuut. Kaikilla kunnilla on jonkun tasoinen ylläpitosuunnitelma olemassa reiteille ja taukopaikoille, mutta niiden olomuoto vaihtelee. Lieksassa ylläpitosuunnitelma ei ole kirjallisessa muodossa, Juuassa ylläpidon rakenne on selvillä, eli mikä yhdistys hoitaa minkäkin kohteen, Sotkamossa on määritelty kohteiden huoltotasot ja Seinäjoella löytyy kirjallinen suunnitelma.

Ylläpitoon vaadittavan työvoiman tarve vaihtelee kunnissa reittien ja taukopaikkojen määrän mukaan. Lieksassa ylläpito työllistää vakituisesti kolme henkilöä, joilla on myös muita työtehtäviä. Ylläpitoon liittyvät tehtävät työllistävät myös kuntouttavassa työtoiminnassa olevia henkilöitä vaihtelevan määrän ja palkkatuella työllistettyjä henkilöitä 3–4. Sotkamossa kohteiden ylläpito saattaa työllistää parhaimmillaan jopa kymmenen henkilöä kovimman retkeilyesongin aikaan syksyllä. Juuassa ylläpito työllistää lähinnä sen koordinointiin vievän ja polttopuiden luovutukseen vievän ajan ja Seinäjoella toiminta pyörii vaihtuvien vapaaehtoisten avulla.

Ylläpidon haasteet olivat kunnissa vaihtelevia ja niihin on pyritty löytämään aktiivisesti ratkaisuja. Lieksassa riesana ovat taukopaikoilta katoavat polttopuut, Sotkamossa käymälöiden lopputuotteen sijoittaminen on tuottanut ongelmia ja Seinäjoella ilkivalta, ja kohteiden pitäminen siistinä on tuonut haasteita. Juuassa haasteita on tuonut yhdistysten kanssa tehtävien ylläpitosopimusten määrittäminen tarpeeksi aukottomiksi.

Ylläpidosta koituvat kustannukset on sisällytetty kuntien vuosittaiseen budjettiin. Suurin ylläpitoon liittyvä kustannuserä muodostuu yleensä työntekijöiden palkoista. Juuassa sen sijaan on ylläpito kustannukset saatu minimoitua yhdistys yhteistyön ansiosta. Seinäjoella taas Lakeuden Elämysliikunta ry on hallinnoinut erilaisia reitteihin liittyviä hankkeita ja rahoittanut toimintaa sitä kautta. Seinäjoen kaupunki maksaa myös vapaaehtoisille kohteiden ylläpitäjille kilometrikorvaukset.

Juuassa on myös ollut vireillä hanke yhteistyössä Kolin matkailuyhdistyksen kanssa, jossa selvitettiin UKK-reitin kunnostamista Kolilta Juuan kautta Nurmeksen rajalle saakka maastopyöräilyreitiksi. Selvitystyön tuloksena reittiä ei kuitenkaan lähdetty kunnostamaan maastopyöräilyn tarpeisiin, koska sitä ei koettu riittävän kiinnostavaksi ja vetovoimaiseksi, sillä reitti kulkee pitkiä osuuksia valtatie kuuden vartta ja maasto ei soveltunut paikoin pyörällä kuljettavaksi. Sen sijaan UKK-reitti Nurmeksen ja Sotkamon rajalta Vuokattiin saakka on ylläpidetty Sotkamon kunnan toimesta. Reitti on käyty perusteellisesti läpi ja kunnostettu viimeksi kesällä 2018. Nurmeksesta Kuhmon kautta Lieksan puolelle kulkeva Koivujoen polku taas on pusikoitunut ja hävinnyt maastosta kokonaan sekä Nurmeksen että Lieksan puolella.

Haastatteluista välittyi yleisesti tunnelma, että reittien ja taukopaikkojen olemassaolo koettiin tarpeelliseksi kunnille ja niiden ylläpitoon tai ylläpidon järjestämiseen on sitouduttu. Reittejä ja taukopaikkoja pidettiin myös osana kuntien normaaleja vuosittaisia kustannuksia eikä niitä koettu taakkana vaan ennemminkin tärkeänä osana kuntien liikuntatarjontaa. Lieksassa esimerkiksi oltiin erityisen ylpeitä 133 km pitkästä Karhunpolusta, joka onkin viime vuosina ollut nosteessa maastopyöräilijöiden ja vaeltajien keskuudessa mediahuomionsa ansiosta. Kunnilla vaikutti olevan myös vahva tahtotila kehittää ja ylläpitää alueensa reittejä ja taukopaikkoja, joka luultavasti vaikuttaa oleellisesti myös työn laatuun ja ylipäätään sen toteuttamiseen. Ylläpitoa itsessään ei myöskään missään kunnassa koettu haasteena, vaan ongelmat olivat ennemminkin käytännöllisiä.

Reittien ja taukopaikkojen ylläpito on mahdollista järjestää kuntien toimesta monella tavalla, kuten haastatteluistakin kävi ilmi. Yhtä ainuttakaan oikeaa tapaa siihen ei varmastikaan ole, mutta ylläpidon järjestäminen toimivaksi vaatii kunnalta joka tapauksessa tehokasta koordinoitua ja mahdollisesti yhteistyötä eri tahojen kanssa. Lisäksi toiminta vaatii sitoutumista. Toimintaan sitovia tekijöitä saattavat olla esimerkiksi puhdas halu tuottaa retkeilypalveluja kuntalaisille sekä matkailijoille, erilaiset yhteistyökuviot ja sopimukset, kuten Seinäjoella yhdistyksen ja kaupungin välillä sekä Juuassa kunnan ja yhdistysten välinen yhteistyö sekä kunnalta ostettavat ylläpitopalvelut, kuten Sotkamon mallissa. Tahtotila yhdistettynä monitahoisiin yhteistyökuvioihin sekä tehokkaaseen koordinointiin on luultavasti toimivin ratkaisu reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestämisessä.

5.3 Ehdotus reiteistä ja muista toimenpiteistä

Kyselyn vastausten yhteenvedo esiteltiin kaupungin viranhaltijoille, joiden vastuualueella reitti-asiat ovat. Samassa yhteydessä esiteltiin myös ehdotus (liite 4) kunnostettavista reiteistä ja ehdotukset mahdollisista uusista reiteistä ja muut toimenpiteet sekä ajatus siitä, että reittien kunnostamiseen voitaisiin hakea hankerahoitusta. Ehdotukset laadittiin kyselystä nousseiden aiheiden sekä haastatteluissa ilmi tulleiden asioiden ja karttojen perusteella. Ehdotus hyväksyttiin lähes sellaisenaan, sekä ajatus hankerahoituksen hakemisesta reittien kunnostamiseksi. Näin ollen myös tämän projektin tavoite kirkastui, kun sen yhtenä tuotoksena tulisi olemaan myös hankemuksen laatiminen.

Kuva 13. Projektista tiedottamista ulospäin pi-dettiin myös tärkeänä. Juttu kyselyn tuloksista ja projektin etenemisestä Ylä-Karjalassa 4.6.2020.

Kylien reiteistä kooste

Ann Saariluoma
Kaupunki ei ole vielä kaupunkitason tasolla toteuttanut reitistösuunnitelmaa. Vuosittain on tehty suunnitelmia, joissa on otettu huomioon vanhojen reitistöjen kunnostaminen. Kaupunki on päättänyt toteuttaa reitistösuunnitelman osana kunnostus- ja rakennusohjelmaa. Vuosittain on tehty suunnitelmia, joissa on otettu huomioon vanhojen reitistöjen kunnostaminen. Kaupunki on päättänyt toteuttaa reitistösuunnitelman osana kunnostus- ja rakennusohjelmaa.

Uusi reitti tulillaan tutkimaan.
Katri Kantola

Yleinen reitti tulillaan tutkimaan.
Katri Kantola

Kaupungin omia reitkeilyreittejä ei ole huollettua.

Tieto tuo väkää
Suosituspäätökset ovat luonnollisesti sellaiset kokeet, joista on hyötyä.

Yleinen reitti tulillaan tutkimaan.
Katri Kantola

Kaupungin omia reitkeilyreittejä ei ole huollettua.

Tieto tuo väkää
Suosituspäätökset ovat luonnollisesti sellaiset kokeet, joista on hyötyä.

hankkeen ja toteuttaa, että myös reitit digitalisoidaan. Myös reitit tulillaan tutkimaan, josta on hyötyä, ja reitit on otettava huomioon.

Ann Saariluoma
Valtion Keskustietokeskus on toteuttanut reitistösuunnitelman osana kunnostus- ja rakennusohjelmaa. Vuosittain on tehty suunnitelmia, joissa on otettu huomioon vanhojen reitistöjen kunnostaminen. Kaupunki on päättänyt toteuttaa reitistösuunnitelman osana kunnostus- ja rakennusohjelmaa.

5.4 Havainnointi maastossa

Ehdotuksen mukaiset reitit kuljettiin läpi, pois lukien Saramon jotos, joka karttojen sekä taukopaikkojen havainnoinnin yhteydessä kuljettujen osuuksien perusteella ei vaikuttanut niin houkuttelevalta, koska se kulki pitkiä osuuksia teitä pitkin. Hyvärilästä lähtevien uusien reittien suunnittelu sai myös uuden suunnan, kun reittisuunnitteluun otettiin mukaan paikallisia polkulajien harrastajia. Uudet reitit muodostuivat olemassa olevia Nurmeksen taajaman tuntumassa kulkevia polkuja yhdistelemällä.

Havaintojen perusteella tehtiin myös lopulliset reittisuunnitelmat ja päätökset tulevista reiteistä. Esimerkiksi ehdotus UKK-reitin kunnostamisesta Sotkamon rajalle saakka hylättiin, koska reitti ei ollut maisemallisesti kovin kiinnostava, se kulki melko paljon teitä pitkin ja välille osui isoja hakkuu aukkoja, joissa reitti oli hävinnyt kokonaan ja reitin pohjoisosan pitköspuiden kunnostus olisi ollut liian suuri projekti. Sen sijaan UKK-reitin Nurmes-Valtimo väli päätettiin kunnostaa. Reiteistä muodostui lopulta kokonaisuus, jossa lähes kaikki reitit ovat yhteydessä toisiinsa. Karttaselain -sovellukseen tallennetut reitit piirrettiin tässä vaiheessa lopulliseen muotoonsa Maanmittauslaitoksen Karttapaikka -karttapalvelusta tulostettuihin karttoihin, joissa myös osoitettiin reittien kunnostamista vaativat paikat ja kunnostustarpeet sekä alustavat paikat opasteille ja viitoille.

Taukopaikat ja havainnot niistä koottiin yhteen Excel-taulukkoon sekä kuvat kohteista koottiin yhteen tiedostoon. Taulukon tietoja voi käyttää, kun halutaan saada tietoa esimerkiksi kohteen varustelusta, suunnitellaan kohteiden kunnostamista tai sitä voi hyödyntää, kun halutaan lisätä tietoja taukopaikoista kaupungin internet sivuille. Lisäksi taulukossa on arvioitu, onko kukin taukopaikka kesä- talvi- vai ympärivuotinen käyttökohde ja säilytetäänkö kohteen ylläpito kaupungilla vai tarjotaanko sitä ylläpitoon jollekin muulle taholle. Kuvat taukopaikoista ovat myös Nurmeksen kaupungin vapaasti hyödynnettävissä.

5.5 Benchmarking kohteena Kontionpolut

Kontiolahden Kontionpolut -monikäyttöreitistö on vuonna 2017 valmistunut reittikokonaisuus. Reitit soveltuvat maastopyöräilijöille, patikoijille sekä polkujuoksijoille. Kontionpolut muodostu-

vat neljästä toisiinsa yhdistyvästä rengasreitistä. Merkityt polut ovat luonnontilaisia, ja kaikki merkityt reitit ovat kaksisuuntaisia. Yhteensä merkittyjä, hyvin viitoitettuja, ja ennakkoinformoituja reittejä on noin 50 km.

Idea alueelle toteutettavasta monikäyttöreitistöstä syntyi paikallisen polkulajien harrastajan toimesta. Kontiolahden kunta tarttui ideaan innokkaasti ja käynnisti hankkeen reitistön toteuttamiseksi. Hankkeelle myönnettiin 40 % rahoitusta Joensuun seudun Leaderilta ja kunta rahoitti lopun osuuden. Yhteistyökumppanina kunnalla oli mm. Joensuun pyöräilijät ry, joka talkootyöllä toi hankkeeseen myös omarahoitusosuutta ja tarjosi ostopalveluna maastopyöräilyn asiantuntijuutta reittilinjauksissa sekä opastuskokonaisuuden suunnittelussa.

Ensimmäinen vaihe ennen hankkeen käynnistämistä oli käydä neuvottelut maanomistajien kanssa maankäytöstä. Sopimusten tekemisen jälkeen syksyllä 2016 aloitettiin maastotyöt. Hanketta vetämään palkattiin monikäyttöreitistöidean esittänyt henkilö ja hän toimi kuntatekniikan päällikön alaisuudessa. Käytävissä oli myös koko teknisen osaston tuki ja työkalut. Tämä osoitautui loistavaksi järjestelyksi, joka mahdollisti reitistön nopean toteutuksen. Kunnan työpaja valmisti opastaulut ja kuntouttavan työtoiminnan väen työpanos reittimerkinnöissä oli myös tärkeä.

Polkuverkosto on suunniteltu Kontiolahden ampumahiihtostadionin läheisyyteen ja lakkautetun Kontiorannan varuskunnan ympäristöön ja sen alueelta vapautuneille poluille. Varuskunnan lakkauttamisen myötä alueen matkailukäyttöön kohdistui paljon odotuksia ja opastetun monikäyttöreitistön odotettiin tuovan alueelle matkailijoita muualta sekä lisäävän paikallisten polkulajien harrastamista. Suunnittelussa yhdistettiin mielenkiintoisimmat polut yhteneväisiksi reiteiksi. Uutta polkua oli tarve tehdä vain 500 metriä. Reitit on linjattu siten, että niihin on yhteydet läheisistä taajamista. Parkkipaikat, uimarannat, vesipisteet, kaupat ja ravintolat ovat saavutettavissa reitistöltä käsin kätevästi.

Kontionpolut on tehty helposti saavutettaviksi. Reiteille on seitsemän lähtöpistettä, jonne voi tulla autolla. Reitit on opastettu huolellisesti. Lähtöpisteiden opastauluissa on kaikki reiteillä liikumiseen tarvittava tieto. Reitit on merkitty maastoon väritunnuksilla, opasviitoilla, opastus- ja varoitusmerkeillä sekä karttatauluilla. Ajatuksena opastuksen suunnittelussa on ollut, että maastossa ei tarvitse karttaa ja lähtöpisteelle saapuminen riittää alkuinfoksi. Reitistön ylläpidosta vastaa Kontiolahden kunta.

Kontionpolkujen myötä liikkujien määrä alueella on monikertaistunut. Liikkuminen keskittyy lähinnä merkityille reiteille. Polkuverkosto koetaan myös merkittäväksi Kontiorannan ja ampumahiihtokeskuksen sekä koko Joensuun seutukunnan matkailullisen kehittämisen kannalta. Kontionpoluilta on yhteys myös Kolille kulkevaan Kolinpolku-retkeilyreittiin ja Joensuun keskustan kautta kiertävään Jaama Trail -rengasreittiin ja siitä edelleen Kaprakan Kinttupolku -reitistöön.

(Pielisjokiseutu 2017; Suomen latu 2017.)

Heinäkuussa 2020 toteutetulla benchmarking reissulla Kontionpoluille suurimpana kiinnostuksen kohteena olivat reittien merkitseminen, viitoitus ja opastaulut, koska Kontionpolkujen opastus on saanut kiitosta selkeydestään. Tässä vaiheessa oli myös tämän työn kannalta ajankohtaista ratkaista Nurmeksen tulevien reittien opastuksen toteuttaminen, joten valmiiseen opastuskokonaisuuteen ja reitistöön perehtyminen koettiin tärkeäksi.

Kuva 14. Informatiivinen opastaulu Kontionpoluilla sinisen reitin, eli Stadium trailin lähtöpaikalla. Reitin kulkutapa on merkitty symbolein sekä osoitettu vesipiste. Taulussa on eritelty reitit värein,

joita vastaavat värimerkinnät löytyvät myös maastosta. Lisäksi taulussa on ohjeita reittien käyttäjille, selitetty reittien varsilla esiintyvien symbolien merkitykset sekä mainittu reittien ylläpitäjä yhteystietoineen.

Kuvat 15 ja 16. Reittien merkintä on jatkuva, eli edelliseltä merkiltä on mahdollista nähdä seuraava merkintä. Reittien käyttäjiä opastetaan symbolein esimerkiksi parkkipaikoista, reittien kuluunnasta ja infotaulusta sekä varoitetaan varoitusmerkein mm. risteyksistä.

Kuvat 17 ja 18. Reittien risteyspaikoissa on opastaulut ja tauluissa, "olet tässä" -paikannusmerkki. Kahden reitin kulkiessa samaa väylää, on molempien väritunnukset reittiä merkitsevässä tolpassa.

Kuva 19. Kaikki reitit on nimetty samalla periaatteella ja reittiä kuvaavalla tavalla sekä koodattu värein: Kontioniemi trail punainen, Stadium trail sininen, Salpalinja trail vihreä ja Välilampi trail

keltainen. Lisäviitat reiteillä osoittavat tiettyyn kohteeseen, kuten tässä Kontioniemeen ja Ampumahiihtostadionille.

Kuvat 20 ja 21. Putoamisvaaran merkki Kontioniemi traililla. Autoilijoita varoitetaan myös alueen ulkoilureiteistä, koska reitit ylittävät paikoin myös autoteitä.

Kontiopolkujen suunnitteluvaiheesta saakka paistaa innostus tekemiseen ja usko siihen, että reiteistä olisi hyötyä myös kunnalle sekä alueen asukkaille ja matkailulle. Ratkaisevana tekijänä Kontiopolut -projektissa on ollut, että kunta on lähtenyt innolla mukaan toteuttamaan sitä ja antanut resursseja hankkeen käyttöön. Ilman kunnan panosta reitistö olisi luultavasti jäänyt toteuttamatta, koska pienessä Kontiolahden kunnassa ei olisi välttämättä ollut muuta tahoa, jolla olisi ollut mahdollisuutta yhtä laajamittaisesti reitistöön panostaa.

Kontiopoluilta löytyy reittejä helposta vaativaan ja maisemat reittien varrella ovat miellyttävät. Reitit kulkevat Höytiäisen rannoilla ja Salpalinjan kivipaasien lomassa, joten aktiviteettien harjoittamisen lomassa on ympäristössä myös nähtävää. Reitit on opastettu esimerkiksi, kuten kuvista 9–16 on havaittavissa. Opastuskokonaisuudesta on myös huomattavissa, että sen suunnittelussa on otettu huomioon tämänkin työn luvussa 3.3 kuvailut hyvän opastamisen pääperiaatteet: opasteet ovat yksinkertaiset, reittimerkintä on jatkuva, reitit on eroteltu toisistaan eri väritunnuksin, reitit on nimetty kuvaavasti ja myös ulkomaisten käyttäjien on mahdollista ymmärtää

nimet, opasteissa on käytetty kuvaavia symboleja ja opastauluista on tehty informatiivisia ja niitä on sijoitettu reittien lähtöpaikoille ja risteyskohtiin.

Nurmekseen mahdollisesti toteutettava reitistö on hyvin erityyppinen kokonaisuus kuin Kontionpolut, mutta lähtökohdat ovat samat: toteuttajana on kunta ja reittien linjauksissa pyritään suosimaan jo olemassa olevia polkuja ja uria. Kontiolahdelta voisi ottaa Nurmekseen oppia ns. tekemisen mielekkästä ja Kontionpolkujen opastuksen toteuttamisesta. Nämä toteutuvat siten, että Nurmeksen kaupunki lähtee ajamaan reittiprojektia ja hankkeen käynnistämistä jämäkästi eteenpäin, ja jo hankehakemuksessa tulee olla selvillä ja tarkasti kuvailtuna, kuinka reittien opastus aiotaan toteuttaa. Jos projektille myönnetään rahoitus, suunnitelmat toteutetaan ja arvioidaan myöhemmin, onko reittien toteuttamisesta ollut hyötyä kaupungille ja tuliko opastuskokonaisuudesta käyttäjien kannalta onnistunut.

6 Nurmeksen monikäyttöreitistön ja sen ylläpidon kehittämissuunnitelma

Reitit kuntoon hankerahoituksella

Nurmeksen kaupunki hakee hankerahoitusta vanhojen reittien kunnostamiseen ja uusien reittien rakentamiseen, sekä reittejä tukevien rakenteiden ja palvelujen kehittämiseen. Rahoitusta haetaan Vaara-Karjalan Leaderilta. Hankkeesta vastaavat yhteistyössä Nurmeksen kaupungin elinvoimapaalvelut ja hyvinvointipalvelut. Elinvoimapaalveluista hankevastuussa on kaupunkirakennepalvelut ja hyvinvointipalveluista vapaa-aikapalvelut, koska reitit ovat olleet aiemmin näiden kahden toimialan vastuulla. Rahoitusta haetaan syksyllä 2020 ja rahoituksen varmistuessa reittihanke käynnistetään keväällä 2021. Hankehakemuksessa (liite 5) määritellään tarkemmin hankkeen toimenpiteet, jotka sisältävät reittien kunnostus ja rakennustyöt, opasteet ja tukitoiminnot sekä projektin kustannusarvion. Kustannukset huomioidaan kaupungin vuodelle 2021 tehtävässä talousarviossa, johon varataan hankkeen omarahoitusosuus, sekä määräraha reittien rakennus- ja kunnostustöistä koituviin palkkakustannuksiin.

Maankäyttösopimusten neuvottelemine

Maankäyttösopimuksia maanomistajien kanssa reittien osalta aletaan neuvottelemaan hyvissä ajoin ennen hankkeen käynnistymistä, mahdollisesti jo syksyllä 2020, jotta ne ovat valmiina ennen varsinaisten reittien kunnostus- ja rakennustöiden aloittamista. Maankäyttösopimusten neuvottelu tulee siitäkin syystä aloittaa hyvissä ajoin, koska reittien varrelle osuu useita maanomistajia ja heidän tavoittamisensa voi viedä paljon aikaa. Sopimusten tekeminen on myös edellytys hankerahoituksen myöntämiselle. Sopimukset neuvotellaan kaupungin omana työnä ja kaupungin varoilla palkataan henkilö sopimuksia neuvottelemaan. Sopimuksia neuvotteleva henkilö sijoittuu vapaa-aikapalveluiden tulosalueella, mutta hänellä tulee olla myös täysi tuki elinvoimapaalveluiden maankäytön puolelta ja tarvittavat ohjelmat käytössään.

Työllistävä vaikutus

Hankerahalla palkataan henkilö vetämään reittiprojektia ja varmistamaan hankkeeseen määriteltyjen toimenpiteiden toteutuminen. Hanketyöntekijä sijoittuu vapaa-aika palveluiden alle, mutta hänellä on oltava myös täysi tuki elinvoimapaalveluiden puolelta ja resursseja käytössä, mitä tulee teknisiin, rakentamiseen ja maankäyttöön liittyviin asioihin. Hanketyöntekijän tehtäviin kuuluvat

mm. hankehallinto, projektin aikataulut ja toteuttamisen suunnittelu, reittien turvallisuussuunnitelman tekeminen, ja reittien viitoituksen ja opastuksen suunnittelu ja materiaalien hankkiminen, karttapalvelun käyttöönotto, sekä reittien vaativuuden arviointi ja hyvän käytännön edistäminen reittien ylläpidon toteuttamisessa ja ylläpidon toteutumisen seuranta.

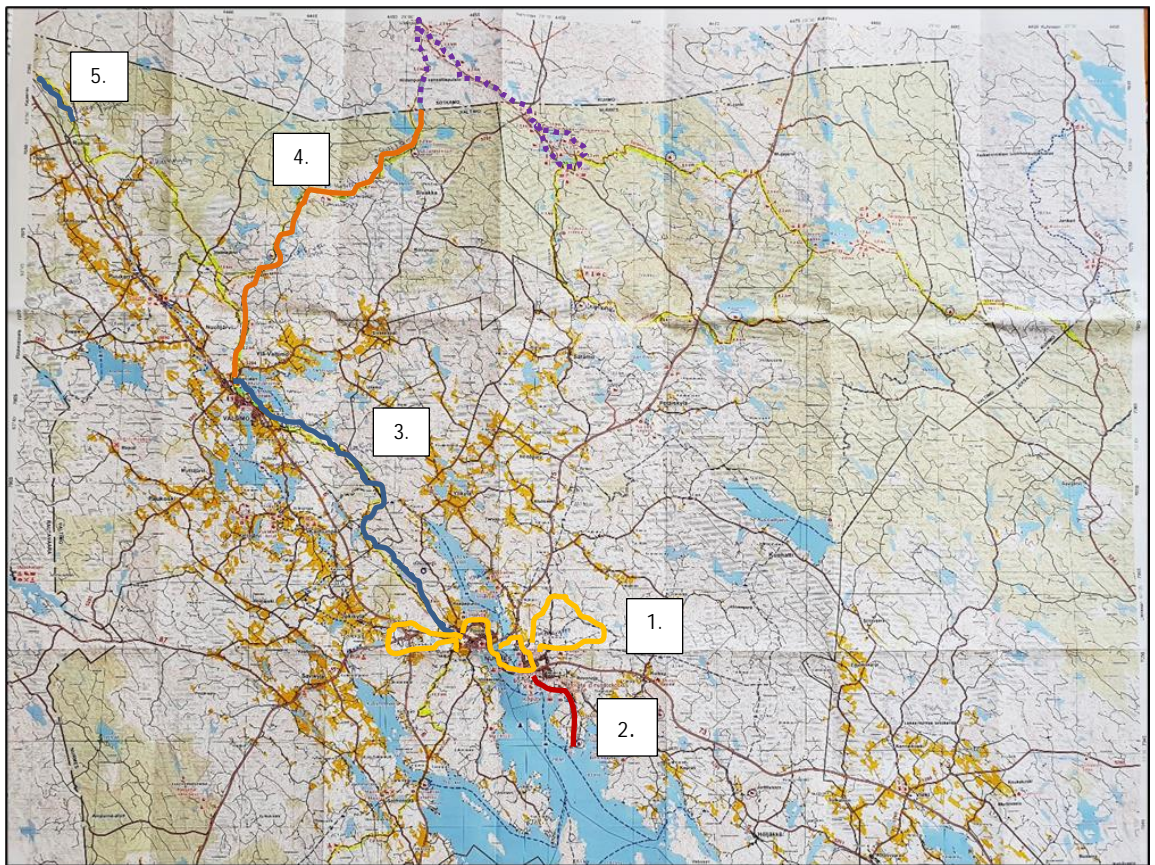
Lisäksi palkataan noin touko-syyskuun ajaksi kaupungin määrärahoilla reittitiimi, 6-8 henkilöä, joka suorittaa reittien käytännön kunnostus- ja rakennustyöt. Rakentajat sijoittuvat kaupunki-rakennepalvelujen alle ja heillä on käytössään tarvittavat välineet kaupungin puolesta. Hanketyöntekijä ja reittitiimi toimivat tiiviissä yhteistyössä projektin onnistumisen takaamiseksi.

Kunnostettavat reitit

Reittien kunnostaminen ja rakentaminen tulevat olemaan hankkeen työllistävän osio. Rakentaminen ja kunnostaminen aloitetaan keväällä 2021 heti, kun se lumitilanteen puolesta on mahdollista ja maanomistajilta on saatu luvat heidän maillaan tapahtuvien reittejä koskevien toimenpiteiden tekemiseen. Reittien (liite 6) kunnostustarpeet on kartoitettu kesällä 2020. Kunnostussuunnitelma ja -tarpeet määritellään yksityiskohtaisemmin hankehakemuksessa ja ne ovat nähtävissä Nurmeksen kaupungin verkkoresurssit yhteiset kansiossa.

Reitit kunnostetaan ja rakennetaan seuraavassa järjestyksessä:

1. Nurmeksen taajaman uudet reitit, joissa lähtöpaikkana Hyvärilä ja Laamilan urheilukenttä, joista myös yhteys Nurmes-Valtimo UKK-reitille.
2. Ellun kierros
3. UKK-reitti Nurmes-Valtimo väliltä, josta yhteys Talonpojan taipaleelle.
4. Talonpojan taival, joka päättyy Hiidenportin kansallispuistoon, josta myös yhteys edelleen Peurajärven retkeilyalueelle.
5. Kokkosärkän harjupolku Rumossa, joka on osa UKK-reittiä.

Kuva 22. Kunnostettavat reitit. 1. Nurmeksen taajamareitit, 2. Ellun kierros, 3. UKK-reitti Nurmes-Valtimo, 4. Talonpojan taival mukaelma ja 5. Kokkosärkän harjupolku. (Alkuperäinen kartta: Pohjois-Karjalan maanmittaustoimisto 2006.)

Tämä järjestys siitä syystä, että uudet Nurmeksen taajama reitit saadaan käyttöön jo kesäksi 2021 ja palvelemaan paikallisia ja matkailijoita, sekä käytännön syistä, koska muilla reiteillä saattaa olla lunta ja märkää vielä myöhään toukokuulle saakka. Pitkät reitit muodostavat toteutuessaan yhtenäisen kokonaisuuden, joita pitkin on mahdollista edetä Hyvärilästä Valtimon kirkonkylän kautta aina Hiidenportin kansallispuistoon ja siitä edelleen Peurajärven retkeilyalueelle saakka. Reitit tulevat olemaan monikäyttöreittejä, eli niillä on sallittua kaikenlainen lihasvoimin tapahtuva liikkuminen.

Hankkeen toimenpiteinä reitit saatetaan myös julkiseksi tulevalle kartta-alustalle ja yleiseen tietoisuuteen, sekä kootaan muuta reitteihin liittyvää tietoa saataville. Jos rahoitusta ei projektille syystä tai toisesta myönnetä, kunnostetaan reittejä joiltain osin kaupungin omana työnä kesällä 2021, koska projektille joudutaan joka tapauksessa varaamaan rahaa, on se hyödyllistä käyttää

myös siihen varattuun tarkoitukseen. Tämä toteutetaan yhteistyöprojektina vapaa-aikapalvelujen ja kaupunkirakennepalvelujen kesken. Tässäkin tapauksessa reitit tulee saattaa kartta-alueelle, jotta niistä on tietoa saatavilla.

Toimenpiteet taukopaikoille

Nurmes-Valtimo alueen, taukopaikat, eli laavut, tulipaikat ja kodat, joita kaupunki ylläpitää jollain tasolla jo nyt, on kierretty läpi kesällä 2020 ja kartoitettu kunnostustarpeet ja arvoitu muut tarvittavat toimenpiteet sekä kuvattu kohteet. Taukopaikkojen kuvat ja taulukko, johon, on kerätty tiedot kohteista, toimenpide-ehdotuksineen, on nähtävissä kaupungin verkkoresurssit yhteiset kansiossa.

Osa taukopaikkoihin liittyvistä toimenpide-ehdotuksista on mahdollista sisällyttää myös hankehakemukseen, mutta vähäiset toimenpiteet voidaan tehdä kaupungin omana työnä käytettävissä olevien resurssien mukaan nopeallakin aikataululla. Toimenpiteiden täytäntöönpanoa on kannattavaa lähteä organisoimaan yhteistyössä vapaa-aikapalvelujen ja kaupunkirakennepalvelujen kanssa, jotta molemmat tahot pysyvät ajan tasalla tapahtumista. Vähäisiä toimenpiteitä ovat esimerkiksi lahojen pöytäpenkki -yhdistelmien purkaminen ja roskisten poistaminen taukopaikoilta. Kohteisiin on myös syytä laittaa esille myös vetoamus roskattoman retkeilyn puolesta.

Tässä vaiheessa taukopaikat kannattaa merkitä myös kaupungin käytössä olevaan karttasovellukseen, jotta ne saadaan yleiseen tietoisuuteen, sekä koota niistä myös tietopaketti kaupungin nettisivuille. Tässä kokoavana tahona toimii, sekä tietojen päivityksestä vastaa vapaa-aikapalvelut, mutta kaupunkirakennepalvelut on myös veloitettu toimittamaan ajantasaista tietoa vapaa-aikapalveluille tekemistään toimenpiteistä kohteissa.

Reittien ja taukopaikkojen ylläpito

Kaupunki vastaa uusien ja kunnostettavien reittien ja taukopaikkojen ylläpidon koordinoinnista ja järjestämisestä, sekä ylläpidon toteuttamisesta tarvittavilta osilta. Reittien ja taukopaikkojen ylläpitoa koordinoi Nurmeksien kaupungin vapaa-aikapalvelut ja koordinointia tukee ja käytännön töistä vastaa kaupunkirakennepalvelut. Kummaltakin osastolta nimetään vastuuhenkilöt, jotka yhteistyössä sopivat ylläpidon järjestämisestä ja käytännön töiden toteuttamisesta. Lisäksi nimitään myös Valtimon kohteiden käytännön huoltotöistä vastaava henkilö. Ylläpidon käytännön töihin varataan myös riittävät henkilöresurssit. Kaupungin ylläpitäessä reitit sekä taukopaikat, on

syitä palkata reittien kunnostuksen jälkeen vuosittain kaksi henkilöä noin touko-syyskuuksi, joiden päävastuualueella on reittien ja taukopaikkojen huolto.

Reittien ja taukopaikkojen ylläpitoasioista vastaavat henkilöt kokoontuvat 1–2 kertaa vuodessa, keväällä ja/tai syksyllä sopimaan reittejä ja taukopaikkoja koskevista käytännön asioista, tekevät yksityiskohtaisemman ylläpitosuunnitelman ja sopivat sen päivittämisestä sekä isompien kunnostustöiden toteuttamisesta. Ylläpitopalaverin kutsuu paikalle vapaa-aikapalvelut, johon kaikkien asianosaisten tulee osallistua. Lisäksi jos reittien tai taukopaikkojen ylläpidon olosuhteissa ilmenee muutoksia, on siitä tiedotettava kaikille, joita asia koskettaa.

Ylläpidon toteuttaminen käytännössä

Käytännössä reittien ns. perusylläpito sisältää kaatuneitten puitten poistamisen reiteiltä, polkujen raivaamisen ja rakenteiden huoltamisen ja korjaamisen. Reittien lähtöpaikoille laitetaan esille reittien ylläpidosta vastaavan henkilön puhelinnumero, johon voi tehdä ilmoituksen esimerkiksi kaatuneista puista tai muista reittejä koskevista asioista. Perushuoltotöitä reittien osalta tehdään sitä mukaa kun huoltotöitä ilmoitusten perusteella ilmenee tai vikoja huomataan. Reittien kunto tarkastetaan perusteellisesti vähintään joka toinen vuosi. Perusteellisen läpikäynnin yhteydessä tarkastetaan reittien, opasteiden, ojanlityssiltojen ja muiden rakenteiden kunto ja tehdään tarvittavat kunnostustyöt ja raivaukset. Tähän työhön varataan riittävät resurssit.

Taukopaikkojen perusylläpito sisältää polttopuuhuollon, kohteen siisteydestä huolehtimisen, rakenteiden huoltamisen ja korjaamisen sekä huussien tyhjennykset, jos kohteessa sellainen on. Taukopaikkojen huoltotaso on määritelty erikseen kohde kerrallaan, onko kyseessä kesä- vai talvikohde vai ympärivuotinen. Luokittelu perustuu sijaintiin. Taajaman läheisyydessä olevat ja helposti saavutettavat kohteet ovat ympärivuotisessa huollossa ja vaikeammin saavutettavat, selkeästi kesä- tai talvireittien varsilla olevat kohteet ovat joko kesä- tai talvihuollon piirissä. Jokaisessa kohteessa tulee olla myös esillä ylläpidosta vastaavan tahon puhelinnumero, johon voi tarvittaessa ilmoittaa puutteista ja tehdä vikailmoitukset.

Vaihtoehtoinen reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestäminen

Reittien ja taukopaikkojen ylläpito on mahdollisesti myös järjestettävissä yhteistyössä paikallisten eri toimijoiden kanssa. Vaihtoehtoisten ylläpito mallien käyttöönotto vaatii neuvotteluja ja tark-

kojen sopimusten tekemistä yhteistyötahojen kanssa ja ylläpidosta maksettavien korvausten ennalta määrittelyä. Kaupungin vapaa-aikapalvelut toimivat tässäkin tapauksessa ylläpidon koordinoijana yhteistyössä kaupunkirakennepalvelujen kanssa, jonka kanssa määritellään tarvittavien sopimusten tekeminen ja sopimusehdot. Minkä tahansa ylläpidon mallin kaupunki ottaakin käyttöön, tulee siitä myös tiedottaa ulospäin esimerkiksi kaupungin internetsivuilla, että mikä taho vastaa mistäkin ja päivittää tätä tietoa aina olosuhteiden muuttuessa.

Ehdotukset vaihtoehtoiselle reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestämiselle

1. Kaupunki hoitaa reittien ja taukopaikkojen ylläpidon yhteistyössä yhdistysten kanssa.

Tässä mallissa kaupunki vastaa pääasiallisesti reittien ylläpidosta. Sen sijaan ennalta määritellyjä taukopaikkoja tarjotaan ylläpidettäväksi paikallisille kyläyhdistyksille tai metsästysseuroille. Tärkeää on määritellä tarkasti sopimusehdot ja kohtuullinen korvaus ylläpidosta. Mahdollisesti korvataan myös rakenteisiin liittyviä korjauskuluja johonkin euromäärään asti, ja ratkaistaan sisältääkö ylläpito polttopuut vai tulevatko puut kaupungin puolesta ja mistä yhdistykset voivat puut noutaa, jos kaupunki tarjoaa puut. Reittejä tai reitin osia voidaan myös tarjota yhdistysten ylläpitoon. Tässä tapauksessa tulee tarkoin sopia miltä osin yhdistykset reittejä ylläpitävät ja määritellä sopimusten sisältö.

2. Kaupunki hoitaa ylläpidon yhteistyössä Riverian Valtimon metsäoppilaitoksen kanssa.

Tässä mallissa metsäoppilaitoksen opiskelijat opettajien johdolla hoitavat retkeilyreittien huolto-työt vuosittain syksyllä tai keväällä osana jotain opintokokonaisuutta ja kaupunki ylläpitää taukopaikat. Tämä malli vaatii neuvotteluja metsäoppilaitoksen edustajien kanssa ja pohtimista, kuinka malli saadaan opinnollistettua ja se palvelee myös opiskelijoiden oppimista mahdollisimman hyvin. Tässä mallissa tulee myös määritellä tarkasti sopimukset ja korvaukset urakasta.

3. Kaupunki-yhdistys-oppilaitos-yhteistyö

Mallien 1 ja 2 yhdistelmä, jossa kaupungin rooli ylläpidon tehokkaana koordinoijana korostuu, koska ylläpitäviä tahoja on useita. Tässä mallissa on ensisijaisen tärkeää kaupungin ylläpidon koordinoijana olla perillä siitä, mikä taho ylläpitää mitäkin kohdetta ja että tieto kulkee sujuvasti asianosaisten tahojen välillä. Käytännössä osa taukopaikoista olisi kaupungin ylläpidettävänä, osa

yhdistyksillä ja reittien säännöllisen ja kokonaisvaltaisen huollon toteuttaisivat metsäoppi-laitoksen opiskelijat opettajien johdolla osana opintojaan. Tätä mallia sovellettaessa aukottomien sopimusten tekeminen ja määrittelyminen, mikä toimenpide on kenenkin vastuulla, on myös erittäin tärkeää.

4. Reittien ja taukopaikkojen ylläpito ulkoistetaan täysin jollekin yritykselle, yhdistykselle, osuuskunnalle tms.

Jos sopivia ja halukkaita tahoja ilmenee reittejä ja taukopaikkoja ylläpitämään voidaan ne luovuttaa osittain tai kokonaan jonkun yhden tai useamman ulkopuolisen tahon ylläpidettäväksi. Tässäkin tapauksessa on syytä tarkoin määritellä sopimuksen sisältö, korvaus ja mikä on järkevä irtisanomisaika sopimukselle, koska jos sopimus purkautuu syystä tai toisesta, tulee kaupungilla olla riittävästi aikaa toimia ylläpidon uudelleen järjestämiseksi. Tämä malli ei poista kaupungilta reittien ja taukopaikkojen ylläpidon koordinoimisvastuuta, vaan toiminnasta tulee olla yhä edelleen hyvin perillä ja tarkkailla myös työn laatua.

7 Pohdinta

Reittihankkeen onnistuminen ja sen käyntiin saattaminen vaatii kaupungilta pidempiaikaista panostusta ja toimialojen välistä yhteistyötä. Toteutuessaan reittihankkeen käytännön toimenpiteiden toteutus hoitunee varmasti melko vaivattomasti. Vaikka kokonaisuus on laaja ja isotöinen, eivät toimenpiteet ole kuitenkaan kovin vaativia. Jokaisella hankkeen ja reittiasioiden kanssa tekemisissä olevalla henkilöllä on tärkeää olla omasta vastuualueestaan selkeä kuva, mutta myös valmius auttaa toisia tarpeen vaatiessa. Lisäksi tärkeässä osassa on ajantasainen viestintä toimialojen ja projektin parissa työskentelevien henkilöiden ja muiden toimijoiden välillä, joita asia koskettaa, koska tiedon jakaminen helpottaa yhteistyön onnistumista. Asioista tulee sopia yhdessä ja jakaa vastuuta yhteisymmärryksessä sen sijaan, että asioita pallotellaan edes takaisin eri toimialojen välillä, koska silloin ei mikään etene. Hankkeesta, sen vaiheista ja etenkin lopputuloksesta, on tärkeä tiedottaa myös ulospäin. Onnistumisen avaimet reittihankkeessa ovat yhteistyö, selkeä viestintä ja avoimuus niin organisaation sisällä kuin ulospäinkin.

Kaupungin on myös sitouduttava reittien ja taukopaikkojen ylläpitoon. Reittien ja taukopaikkojen ylläpidon järjestämistä on oleellista alkaa pohtimaan viimeistään siinä vaiheessa, kun hankkeen toteutuminen on varmistunut ja maankäytösopimukset reittien osalta on tehty ja näin ollen varmuus kunkin reitin toteutumisesta on taattu. Taukopaikkojen tehokkaampaa ylläpidon järjestämistä sen sijaan voi alkaa pohtimaan, vaikka heti. Vaihtoehtoisten ylläpitomallien käyttöön ottaminen vaatii kaupungilta tehokasta koordinoitua ja neuvottelua eri tahojen kanssa. Vaihtoehtoisten mallien avulla voidaan jakaa ylläpidon vastuuta, tukea paikallisia yhdistyksiä ja säästää myös mahdollisesti kaupungin henkilöstökuluissa. Vaihtoehtoisten ylläpitomallien käyttöönotto ei kuitenkaan vapauta kaupunkia reittien ylläpidon koordinoituvastuusta.

Kun reitistö on valmis, käyttöön otettu sekä asianmukaisesti markkinoitu voisi seuraava vaihe ja jatkokehittämisen kohde olla reittien tuotteistaminen ja erilaisten palvelukokonaisuuksien liittäminen reitteihin sekä reittitietojen digitalisointi. Nurmeksien kaupunki voisi toimia esimerkiksi aktiivisena eri tahojen yhteen kokoajana ja mahdollisen jatkohankeen osatoteuttajana reittitietojen saattamisessa digitaaliseen muotoon. Nurmeksien kaupunkiorganisaatiota koskeva kehittämissuunnitelma, joka nousi esiin tätä opinnäytetyötä tehdessä, on viestinnän kehittäminen, tiedonkulun parantaminen ja avoimuus sekä organisaation sisällä että ulospäin. Vaikka tätä opinnäytetyötä ja

suunnitelmaa työstettiin organisaation sisäisesti, tuotti välillä suurta hankaluutta saada tarvittavia tietoja oleellisilta tahoilta ja se myös aiheutti turhautumista. Tästä syystä myös edellä on painotettu erityisesti yhteistyön, viestinnän ja avoimuuden tärkeyttä, koska ne ovat luultavasti usean projektin onnistumisen kannalta tärkeitä tekijöitä.

Rahoituksen hakemisen osalta kartoitettiin eri rahoituskanavia. Vaara-Karjalan Leaderiin päädyttiin siitä syystä, että heidän kuluvan rahoituskautensa ohjelmassa tuetaan tämän tyyppisiä hankkeita. Hankehakemuksen osalta on myös konsultoitu paikallista Leader yhdistystä. Leaderin rahoittamiin kehittämishankkeisiin on kuntaorganisaation mahdollista saada 75 % rahoitus ja investointihankkeisiin 50 % rahoitus. On mahdollista, että hankehakemus joudutaan jakamaan erillisiin kehittämis- ja investointihankkeisiin, mutta sisältöön se ei tule juurikaan vaikuttamaan. Ennen hankehakemuksen jättämistä, hankkeen hakuprosessin käynnistämiseksi ja omarahoitusosuuden takaamiseksi haetaan myös hyväksyntä Nurmeksen kaupunginhallitukselta. Muuten hankerahoituksen hakuprosessia ei koettu tärkeäksi avata tässä opinnäytetyössä enempää aiheen rajaamisen vuoksi.

Jos reitit toteutuvat suunnitellussa mittakaavassa, hyötyvät niistä Nurmeksen kaupungin asukkaat, matkailijat ja matkailuyrittäjät. Reittien olemassaolo parantaa alueen luonnon virkistyskäytömahdollisuuksia sekä erilaisten aktiviteettien harjoittamismahdollisuuksia ja matkailuyrittäjillä on mahdollisuus rakentaa omia palveluitaan reittien ympärille. Suunnitelma reiteistä on myös harkittu kokonaisuus ja suunnittelussa on otettu huomioon tasapuolisuus: reitit ovat yhteydessä toisiinsa ja reitit kulkevat sekä Nurmeksessa että Valtimolla. Sinänsä reittien linjaaminen oli helppo tehtävä, koska maastosta löytyi valmiit reittipohjat. Uusien reittien osalta yhdisteltiin myös olemassa olevia polkuja yhteneväisiksi reiteiksi. Reittilinjauksiin voi tietysti tulla vielä muutoksia, jos esimerkiksi maanomistajilta ei saada lupaa joidenkin maa-alueiden käyttöön.

Opinnäytetyölle ei toimeksiantajan taholta varsinaisesti asetettu tavoitteita ennakkoon vaan tavoitteet kirkaistuivat enemmän työn tekemisen aikana, joka on myös tässä työssä tutkimusstrategiana käytetylle toimintatutkimukselle ominaista. Voidaan kuitenkin todeta, että tavoitteisiin päästiin, koska matkan varrella asetettu tavoite hankerahoituksen hakemisesta reittien kunnostamiseen syksyn 2020 aikana on toteutunut ja rahoituspäätöstä odotellaan. Lisäksi tässä opinnäytetyössä määritelty tutkimustehtävä ja siitä johdetut kysymykset, joihin haettiin vastauksia eri menetelmiä soveltaen, saivat kattavat vastaukset, joiden pohjalta on laadittu toteuttamiskelpoinen suunnitelma Nurmeksen monikäyttöreitistö ja sen ylläpidon kehittämiseksi. Työtä voidaan

pitää onnistuneena siinäkin mielessä, että teoriaosuutta ja siellä olevia ohjeita mm. reittien opastuksen ja ylläpitosuunnitelman toteuttamiseksi voidaan käyttää pohjana kyseisten kokonaisuuksien käytännön toteutuksissa. Ohjeet sekä laadittu suunnitelma on myös mahdollista soveltaa muualle.

Toimintatutkimuksessa tutkijan rooli on olla aktiivinen toimija ja vaikuttaja, jonka tehtävänä on käynnistää tavoiteltu muutos. Tämä toteutui myös tätä opinnäytetyötä tehdessä. Työtä tehtiin organisaation sisältäpäin ja tavoitteiden saavuttamiseksi toivottuun lopputulokseen pääsemiseksi tutkijan täytyi olla erittäin aktiivinen, pitää asiaa esillä ja saada asioista päättävät henkilöt vakuutettua siitä, että parhaaseen lopputulokseen voidaan päästä tässä opinnäytetyössä esitetyllä tavalla.

Tutkimusta voidaankin pitää luotettavana, koska taustalla oli laaja, eri menetelmin kerätty aineisto, johon tutkija pystyi nojaamaan. Esimerkiksi kyselyn kautta oli pyrkimyksenä tuoda laajan joukon mielipide esiin ja vastauksia hyödynnettiin myös projektin eteenpäin viemisessä. Reittien suunnitteluun otettiin mukaan paikallisia harrastajia ja näin ollen osallistettiin myös yhteisöä. Aineiston keräämisestä ja sen käytöstä on myös pyritty raportoimaan huolellisesti tässä raportissa. Projektista haluttiin tehdä läpinäkyvä, tiedottamalla mm. kyselyn tuloksista ja jatkotoimenpiteistä paikallislehdessä. Matkailuyrittäjät pidettiin myös ajan tasalla projektin etenemisestä. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tietysti kyseenalaistaa toimintatutkijan vaikuttamiseen pyrkivän roolin takia, mutta tässä työssä vaikuttamisen päämääränä oli puhtaasti yhteisen ja laajaa joukkoa hyödyttävän asian edistäminen.

Lähteet

- Edelheim, J. & Ilola, H. 2017. Matkailututkimus, matkailija ja matkailu. Teoksessa: Matkailututkimuksen avainkäsitteet. s, 17–25. Edelheim, J. & Ilola, H. (toim.) Rovaniemi: Lapland University Press.
- Eränkö, L., Kuisma-Sandgren, K. & Rautiainen, A. 2015. Selvitys ulkoilulain toimivuudesta, soveltamisesta ja muutostarpeista. Helsinki: Suomen Latu.
- Grönfors, M. 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. s, 146–161. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Haapalehto, M. 2020. Puistomestari. Metsähallituksen Luontopalvelut. Pohjois-Karjala/Savo-Karjala. Keskustelu. 5.5.2020.
- Heikkinen, H. L. T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: Toiminnasta tietoon toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. s, 16–38. Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Syrjälä, S. (toim.) Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H. L. T. 2015. Toimintatutkimus: kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. s, 204–219. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hotanen J., Laine, R. O., Pietiläinen, S. 2001. Benchmarking-opas - Opi hyviltä esikuvilta! Espoo: Otamedia.
- Huikuri, T. & Suorsa, J. 2015. Virkistyksen ja matkailun näkökulmat Joensuun kaupunkiseudulla. Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 4. vaihe, taustaselvitys. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Invalidiliitto. 2020. Luontoliikunta. Luettu 16.7.2020. <https://www.invalidiliitto.fi/esteeetomyysulkoalue/luontoliikunta>
- Karjalainen, E. & Verhe, I. 1995. Ulkoilureitti. Opas ulkoilureittien suunnittelijoille, rakentajille ja hoitajille. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK.
- Karttaselain. 2020. Karttaselain -sovellus. Luettu 20.7.2020. <https://www.karttaselain.fi/>

- Kestilä, S. & Ollila, E. 2018. Turvallinen ja asiakaslähtöinen opastekokonaisuus. Lapin ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja D. Muut julkaisut 1/2018.
- Korhonen, P. 2018. Outdoors Kainuu luontomatkailun kehittäjänä. Julkaisussa: Aktiviteettimatkailu Kainuuta kehittämässä. Esimerkkejä vuoden 2018 TKI-toiminnasta. s, 26–30. Järviluoma, J. (Toim.) & Keränen, V. Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 86.
- Laukkanen, A. 2020. Vapaa-aikasihteeri. Nurmeksien kaupunki. Keskustelu. 15.5.2020.
- Lipponen, K. 2020. Matkailukoordinaattori. Pielisen karjalan kehittämiskeskus Pikes Oy. Keskustelu. 16.5.2020.
- Luonnonvarakeskus 2012. Luonnon virkistyskäyttö - Ulkoilutilastot 2010. Osallistuminen ulkoilu-harrastuksiin harrastusryhmittäin. Päivitetty 4.4.2012. Luettu 29.7.2020. <http://www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi/tietoa-ulkoilusta-2010-lajeittain.htm>
- Maanmittauslaitos 2020. Karttapaikka - Maanmittauslaitoksen karttapalvelu. <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>
- McBoyle, G. & Scott, D. 2006. Climate change adaptation in the ski industry. Artikkele. Springer Science+Business Media. 24.10.2006. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11027-006-9071-4.pdf>
- Metsähallituksen luontopalvelut. Luontoon.fi. 2020 a. Reittien vaativuusluokittelu. Luettu 16.7.2020. <https://www.luontoon.fi/retkeilynabc/yleistaretkelysta/reittienvaativuusluokittelu>
- Metsähallituksen luontopalvelut. Luontoon.fi. 2020 b. Roskaton retkeily. Vie mennessäsi se, minkä toit tullessasi. Luettu 9.7.2020. <https://www.luontoon.fi/roskatonretkeily>
- Mustonen, M. 2020. Kuntien yhteistyönä syntyy monipuolinen karttapalvelu. Maakaista.fi. 13.5.2020. Luettu 19.7.2020. <https://maakaista.fi/item/1776-kuntien-yhteistyona-syntyy-monipuolinen-karttapalvelu>
- Neuvonen, M. & Sievänen, T. 2011. Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan työraportteja 212. Vantaa: Metsäntutkimuslaitos.

- Neuvonen, M. & Sievänen, T. 2014. Miten suomalaiset virkistäytyvät luonnossa? Teoksessa: Hyvinvointia metsästä. s, 21–35. Toim. Kurttila, M., Sievänen, T., Tuulentie, S., & Tyrväinen, L. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nurmeksen kaupunki. 2020 a. Elämäniloa ja terveyttä liikkumalla. Luettu 30.8.2020. <https://www.nurmes.fi/vapaa-aikapalvelut>
- Nurmeksen kaupunki. 2020 b. Kaupunkirakennepalvelujen toimiala. Luettu 30.8.2020. https://www.nurmes.fi/kaupunkirakennepalvelujen_toimiala
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2010. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro.
- Pielisjokiseutu. 2017. Kontionpolut käyttöön kesäkuun alussa. Paikallislehden artikkeli 8.5.2017. Luettu 17.8.2020. <https://www.pielisjokiseutu.fi/uutiset/item/1254-kontionpolut-kayttoon-kesakuun-alussa>
- Pohjois-Karjalan maanmittaustoimisto. 2006. Karjalan kierros 4. Nurmnes-Valtimo matkailukartta. Nurmnes: Karelia Expert Matkailupalvelu.
- Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto. 2020. Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040. Kaavaselostus. Ehdotus 16.3.2020.
- Ratilainen, P. 2020. Toimistosihiteeri, maankäyttö. Nurmeksen kaupunki. Keskustelu. 15.7.2020.
- Rautiainen, A. & Riikonen, T. 2017. Maastossa olevien ulkoilureittien monikäyttö: nykytila, esteet ja mahdollisuudet. Suomen latu. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti.
- Saastamoinen, O. 2015. Metsien monikäytöstä ekosysteemipalveluihin. Teoksessa: Metsä Monikäyttö ja ekosysteemipalvelut. s, 17–23. Toim. Salo, K. Helsinki: Luonnonvarakeskus (Luke).
- Sievänen, T. & Tyrväinen, L. 2015. Virkistyskäyttö ja luontomatkailu. Teoksessa: Metsä Monikäyttö ja ekosysteemipalvelut. s, 262–266. Toim. Salo, K. Helsinki: Luonnonvarakeskus (Luke).
- Suomen latu. 2017. Kuukauden ulkoiluteko. 6.7.2017. Luettu 19.7.2020. <https://yhdistyspalvelut.suomenlatu.fi/fi/ajankohtaiset-2/kuukauden-ulkoiluteko-3>

- Suomen latu. 2020 a. Monikäyttöreitit. Luettu 27.6.2020. <https://www.suomenlatu.fi/vaikuta/sina-voit-vaikuttaa/vinkkeja-ulkoilupaikkojen-suunnitteluun/monikayttoreitit.html>
- Suomen latu. 2020 b. Ulkoilureitit. Luettu 9.7.2020. <https://www.suomenlatu.fi/vaikuta/sina-voit-vaikuttaa/vinkkeja-ulkoilupaikkojen-suunnitteluun/ulkoilureitit.html>
- Suomen latu. 2020 c. Reittiluokitus. Luettu 16.7.2020. <https://www.suomenlatu.fi/vaikuta/sina-voit-vaikuttaa/vinkkeja-ulkoilupaikkojen-suunnitteluun/reittiluokitus.html>
- Toholammin kunta. 2020. Retkeilyreittien kohentaminen on alkanut. Kunnan www-sivut. Luettu 19.7.2020. <https://www.toholampi.fi/retkeilyreittien-kohentaminen-alkanut/>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominiemi, R. 2013. Hyvän viitoittamisen perusteet. Metsähallituksen julkaisut. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/viitoitusopas.pdf>
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes. 2020. Kuntoilu- ja ulkoilureitit. Luettu 7.7.2020. <https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/kuluttajille-tarjottavat-palvelut/kuntoliikunta-ja-ulkoilu/kuntoilu-ja-ulkoilureitit>
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes. 2020. Hyvä käytäntö: Maastoreittien kevätkatselmus ja uusi pelastus- ja paikannusmerkki. Luettu 20.7.2020. <https://tukes.fi/-/hyva-kaytando-maastoreittien-kevatkatselmus-ja-uusi-pelastus-ja-paikannusmerkki>
- Valli, R. 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. s, 84–108. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virtamo, P. & Vuorijoki, K. 2004. Pohjois-Karjalan vaellusreittiopas. Helsinki: Edita Prima.
- VisitKarelia. North Karelia. 2020. Koe Pohjois-Karjalan upeat maisemat kansallispuistoissa ja retkeilyalueilla. Luettu 17.7.2020. <https://www.visitkarelia.fi/fi/Kesa-/Vaellus--ja-retkeilyreitit>
- Vuorinen, T. 2014. Strategiakirja. 20 työkalua. Helsinki: Talentum Media.

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Ymparisto.fi. 2013. Maakuntakaavoitus. Päivitetty 5.4.2018. Luettu 9.7.2020. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Maankayton_suunnittelujarjestelma/Maakuntakaavoitus

Ympäristöministeriö, 2016. Jokamiehen oikeudet Lainsäädäntöä ja käytäntöä. Jokamiehen oikeudet esite.

Ympäristöministeriö, 2019. Jokamiehen oikeudet. Päivitetty 6.11.2019. Luettu 17.5.2020. [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/jokamiehenoikeudet\(16989\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/jokamiehenoikeudet(16989))

Ympäristöministeriö, 2002. Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Suomen ympäristö 535. Alueidenkäytön osasto. Helsinki: Edita Prima.

Lainsäädäntö:

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999)

Laki Metsähallituksesta (1378/2004)

Liikuntalaki (390/2015)

Ulkoilulaki (1973/606)

LIITTEET

Liite 1: Nurmeksen kaupungin kysely alueen retkeilykohteiden kehittämistarpeista ja toiveista

Liite 2: Haastattelurunko

Liite 3: Kyselyn yhteenveto

Liite 4: Ehdotus reiteistä ja muista toimenpiteistä

Liite 5: Hankehakemus

Liite 6: Reitit

Nurmeksen kaupungin kysely alueen retkeilykohteiden kehittämistarpeista ja -toiveista

1. Oletko käynyt jossain näistä Nurmeksen retkeily-, ulkoilu- ja luontokohteista viimeisen vuoden aikana? Voit valita useamman vaihtoehdon.

☐ Kotilanvaara	☐ Kynsisaaren kota tai laavu
☐ Ellun lenkki + kota ja laavu	☐ Porosaaren tulipaikka
☐ Aronsalmen laavu	☐ Hiisilammen laavu (Ylikylä)
☐ Talaksen kota	☐ Mujejärven retkeilyalue
☐ Kolkonjärven laavu (Petäiskylä)	☐ Jurttivaara
☐ Pyssyvaaran laavu ja näköalatorni	☐ Saramon lintutorni + polku
☐ Vinkerlahden lintutorni + polku	☐ Leipikosken laavu (Saramo)
☐ Nurmeksen Rantaraitti	☐ Kohtavaaran luontopolku ja Toivontorni
☐ Peurajärven retkeilyalue	☐ Muuranmäen laavu (Valtimo)
☐ Autiotammen laavu (Sivakka)	☐ Sivakkajärven tulipaikka
☐ Mäkelän laavu (Urpialanrinne)	☐ Haapaniemen laavu (Valtimo)
☐ Louhivaaran laavu (Valtimo)	☐ Murtolammen tulipaikka ja laavu (Murtomäki)
☐ Kokkosärkän laavu (Rumo)	☐ Venekujan laavu (Valtimon kirkonkylä)
☐ Vanhan uimalan laavu (Riveria Valtimo)	☐ Vanhan leirintäalueen laavu (Lokkiharju)
☐ Hierinmylly (Verkkojoki)	☐ Tammitupa
☐ Peurajärven laavu (Valtimon Peurajärvi)	☐ Joku muu, mikä? ____
☐ Raesärkät	

2. Mikä sinulle on tärkeää retkeily-, ulkoilu- tai luonnossa harrastamiskohdetta valitessasi? Valitse vaihtoehdoista kolme tärkeintä.

- Helppo saavutettavuus
- Paikasta on tietoa saatavilla
- Oma rauha
- Paikka on tuttu
- Selkeä reitti
- Kauniit maisemat
- Helppokulkuisuus
- Vaihteleva maasto
- Sijainti lähellä kotia
- Paikka on itselle uusi
- Joku muu, mikä?

Voit valita 1 ja 3 vaihtoehdon väliltä

Valitut vaihtoehdot: 0

3. Mitä Nurmeksen retkeily, ulkoilu tai luontokohdetta suosittelisit muualta tulevalle matkailijalle ja miksi? (joku tietty reitti, laavu, nuotiopaikka, maisemallisesti hieno tai erikoinen kohde)

4. Mitä toivot taukopaikoilta? (nuotiopaikat, laavut, kodat, tuvat) Valitse vaihtoehdoista kolme tärkeintä.

- Siisteyttä
- Kuivia polttopuita
- Käymälää
- Ehjiä rakenteita
- Helppoa saavutettavuutta
- Esteettömyyttä
- Selkeitä opasteita
- Karttaa
- Paikan huollosta vastaava taho näkyvillä
- Jotain muuta, mitä?

Voit valita 1 ja 3 vaihtoehdon väliltä

Valitut vaihtoehdot: 0

5. Mitä toivot reiteiltä? (polut, reitit) Valitse vaihtoehtoista kolme tärkeintä.

- Selkeitä opasteita maastossa
- Reitti on merkitty karttaan
- Esteettömyyttä
- Turvallisuutta
- Kulkee mahdollisimman kaukana asutuksesta
- Kauniita maisemia
- Taukopaikkoja (laavut, kodat, tulipaikat, tuvat)
- Kulkee lähellä asutusta
- Yöpymispaikkoja (tuvat, mökit, majatalot)
- Matkan varrella palveluita
- Jotain muuta, mitä?

Voit valita 1 ja 3 vaihtoehdon väliltä

Valitut vaihtoehdot: 0

6. Mitä lihasvoimin tapahtuvaa luonnossa liikkumista harrastat? Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Retkeilyä
- Patikointia
- Useamman päivän vaelluksia
- Maastopyöräilyä
- Retkipyöräilyä
- Polkujuoksua
- Sauvakävelyä
- Metsästystä
- Kalastusta
- Hiihtoa ladulla
- Umpihankihiihtoa
- Melontaa
- Lumikenkäilyä
- Eläinten tarkkailua
- Jotain muuta, mitä?

7. Onko Nurmeksen alueella mielestäsi hyvät mahdollisuudet harrastaa edellisessä kysymyksessä mainittuja aktiviteetteja? Jos vastasit ei, voit kertoa missä olisi parantamisen varaa.

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

8. Minkä Nurmeksen alueella kulkevan vanhan retkeilyreitit kunnostamista toivoisit? Voit valita kaksi vaihtoehtoa.

- UKK-reitti (Juuka-Nurmes raja - Porokylä - Valtimon kirkonkylä - Puukari - Nurmes-Sotkamo raja)
- Talonpojan taival (Puukari/Hiekkalahti Valtimo - Hiidenportti)
- Koivujoen polku (yhdysreitti Mujejärveltä Kuhmon puolelle Karhunpolulle)
- Saramon jotos (rengasreitti, yhdistää Mujejärven ja Peurajärven retkeilyalueet)
- Osa jostain reitistä, mistä?
- Joku muu, mikä?

Voit valita 1 ja 2 vaihtoehdon väliltä

Valitut vaihtoehdot: 0

9. Toivotko Nurmekseen uusia retkeilyreittejä? Jos vastasit kyllä, voit myös kertoa minne ja minkälaiseen käyttöön soveltuvia.

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

10. Muita reittien ja taukopaikkojen kehittämiseen liittyviä terveisiä Nurmeksen kaupungille?

11. Ikäsi?

12. Kotipaikkakuntasi?

Haastattelurunko

Miten paljon kunnalla/kaupungilla on ylläpidettävään reittejä ja taukopaikkoja? Km ja lukumäärä

Mitä kunnan/kaupungin toimesta tapahtuva reittien/taukopaikkojen ylläpito sisältää?

Mitkä ovat ylläpidon suurimmat haasteet?

Onko kunnalla/kaupungilla reittien ja taukopaikkojen ylläpitosuunnitelmaa?

Kuinka paljon kunnan/kaupungin työvoimaa ylläpito vaatii?

Onko muita tahoja, jotka hoitavat esim. taukopaikkoja? yhdistykset?

Onko näistä erilliset sopimukset ja maksaaako kunta/kaupunki ylläpitävälle taholle?

Paljonko reittien ja taukopaikkojen ylläpito kustantaa kunnalle/kaupungille?

Kyselyn yhteenveto

Vastaajien kokonaismäärä 217

Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma on 15-80 vuotta ja kotipaikakseen suurin osa on ilmoittanut Nurmeksen tai Valtimon pitäjän, mutta myös Lieksasta, Joensuusta ja pääkaupunkiseudulta on tullut vastauksia.

Kohteet, joissa vastaajat vierailleet viimeisen vuoden aikana (suosituin ensin / vastausten määrä):

1. Peurajärvi (Metsähallitus ylläpitää) / 130
2. Ellu / 126
3. Kotilanvaara / 123
4. Rantaraitti / 120
5. Raesärkät (Suomen Erävaelluskilta ry/ Savikylän mms ylläpitää) / 118
6. Jurttivaara / 102
7. Kohtavaaran luontopolku ja Toivontorni / 94
8. Mujejärvi (Metsähallitus ylläpitää) / 85
9. Vinkerlahden linturorni ja luontopolku / 62
10. Tammitupa / 41
11. Pyssyvaara / 39
12. Lokkiharjun laavu Valtimo / 36
13. Autiotammen laavu (Sivakka), Valtimon Peurajärven laavu / 34
14. Aronsalmen laavu, Kynsisaaren kota tai laavu, Riverian laavu Valtimo, Hierinmylly (Verkkojoki) / 28
15. Mäkelän laavu / 25
16. Kokkosärkän laavu (Rumo), Kolkonjärven laavu (Petäiskylä) / 22
17. Haapaniemen laavu (Valtimo) / 19
18. Hiisilammen laavu (Ylikylä), Saramon lintutorni, Venekujan laavu Valtimo / 18
19. Louhivaaran laavu (Valtimo) / 15
20. Leipikosken laavu (Saramo), Muuranmäen laavu (Valtimo) / 11
21. Porosaaren tulipaikka, Talaksen kota, Sivakkajärven tulipaikka, Murtolammen tulipaikka ja laavu (Murtomäki) / 8

Joku muu kohde, mikä / 20

- Hyvärilän alue

- Hiltuslahti
- Hammasvaara
- Luhtalampi

Tärkeimmät asiat retkeily- tai luontokohteen valinnassa:

1. Kauniit maisemat / 155
2. Selkeä reitti / 96
3. Oma rauha / 87
4. Paikasta on tietoa saatavilla / 82
5. Vaihteleva maasto / 70
6. Helppo saavutettavuus / 63
7. Helppokulkuisuus / 20
8. Paikka on kävijälle uusi / 19
9. Sijainti lähellä kotia / 8
10. Paikka on tuttu / 6

Joku muu mikä / 19

- Tulentekomahdollisuus
- luontoarvot säilyneet
- opasteita löytyy
- paikasta on tietoa saatavilla
- siisteys ja kohteiden hyvä hoito
- turvallisuus

Kohteet, joita suositella muualta tuleville matkailijoille ja perustelut (164 vastausta):

1. Raesärkät / 84 suosittelee
- Hienot harjumaisemat
 - Upea luonto
 - Hyvin hoidetut taukopaikat ja selkeät opasteet
 - Esteetön
 - Mukava maasto
 - Helppo saavutettavuus
 - Sopii myös lasten kanssa retkeilyyn

- Rakenteet kunnossa
 - Lähellä kaupunkia
 - Ympärivuotinen kohde
 - Uintimahdollisuus
2. Peurajärvi / 47 suosittelee
- Hyvät monenlaiseen liikkumiseen sopivat reitit
 - Hyvät taukopaikat
 - Hyvin hoidettu alue
 - Mukava kangasmaasto
 - Kalastusmahdollisuus
 - Ympärivuotinen kohde
 - Hienot maisemat
 - Uintimahdollisuus
 - Yhdysreitti Hiidenportin kansallispuistoon
 - Sopii retkeilyyn ja muuhun vapaa-ajan viettoon
 - Koko perheen kohde
3. Mujejärvi / 29 suosittelee
- Erämainen kohde
 - Oma rauha
 - Hyvä melontakohde
 - Vaihteleva maasto
 - Maisemat, Kalmoniemi ja Uuronrotko
4. Toivontorni ja Kohtavaara / 25 suosittelee
- Hienot maisemat
 - Näköalapaikka
 - Kiva reitti
 - Sopii myös lapsille
5. Jurttivaara / 16 suosittelee

- Hienot maisemat
- Hyvä laavu
- Mukava mäki

6. Lisäksi mainittu:

Ellun kota, Ellun kallio

Kotilanvaara, hyvä liikuntapaikka

Autiotammen laavu, helppo saavutettava

Hammasvaara, hienot maisemat

Hierinmylly

Pyssyvaaran laavu, kauniit maisemat

Talajärven alue

Lokkiharju

Rantaraitti, Bomban alue

Vinkervaaran suojelualue

Kokkosärkän laavu, Muuranmäen laavu, Louhijärven laavu ja Peurajärven (Valtimo) laavu

Toiveet taukopaikoilta:

1. Kuivat polttopuut / 169
2. Siisteys / 148
3. Käymälä / 103
4. Ehjät rakenteet ja selkeät opasteet / 67
5. Kartta / 28
6. Paikan huollosta vastaava taho ilmoitettu / 17
7. Helppo saavutettavuus / 14
8. Esteettömyys / 5

Joku muu, mikä / 6

- Talvipysäköintimahdollisuus
- istumapaikkoja näköalapaikoille
- luonnontilan vaalimista
- kaivoja

- telttailupaikkoja

Toiveet reiteiltä:

1. Taukopaikat / 154
2. Selkeät opasteet maastossa / 145
3. Kauniit maisemat / 143
4. Reitti merkitty karttaan / 76
5. Turvallisuus / 37
6. Kulkee kaukana asutuksesta / 28
7. Yöpymispaikat (tuvat, mökit, majatalot) / 15

Jotain muuta, mitä / 13

- Reitti on kunnostettu ja raivattu
- opasteet
- märissä kohdissa pitkokset tai soritus
- rakenteet kuten sillat ja pitkokset kunnossa
- reitin pituudesta ja maaston vaativuudesta tietoa saatavilla
- vesipisteitä
- parempia rantautumispaikkoja veneille
- tietoa saatavilla
- käymälöitä
- pitkiä reittejä
- maisemapaikoille istumapaikkoja
- pysäköintipaikkoja myös talvipysäköinti mahdollisuus

Luontoharrastukset Nurmeksessa:

1. Retkeily / 185
2. Patikointi / 138
3. Hiihto ladulla / 89
4. Kalastus / 79
5. Lumikenkäily / 76
6. Eläinten tarkkailu / 63
7. Umpihankihiihto / 49

8. Metsästys / 48
9. Sauvakävely / 44
10. Useamman päivän vaellukset / 40
11. Melonta / 36
12. Muu vaihtoehto: suunnistus, marjastus, retkiluistelu, geokätköily, ratsastus, koirien kanssa lenkkeily, veneily, koirahiihto, uinti, sienestys, yrttien keräily, soutaminen, luontokuvaus, mäen lasku, majojen rakentaminen / 35
13. Retkipyöräily, maastopyöräily, polkujuoksu / 28

Luontoharrastusmahdollisuudet Nurmeksessa

Vastaajista suurimman osan (169) mielestä Nurmeksessa on hyvät luontoharrastusmahdollisuudet. 15 ei osaa sanoa ja 33 vastaajaa on sitä mieltä, että Nurmeksessa ei ole hyvät luontoharrastusmahdollisuudet.

Parantamista kaivataan seuraaviin asioihin (toistuu useammassa vastauksessa):

- Maastopyöräilyreitit
- Pitempiä retkeilyreittejä
- Reittien kunnostamista (pitkokset, rakenteet, raivaus)
- Kelkkareittien kunnostamista
- Tietoa reiteistä saataville
- Merkittviä reittejä, kartalle ja maastoon
- lisää reittejä, myös lähemmäs taajamia
- Monikäyttöreittejä (juoksu, pyöräily, patikointi)
- Melontareitti

Vanhojen reittien kunnostus:

1. UKK-reitti / 120
2. Saramon jotos / 74
3. Talonpojan taival / 39
4. Joku muu, mikä tai osa jostain reitistä / 33
5. Koivujoen polku / 18

Joku muu tai osa jostain reitistä:

- Koljososen kierros
- Pyssyvaaran reitti
- Joku rengasreitti

- Ellu-Hyvärilä
- Valtimolta Murtovaaraan
- Mujejärven ja Peurajärven yhdistävä polku
- Louhivaara-Valtimo-Murtomäki
- Autiotammi-Hiidenportti
- UKK-reitti Porokylä-Valtimo-Puukari
- Valtimon kk-Kuokkasten koski vesireitti

Uudet reittiehdotukset

Vastaajista 102 toivoo uusia reittejä, 77 ei osaa sanoa ja 28 ei toivo.

Ehdotukset uusista reiteistä ja niiden käyttötarkoituksesta:

- Talvikäyttöön soveltuvia jalan kuljettavia reittejä
- Maastopyöräilyreittejä (Hyvärilä-Jurttivaara, sopivan haastavia, lähelle taajamaa)
- Nurmnes-Jurttivaara hiihtoreitti
- Jurttivaaralle alamäkipyöräilyrata
- Esteetön reitti ja tulipaikka taajamaan (esim. Lautiasen rannalle)
- Lähiretkeilyreittejä, rengasreittejä, lapsille soveltuvia reittejä
- Ellun pururata-Kohtavaara
- Vaara- ja rantamaisemissa kulkevia reittejä (Valtimon Koivuvaara, Hammasvaara, Ylikylä, Murtomäki)
- Sivakan kyläkierto
- Nurmeksen cityreitti
- Yhteys Nurmeksen keskustasta Saramon jotoksen polkuun
- Koljososen kierros
- Mujejärven kierto
- Hietanen-Talassjärvi
- Melontareittejä

Muut reittien kehittämiseen liittyvät terveiset Nurmeksen kaupungille (kooste):

120 vastausta

- Retkipaikat kartalle, tietoa reiteistä ja kohteista saataville (onko huussi, polttopuut, mikä taho ylläpitää), kuvauksia reiteistä ja maastosta, reittien vaativuustasot ilmoitettu

- Opasteita maastoon, reittien lähtöpaikat selkeästi merkitty
- Opasteet reittien lähtöpaikkojen pysäköintialueille
- Luontokohteiden markkinointi, luonto on Nurmeksen matkailuvaltti
- Kohteiden säännöllinen huolto tärkeää, kunnostus, raivaus, rakenteiden kunnan tarkastus, polttopuuhuolto, huussien tyhjennys
- Yhteistyön tekeminen Metsähallituksen, yhdistysten ja yrittäjien kanssa
- Veneille rantautumispaikkoja
- Eri tasoisia maastopyöräilyreittejä
- Roskiksia rantaraitille, siisteyttä toivotaan
- Kaikille liikkujille mahdollisuus käyttää samoja reittejä (koirat, maastopyöräilijät, patikoijat)
- Valtimolle ensilumen latu
- Moottorikelkkareittien kunnostus
- Nurmeksessa olisi loistavat puitteet maaston ja maisemien puolesta polkujuoksu- tai maastopyöräilytaphtumien järjestämiseen, ainoastaan reitit puuttuvat
- Lähiluontokohteet tärkeitä kaupungin asukkaille, luontoliikunnasta saatava hyvinvointihyöty merkittävä, Nurmeksen matkailuvaltti on upea luonto
- Kattava ja hyvin hoidettu reitistö hyväksi kaupungin imagolle ja houkuttelee alueelle matkailijoita
- Reittejä ja ulkoilukohteita ei pitäisi nähdä vain kustannuseränä, vaan huomioida hyötynäkökulma (matkailu ja paikallisten hyvinvointi)

Ehdotukset reiteistä ja muista toimenpiteistä

UKK-reitin kunnostus: Nurmeksen Porokylästä Valtimon kirkonkylän kautta Sotkamon rajalle saakka. Kyselyn vastauksissa toivottiin reitin kunnostusta ja sen osittainen kunnostus voisi tulla kysymykseen, koska reitti on Nurmeksen ja Sotkamon rajalta Vuokattiin saakka ylläpidetty, joten väli Porokylä-Sotkamon raja voisi olla perusteltua kunnostaa.

Talonpojan taival -reittimukaelman kunnostus: Valtimon Hiekkalahti- (alku samaa reittiä UKK-reitin kanssa) Murtovaara-Sivakka-Hiidenportin kansallispuisto. Tämä reitti toimisi yhdysreittinä Hiidenportin kansallispuistoon. Talonpojan taipaleelle osuu jo valmiiksi myös useita taukopaikkoja sekä kiinnostavana kohteena Murtovaaran talomuseo.

Saramon jotoksen kunnostus osittain, ei koko rengasreittiä. Toimisi yhdysreittinä Peurajärvi-Mujejärvi välillä, joko Talasjärven kautta tai Kourukosken ja Saramon kautta. Näin ollen Nurmeksen alueelle muodostuisi kattava retkeilyreitistö, joka mahdollistaisi myös pitemmät vaellukset alueella.

Kaksi uutta Hyvärilästä lähtevää rengasreittiä: lyhyempi reitti esim. Hyvärilä-Kohtavaara-Pyssyvaara-Kotilanvaara-Hyvärilä ja pitempi reitti esim. Hyvärilä-Kohtavaara-Pyssyvaara-Joutenlampi-Jurttivaara-Tettilampi-Kotilanvaara-Hyvärilä. Bomba-Hyvärilä alue uusien reittien lähtöpaikkana olisi perusteltu alueen matkailukeskittymän takia.

Lisäksi kyselystä poimittuja muita toiveita, joita ehdotuksessa tuotiin esille, olivat Jurttivaaran alueen kehittäminen talvi- ja kesäaktiiviteettien käyttöön (alamäkipyöräilyratoja ja vapaalaskuväyliä), jonkun taajama-alueella sijaitsevan tai helposti saavutettavan tulipaikan muuttaminen esteettömäksi ja sopivan jokireitin kunnostaminen melontareitiksi.

Reiteissä, niin vanhojen kunnostamisessa, kuin uusien rakentamisessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan jo olemassa olevia polkuja ja uria ja reitit ohjataan kulkemaan myös jo olemassa olevien taukopaikkojen kautta. Reitit tulevat monikäyttöön ja kaikki lihasvoimin tapahtuva liikkuminen on reiteillä sallittu. Talvella samoja reittipohjia voi käyttää myös soveltuvilta osilta ns. erämaalatupohjina.

Lisäksi reiteistä tuotetaan tietoa yleisesti saataville. Taukopaikkojen varustelutaso ja huoltotaso ilmoitetaan ja reiteistä tehdään reittikuvaukset ja tiedot kootaan yhteen paikkaan. Reitit myös merkitään maastoon asianmukaisesti opasteineen ja viittoineen ja reiteille tehdään ylläpitosuunnitelma.

HANKEHAKEMUS

Hankkeen julkinen kuvaus

Hakijaselvitys

Hankkeen hakijana on Nurmeksen kaupunki. Hankehallinnosta vastaa vapaa-aikapalveluiden tulosalue hyvinvoinnin toimialalla, mutta hanke toteutetaan tiiviissä yhteistyössä kaupunkirakennepalvelujen toimialan kanssa. Nurmeksen kaupunki on kokenut hankehallinnoija. Kaupungilla on parhaillaan käynnissä Leaderin rahoittama hanke, sekä rakennerahastojen rahoittamia hankkeita. Julkisen sektorin toimijana Nurmeksen kaupungilla on hyvät resurssit hankkeen toteuttamiseen sekä taloudellisesti että monialaisen osaamisen ansiosta. Hankkeen avulla toteutettava reittikokonaisuus oheistoimintoihin ei kuulu kuntien lakisääteisten tehtävien piiriin. Hankkeen lopputuloksena syntyvän reitistön tarkoituksena on kuitenkin parantaa kaupungin asukkaiden luontoliikunnan harrastamismahdollisuuksia ja matkailuyrittäjien toimintaedellytyksiä sekä lisätä alueen vetovoimaisuutta.

Hankkeen tarve ja tausta

Nurmeksen asukkaat, eri ulkoilulajien harrastajat sekä paikalliset matkailuyrittäjät ja -toimijat ovat herätelleet keskustelua Nurmeksen kaupungin suuntaan alueen retkeilyreiteistä tai pikemminkin niiden puuttumisesta. On myös koettu, että reittien puuttuminen alueelta on esteenä Nurmeksen matkailuelinkeinon kasvulle: luontomatkailu ja erilaiset polkuihin ja reitteihin kytkeytyvät harrastukset ovat viime vuosina kasvattaneet suosiotaan ja tulevat sitä tekemään myös tulevaisuudessa. Helposti saavutettavilla, monenlaiseen harrastamiseen sopivilla reiteillä olisi käyttöä myös Nurmeksessa.

Keväällä 2020 toteutettiin osana Kajaanin ylemmän ammattikorkeakoulun matkailun koulutusohjelman opinnäytetyötä kysely Nurmeksen retkeilymahdollisuuksista ja reiteistä. Kyselyn tarkoituksena oli mm. selvittää, mitä toiveita ja tarpeita reitteihin ja taukopaikkoihin liittyen käyttäjillä on, mitä ns. vanhoja alueella kulkevia retkeilyreittejä toivottaisiin kunnostettavaksi, ja onko tarvetta uusille reiteille sekä minne ja minkälaiseen käyttötarkoitukseen soveltuvia reittejä toivotaan.

Kyselyyn vastasi 217 henkilöä, vastaajat olivat 15-80 -vuotiaita. Vastauksista nousseiden toiveiden perusteella kartoitettiin kesällä 2020 toivottujen reittien ja mahdollisten uusien reittien kunnostamistarve, kiinnostavuus kulkijan kannalta, reitin maisemallisuus ja maaston soveltuvuus kulkemiseen. Tämän käytännön tutkimustyön perusteella suunniteltiin reittikokonaisuus, jonka kunnostamiseen tällä hankkeella tähdätään.

Reittikokonaisuus muodostuu vanhoista, osittain kunnostettavista retkeilyreiteistä, ja uusista, Nurmeksen taajaman tuntumassa kulkevista reiteistä. Kyselyssä toivottiin myös erityisesti maastopyöräilyreittejä Nurmekseen, joten kaikki kunnostettavat reitit tulevat olemaan monikäyttöreittejä, joilla on sallittua kaikenlainen lihasvoimin tapahtuva liikkuminen, pyöräily, juoksu, kävely ja miksei soveltuvilta osilta myös hiihto.

Taukopaikat, eli laavut, kodat ja tulipaikat, ovat myös oleellinen osa reittikokonaisuutta. Vanhojen kunnostettavien reittien varsille osuu jo nykyisellään Nurmeksen kaupungin ylläpitämiä taukopaikkoja, joiden kunto ja sopivuus uuteen reittikokonaisuuteen tutkittiin myös kesällä 2020. Nurmeksen taajamareitit tarvitsevat sen sijaan lisää taukopaikkoja, joten olemassa olevia, vähäisellä käytöllä ja hankalasti saavutettavissa olevia laavuja, siirretään uusien taajamareittien varrelle.

Yksi kyselyn vastauksista vahvasti esiin noussut tema oli tiedon saanti reiteistä. Reiteistä halutaan saada tietoa ennakkoon retkeä suunniteltaessa ja tietoa reitistä kaivataan myös maastossa ja matkan varrella. Tällaisia tietoja ovat kuvaus reitistä, reitin vaativuustaso, karttatiedot, reitin lähtöpaikka, parkkipaikat, mihin käyttöön reitti soveltuu, ja tiedot taukopaikoista. Lisäksi reiteillä tulisi olla selkeät opasteet, värimerkinnot, opastaulut ja selkeät reittien lähtöpaikat.

Tällä hankkeella pyritään vastaamaan kyselystä nousseisiin ja jo aiemmin esiin tulleisiin reitteihin liittyviin tarpeisiin ja toiveisiin mahdollisimman kattavasti. On myös ymmärretty, että Nurmeksen vetovoimaisuuden kannalta olisi merkittävää, että alueelta löytyisivät myös hyvät polkulajien harrastamiseen ja luonnossa liikkumiseen tarkoitettut väylät, niin houkuttelemaan alueelle matkailijoita, kuin paikallisten asukkaiden luonnon virkistyskäyttämömahdollisuuksien parantamiseksi.

Alueen maasto ja maisemat ovat järvineen ja vaaroinen mitä kauneimmat, mutta niiden säävuttaminen ja luonnon kokeminen on monelle haastavaa ilman hyvin opastettuja ja selkeitä reittejä ja tietoa niistä. Tarve reittien kuntoon saattamiseksi ja kynnyksen madaltamiseksi maastoon lähtemisessä on ilmeinen, jotta mahdollisimman moni pääsisi nauttimaan alueen upeasta luonnosta helposti.

Hankkeen tavoitteet

Tavoite 1: Hankkeen tavoitteena on rakentaa Nurmekseen reittikokonaisuus, joka soveltuu monipuoliseen ja monen tasoiseen luontoliikunnan harrastamiseen, ja joka palvelee niin paikallisia asukkaita kuin muualta tulevia matkailijoita sekä matkailuyrittäjiä mahdollisimman hyvin.

Tavoite 2: Hankkeen tavoitteena on tuottaa reiteistä tietoa helposti saataville, niin painetussa ja sähköisessä muodossa, kuin maastossa olevin opastein, reittimerkein ja viitoin sekä kartalla.

Tavoite 3: Hankkeen tavoitteena on saattaa reitit laajempaan tietoisuuteen tehokkaalla markkinoinnilla ja tukemalla reitteihin liittyviä oheistoimintoja.

Hankkeen toimenpiteet ja toteutustapa sekä riskit toteutuksessa

Toimenpidetkokonaisuus 1: Reitit

Kunnostettavat vanhat reitit, sekä uudet Nurmeksen taajamareitit, pois lukien Kokkosärkän harjupolku, muodostavat yhteneväisen kokonaisuuden siten, että Hyvärilän matkailukeskukselta on mahdollista kulkea uusia reittejä pitkin Nurmeksen-Valtimo UKK-reitille ja siitä Valtimon kirkonkylän kautta Talonpojan taivalta Hiidenportin kansallispuistoon saakka ja siitä edelleen Peurajärven retkeilyalueelle asti. Tämä reittihanke yhdistää lähes kaikki alueen retkeilykohteet. Reitit ovat monikäyttöreittejä, eli kaikenlainen lihasvoimilla tapahtuva liikkuminen on niillä sallittua. Kartat reiteistä yksityiskohtaisimpine kunnostustarpeineen ovat liitteenä.

Nurmeksen taajamareitit

Nurmeksen taajamareitit on suunniteltu yhteistyössä paikallisten polkulajien harrastajien kanssa. Ne on tarkoitettu erityisesti maastopyöräilyreiteiksi, mutta luonnollisesti niitä on myös mahdollista kulkea jalan.

Taajamareitit vaativat käytännössä pelkän viitoituksen ja hyvän merkitsemisen, koska reitit hyödyntävät tehokkaasti jo olemassa olevia polkuja, uria ja väyliä. Kaupunkiympäristössä reittimerkit asetellaan tiheästi, jotta kulkijan on helppo seurata reittiä. Käytännössä väritäplä seuraamalla pysyy reitillä. Väritäplät pyritään sulauttamaan ympäristöön mahdollisimman hyvin käyttämällä olemassa olevia tienviitoja ja liikennemerkkejä jne., sekä tehdään lisäksi myös erillisiä

viittatolppia reittiä osoittamaan. Tien ylityksissä käytetään mahdollisuuksien mukaan suojateitä ja ylitykset pyritään johtamaan muuten turvallisista paikoista. Taajamareitit pyritään myös nimeämään mahdollisimman mielenpainuvasti.

Hyvärilä-Kotilanvaara-Nevalanvaara-Hammasvaara-Hyvärilä 16 km
Reitin lähtöpaikkana on Hyvärilän matkailukeskus ja reitille voi myös lähteä Kotilanvaaralta. Reitti on haastava nousuineen ja laskuineen. Se kulkee Kotilanvaaran latupohjia pitkin Nevalanvaaran kautta Hammasvaaralle ja hyödyntää myös olemassa olevia polkuja tehokkaasti. Hammasvaaralle voi nousta joko itäpuolen jyrkkää reittiä pitkin tai eteläpuolen loivempaa reittiä. Vaaran päällä maisemat palkitsevat nousijan. Jos tästä reitistä ei saa tarpeekseen, voi matkaa jatkaa vielä Hyvärilästä Ellun kierrokselle.

Vaarojen kierros merkitään violetilla värillä.

Nurmesjärven kierto 14 km
Nurmesjärven kierto toimii yhteysreitteinä Vaarojen kierroksen ja Porokylän polkujen välissä. Reitin lähtöpaikkana toimii Hyvärilän matkailukeskus. Reitti huomioi myös heidät, jotka eivät ole maastopyöräilystä niin innostuneita, mutta haluavat muuten tutkia kaupunkia pyöräillen ja maisemia ihailleen.

Nurmesjärven kierto merkitään vihreällä värillä.

Porokylän polut 5,8 km
Poikkeaa Nurmesjärven kierto -reitiltä Pohjoispäässä kulki Lautiaisen rantojen tuntumassa Laamilan urheilukentän suuntaan, josta reitit jatkuvat edelleen.

Reitti merkitään keltaisella värillä.

Laamilan urheilukenttä-Rauhala-Kumpulampi-Lokinlammit-Rauhala-Laamilan kenttä 15 km
Reitti kulkee Rauhalan hiekkamontun kautta sähkölinjaa pitkin kohti Kumpulampea, josta palaa takaisin Lokinlampien ja hiekkamontun kautta Laamilan kentälle. Reitti on erittäin monipuolinen ja paikoin haastavakin polkureitti. Reitiltä lähtee myös yhdysreitti Rauhalasta Nurmes-Valtimo UKK-reitille.

Reitti merkitään oranssilla värillä.

Ellun kierros 8 km
Ellun kierros lähtee Hyvärilän matkailukeskukselta kohti Revonniemeä. Se kulkee joissain määrin latupohjia pitkin, mutta poikkeaa myös metsään pienemmille polulle. Käytännössä reitti vaatii pelkästään merkitsemisen ja viitoittamisen.

Reitti merkitään punaisella värillä.

UKK-reitti Nurmes-Valtimo n. 24 km
Reitti poikkeaa Nurmesjärven taajamareitiltä Rauhalasta Valtimon suuntaan. Reitin metsäosuuksilla on runsaasti raivattavaa, kaatuneitten puitten ja risujen poistamista polulta, vesakon raivausta ja joitain ojien ylityssiltojen uusimisia ja rakentamista vaativia kohtia. Joitain osin polku on taas aivan selkeästi näkyvissä ja helposti kuljettavissa.

Reitti merkitään Nurmeksien taajamareitiltä erkaantuessa sinisellä värillä Valtimon Muuramäen laavulle saakka, kunnioittaen vanhoja UKK-reitin merkintöjä. Vanhat reittimerkit, eli siniset täplät ovat vielä joiltain osin reitin varrella näkyvissä, mutta reittimerkit vaativat päivittämistä ja käännöskohdat viitoitusta.

Talonpojan taival, mukaelma 26 km

Talonpojan taival lähtee Valtimon Lokkiharjulta. Reitti mukailee Muuramäen laavulle saakka UKK-reittiä, josta se jatkuu vanhaa latupohjaa pitkin Talonpojan taipaleena. Reitti kulkee pienten metsälampien kautta Murtovaaran talomuseon pihapiirin läpi Sivakkaan, josta edelleen Hiidenportin kansallispuistoon saakka, mistä on myös yhteys Peurajärven retkeilyalueelle. Taipaleelle osuu sopivin välimatkoin laavuja, ja reitti on vaihtelevan maaston ja maisemien puolesta erittäin mielenkiintoinen kuljettava ja reiteistä eniten erämaisen tuntuinen.

Reitillä on paikoin runsaasti raivattavaa, kuten kaatuneitten puitten poistamista polulta, risukoitten ja vesakon raivaamista, sekä ojien ylityssiltojen rakentamista ja kunnostamista. Erityisesti siltojen rakentamista on Sivakassa Autiotammen laavun ja Hiidenportin kansallispuiston rajan välillä. Joiltain osin reitti taas on hyvin näkyvissä ja helposti kuljettavissa.

Reitti merkitään vanhoja Talonpojan taipaleen reittimerkintöjä kunnioittaen punamustin raidoin Muuramäen laavulta eteenpäin. Vanhat reittimerkinnät ovat joiltain osin vielä näkyvissä, mutta vaativat päivittämistä. Reitiltä löytyy myös vanhoja opasteviittoja, mutta ne vaativat myös kokonaisvaltaisen uusimisen.

Kokkosärkän harjupolku Rumossa 3,5 km

Harjun eteläiseen päähän, polun lähtöpaikalle pääsee helposti autolla. Polku kulkee harjun päällä ja harjun pohjoispäässä on laavu, joten kohde toimii yksittäisenä retkikohteena hyvin, upeine harjumaisemineen, sekä kesällä että talvella. Polulla on muutamia kaatuneita puita, jotka vaativat poistamista kulkuväylältä, mutta muuten polku on erittäin hyvin näkyvissä ja helposti kuljettavissa.

Polku merkitään sinisellä värillä, koska se on myös osa UKK-reittiä. Vanhat reittimerkinnät ovat osittain säilyneet, mutta vanhat merkinnät päivitetään ja polku viitoitetaan.

Reittikokonaisuuden toteutus: Maankäyttösopimukset reittien osalta neuvotellaan valmiiksi ennen reittien kunnostusurakan aloittamista ja se tehdään kaupungin omana työnä, ennen hankkeen käynnistämistä. Sopimuksia neuvottelemaan palkataan kaupungin määrärahoihin henkilö tammikuun 2021 alusta alkaen, jolloin pelkästään sopimusten neuvottelemiselle jää aikaa toukokuuhun ja varsinaisten kunnostustöiden aloittamiseen saakka. Reittikokonaisuuden ollessa laaja sopimusneuvottelut saattavat venyä, joten sopimusten tekemistä on mahdollista myös jatkaa vielä kunnostustöiden alkaessa, koska työt voidaan kuitenkin maastossa aloittaa jo niiltä osin, kun se valmiiden sopimusten puitteissa on mahdollista.

Maankäyttösopimusten neuvottelu ja reittien kunnostaminen aloitetaan samassa järjestyksessä, kun reitit on yllä kuvattu, eli ensin Nurmeksien taajamareitit ja Ellun polku, jonka jälkeen siirytään kohti Valtimoa ja siitä edetään Talonpojan taipaleelle ja lopuksi Kokkosärkän harjupolulle. Järjestys on käytännön syistä tämä, koska reittien metsäisemmillä osuuksilla saattaa olla lunta ja märkää vielä pitkälle toukokuuhun saakka, mutta taajamareiteillä pääsee aloittamaan työt jo aiemmin.

Reitit pyritään rakentamaan valmiiksi yksi kerrallaan. Reittien kunnostustyöt on mahdollista jakaa pienempiin osuuksiin, koska kattavan metsäautotieverkoston takia reiteille on lumettomina aikoina mahdollista päästä helposti monesta suunnasta, ja kunnostamiseen tarvittavia työvälineitä ei tarvitse kuljettaa mukana pitkiä matkoja.

Itse reittien kunnostamiseen palkataan Nurmeksens kaupungin määrärahoihin reittitiimi, 6-8 henkilöä, tekemään tarvittavat kunnostus-, rakennus- ja raivaustyöt. Reittitiimi aloittaa työt touko-kuussa 2021. Tekijät sijoittuvat kaupunkirakennepalveluihin ja heillä on käytössään pääasiallisesti Nurmeksens kaupungin puolesta tarvittavat välineet ja laitteet. Reittitiimiläiset toimivat turvallisuussyistä aina pareittain. Reittitiimi pystyy toimimaan maastossa itsenäisesti annettujen ohjeiden perusteella. Hankkeen varoin kustannetaan reittien kunnostamisesta aiheutuvat ai-neelliset kulut, kuten puutavara ojanylityssiltojen ym. rakentamiseen ja työvälineistä aiheutuvat kulut, mutta ei reittitiimistä aiheutuvia kustannuksia.

Hankkeen varoin palkataan hanketyöntekijä, joka toimii reittitiimin työnjohtajana ja kunnostus-projektin yksityiskohtaisten suunnitelmien tekijänä ja aikatauluttajana, materiaalien ja välineiden hankkijana sekä vastaa myös hankehallinnosta. Hanketyöntekijä sijoittuu vapaa-aikapalvelu-jen tulosalueelle. Hanketyöntekijä ei osallistu juurikaan rakennus- ja kunnostustöihin, vaan toi-mii projektin koordinoijana ja vastaa reitteihin liittyvistä tukitoiminnoista ja kokonaisuuden on-nistumisesta.

Ojanylityssillat rakennetaan läpisahatusta 7,5 cm x 30 cm mäntylankusta ja poikkipuut samasta materiaalista tai ohuemmasta laudasta. Liitokset tehdään mahdollisuuksien mukaan puuta-peilla, jotka tehdään harjanvarresta, mutta nauloja ja ruuveja voi myös käyttää tarpeen mukaan.

Toimenpide kokonaisuus 2: Opasteet, viitat ja reittien merkitseminen

Reittien ns. viralliset lähtöpaikat ovat Nurmeksessä Hyvärilän matkailukeskus ja Laamilan urhei-lukenttä sekä Valtimon pitäjässä Lokkiharjun uimarannan alue. Reittien lähtöpaikkoihin tulevat isot opastaulut reiteistä, joissa on kartat, reittien pituudet, reitillä kohdattavien opastesymbo-lien selitykset ja muita tarpeellisia ohjeita reittien käyttäjille sekä osoitettu symbolein reitillä mahdolliset liikkumistavat. Reittien lähtöpaikat opastetaan myös viitoin.

Reitit merkitään värein, jotka on määritelty yllä olevissa reittikuvauksissa. Merkitsemiseen käy-tetään ympäristöystävällisiä maaleja ja kaupunkiympäristössä voidaan käyttää myös värillisiä heijastavia teippejä jo olemassa olevissa viitoissa ja liikennemerkkeissä. Reittien varsille, etenkin käänösکوhtiin ja risteyskohtiin pystytetään n. metrin korkuisia tolppia, joissa on reittiä merkitsevä väritunnus ja nuolisymboli osoittamassa suuntaa. Tolpissa voidaan käyttää myös muita opas-tesymboleita. Merkinnästä pyritään tekemään jatkuva sillä periaatteella, että edelliseltä mer-kiltä on mahdollista nähdä jo seuraava merkintä ja merkki on nähtävissä kummastakin kulku-suunnasta. Metsäisillä osuuksilla hyödynnetään puita reittimerkintöjen tekemiseen.

Lisäksi reittien varsille sijoitetaan viittoja, joissa kerrotaan mikä reitti on kyseessä ja osoitetaan myös etäisyyksiä tarpeellisiin kohteisiin. Opasteissa, viitoissa ja reitin merkitsemisessä käytetään ympäristöön soveltuvia ja ympäristöystävällisiä materiaaleja, mieluiten lämpökäsiteltyä puuta, ja opastuskokonaisuudesta pyritään tekemään yhteneväinen. Vilkasliikenteisille teille, missä rei-tit ylittävät tien tai kulkevat jonkun matkaa tietä pitkin, asetetaan autoilijoille ulkoilureitistä tai pyöräilijöistä varoittava liikennemerkki.

Liitteenä olevissa reittikartoissa on merkitty sinisellä pallolla alustavat viittojen paikat ja x:llä opastaulujen paikat sekä huutomerkillä liikennemerkkien paikat.

Toteutus: Hankeyöntekijä suunnittelee lopullisen opastuksen ja hankkii tarvittavat materiaalit hankkeen varoilla ja reittitiimi toteuttaa suunnitelman. Hankeyöntekijä osallistuu myös tarpeen mukaan käytännön töihin ja opasteiden maastoon viemiseen, jotta ne päätyvät oikeille paikoille. Opasteita tehdään itse kestopuutolpasta, jotka isketään maahan kiinni metallisin tolpanjaloin. Opastetolppiin kiinnitetään nuolisymboleita osoittamaan kulkusuuntaa, sekä reitin väritunnus ja mahdollisesti muita kuvasymboleita, kuten laavu tai nähtävyys. Opastaulut sekä viitat, joihin tulee tekstiä ja symbolikyltit ostetaan. Viittojen jalat tehdään itse kestopuutolpasta. Paikalliset polkulajien harrastajat ovat lupautuneet auttamaan Nurmeksen taajamareittien merkitsemisessä.

Toimenpide kokonaisuus 3: Taukopaikat

Kolme kappaletta Nurmeksen kaupungin ylläpitämiä vähäisellä käytöllä olleita laavuja siirretään helpommin saavutettaviin paikkoihin uusien taajamareittien varrelle ja näin ollen palvelemaan paremmin käyttäjiä. Yksi laavu sijoitetaan Hammasvaaran päälle, jos tähän saadaan maanomistajalta lupa, toinen Kumpulammelle ja kolmas Kokonniemeen, joiden maa-alueet omistaa kaupunki.

Laavujen paikat on merkitty reittikarttoihin ympyrän sisällä olevalla x:llä.

Toteutus: Laavujen siirrot toteutetaan ostopalveluna. Ostopalvelun hankkii hankeyöntekijä ja reittitiimi auttaa laavujen purkamisessa ja kokoamisessa. Hammasvaaralle sijoitettavalle laavulle hankitaan lupa maanomistajalta samassa yhteydessä, kun neuvotellaan maankäytösopimuksia reittien osalta. Jos lupaa ei laavun sijoittamiselle Hammasvaaralle saada, etsitään sille jokin muu soveltuva paikka esimerkiksi kyselyn avulla.

Toimenpide kokonaisuus 4: Karttasovellus ja paperikartat

Vapaa-aikapalveluihin hankitaan InfoGIS -karttatietopalvelu, johon lisätään tiedot uusista reiteistä sekä siirretään tiedot muista kaupungin liikuntapaikoista, laduista ja taukopaikoista. Lisäksi karttapalveluun lisätään myös tiedot Nurmeksen matkailu- kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluista ja -kohteista sekä kootaan myös yhdistysten ylläpitämiä kohteita. Reiteistä painetaan myös paperikarttoja. Karttojen painatukseen pyritään saamaan yhteistyökumppaneita paikallisista matkailupalvelujen tuottajista.

Toteutus: Hankeyöntekijä toimii koordinoijana karttatietojen kokoamisessa.

Karttojen painatus ja suunnittelu toteutetaan ostopalveluna. Hankeyöntekijä toimii koordinoijana karttojen hankinnassa. Karttojen suunnittelussa käytetään tarpeen mukaan asiantuntijapalveluita.

Toimenpide kokonaisuus 5: Kehittäminen, tukitoiminnot ja markkinointi

- Reittiprojektin suunnittelu, työjohto ja toimenpiteiden toteutumisen valvonta
- Rakennus- ja muiden tarpeellisten materiaalien hankinta
- Reittien opastuksen suunnittelu (viitat, opastaulut ja reittien merkkkaus)
- Tukesin vaatiman reittien turvallisuussuunnitelman tekeminen
- Reittien vaativuusluokituksen tekeminen
- Laavujen siirron suunnittelu ja ostopalvelun hankinta

- InfoGIS -karttasovelluksen hankinta ja käyttöönotto sekä reittien ja kohteiden sovellukseen saattaminen ostopalveluna ja omana työnä
- Reittien markkinointi, tietopaketin kokoaminen reiteistä ja sen julkaiseminen sekä muu hankkeesta ja reiteistä tiedottaminen, mahdollisuuksien mukaan myös muilla kielillä (käännöspalvelun osto)
- Jurttivaaran alueen kehittämisen suunnittelu (esim. alamäkipyöräilyratoja, vapaalaskumahdollisuuksien parantamista, polkuja, reittiverkoston laajentamista Jurttivaaralle saakka.)
- Reitteihin liittyvien tapahtumien suunnittelun tukeminen ja yhteistyön edistäminen yhdistysten, yrittäjien ja kaupungin välillä reittiasioissa ja niihin liittyvän toiminnan kehittämisessä
- Hyvän käytännön edistäminen reittien ylläpidon toteuttamisessa sekä ylläpidon ja yhteistyön toteutumisen valvominen vapaa-aikapalveluiden ja kaupunkirakennepalveluiden kanssa

Toteutus: Käytännössä yllä olevat tehtäväkokonaisuudet tulevat olemaan hanketyöntekijän tehtäviä. Niillä pyritään turvaamaan, että reitit saadaan laajaan tietoisuuteen, toimenpiteet toteutuvat ajallaan ja laadukkaasti, sekä varmistetaan toiminnan jatkuvuus ja hyvien käytäntöjen syntyminen, niin reittien ylläpidossa, kuin hyödyntämisessä esimerkiksi liikuntatapahtumien järjestämiseen.

Riskit toimenpiteiden toteuttamisessa: 1. Ei onnistuta rekrytoimaan riittävää määrää ammattitaitoisia ja itsenäiseen työhön kykeneviä reittitiimiläisiä tai tehtävään soveltuvaan projektin vetäjää. → Aloitetaan tekijöiden rekrytointi riittävän aikaisessa vaiheessa ja reittien kunnostusurakan osalta vaihtoehtona voi olla myös kilpailuttaminen.

2. Maanomistajan kanssa ei päästä sopimukseen maankäytöstä jollain reitin osalla. → Muutetaan joissain määrin reittisuunnitelmaa tai reitille voidaan tehdä järeimpänä keinona myös reititöimitus, jolloin maa-alue lunastetaan maanomistajalta reitin käyttöön.

3. Kunnostusurakka venyy. → Töitä jatketaan niin pitkälle syksyyn kuin mahdollista ja tarpeen vaatiessa jatketaan kesällä 2022.

4. Hankkeen toimenpiteitä ei ehditä toteuttamaan hankkeen aikana. → Jos rahaa on vielä käytettävissä, hankkeelle haetaan jatkoaikaa, jos rahaa ei ole, hankkeen toimenpiteet viedään loppuun kaupungin omana työnä.

Yhteys Manner-Suomen kehittämisohjelmaan sekä alueelliseen ohjelmaan tai paikalliseen strategiaan. Miten aiemmat hankkeet on huomioitu?

Hankkeella on yhteys Manner-Suomen kehittämisohjelman kohtaan 7.5 vapaa-aikaan ja matkailun kehittämiseen liittyviin investointeihin. Tämän hankkeen toimenpiteessä toteutetaan yleishyödyllisiä investointeja, joilla parannetaan vapaa-ajantoiminnan mahdollisuuksia sekä matkailu-, virkistys- ja vapaa-ajan palveluihin liittyvää infrastruktuuria.

Nurmeksien kaupungin liikuntastrategiassa on myös määritelty tavoitteita luontoliikunnan edistämiseksi, kuten luontoliikunnan edellytysten turvaaminen ja kehittäminen, kaupunkilaisten aktivointi luonnossa liikkumiseen, kaupungin näkyvyyden ja vetovoimaisuuden lisääminen, elinkeinotoiminnan vahvistaminen liikuntamatkailun avulla, kuntaan kohdistuvan liikuntamatkailun lisääminen kehittämällä uusia, innovatiivisia liikuntapalveluja ja -tapahtumia. Tällä hankkeella tuetaan myös Nurmeksien kaupungin liikuntastrategiassa asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Tällä hankkeella on myös yhteys Pikes Oy:n hallinnoimaan Matkailijat maailmalta -hankkeeseen, jonka tavoitteena on mm. Nurmnes-Valtimo alueen matkailun toimintaympäristön kehittäminen. Tärkeimpänä osa-alueena matkailutoimintaympäristön kehittämiseksi alueen matkailuyrittäjät ovat tuoneet esille reitistön kehittämisen ja siihen liittyen myös reittien ylläpitomallin toteuttamisen, joka oli kirjattu myös yhdeksi Matkailijat maailmalta -hankkeen toimenpiteeksi. Nurmeksen kaupunki otti omaksi työkokonaisuudekseen alueen reitistön kehittämisen ja reittien ylläpitomallin toteuttamisen, josta tehtiin Kajaanin ylemmän ammattikorkeakoulun matkailun koulutusohjelman opinnäytetyö, joka toimii myös pohjana tälle hankehakemukselle.

Lisäksi Pohjois-Karjalan maakuntaliitto on määritellyt Pielisen matkailualueen, johon myös Nurmnes kuuluu, yhdeksi kehitettäväksi matkailun ja virkistyksen kohdealueeksi Maakuntakaava 2040 -ehdotuksessaan. Ohjeena on, että aluetta tulee kehittää laadukkaat palvelut omaavana, maakunnan keskeisenä luonnon, kulttuurin ja reitistöjen sekä vesistömatkailun vetovoima-alueena.

Toiminta-alue, kohderyhmä, hyödynsaajat sekä aikataulu

Toiminta-alue: Hankkeen fyysinen toiminta-alue on laaja. Reitit ulottuvat Nurmeksen taajamasta Valtimele saakka ja muodostavat yhteensä 113 kilometriä pitkän kokonaisuuden. Toiminta-alueeksi voidaan laskea myös tehokkaan markkinoinnin ansiosta koko maa sekä mahdollisuuksien mukaan myös ulkomaat.

Kohderyhmä: Kohderyhmää ovat kaikki luontoliikuntaa, retkeilyä ja polkulajeja harrastavat tai harrastamisen aloittamista suunnittelevat Nurmeksen kaupungin asukkaat, naapurikuntien asukkaat sekä kotimaiset ja ulkomaiset matkailijat. Helposti saavutettava ja hyvin merkitty polkuverkosto helpottaa myös vähemmän kokeneita luonnossa liikkujia lähtemään ulos maastoon ja tutustumaan lähiluontoon ja pitemmällekin: merkityillä ja opastetuilla poluilla on turvallista liikkua, kun eksymisvaaraa ei ole.

Hyödynsaajat: Hankkeesta ja reittien kuljettavaan kuntoon ja yleiseen tietoon saattamisesta hyötyvät niin paikalliset asukkaat Nurmeksessa ja Valtimeon pitäjässä sekä Bomba-Hyvärilän matkailukeskittymän asiakkaat ja yrittäjät, muut alueelle tulevat matkailijat, naapurikuntalaiset päiväretkikohteena, kaupungin matkailu- ja ohjelmopalveluyrittäjät ja muut palveluiden tarjoajat, kuten päivittäistavarakauppiat, ravintolat ja huoltoasemat. Reitit toimivat lähiliikuntakohteina kaupungin asukkaille, mutta reittikokonaisuus mahdollistaa myös pitempien yön yli kestävien vaellusten tekemisen alueella ja houkuttelee tulemaan kauempaakin tutustumaan Nurmekseen vaellusmatkailukohteena. Lisäksi hanke ja sen toimenpiteiden toteuttaminen ja tukitoiminnot työllistävät useita henkilöitä.

Aikataulu: Maankäytösopimukset maanomistajien kanssa reittien osalta tehdään ennen hankkeen käynnistämistä, sopimusten tekeminen aloitetaan tammikuussa 2021.

Hankkeen toiminta-aika on 1.4.2021-30.9.2022. Hanketyöntekijä aloittaa työt huhtikuun alussa 2021 projektin suunnittelulla ja haltuunotolla, tarkemmalla aikataulutuksella ja tarvikkeiden hankinnalla. Kesän aikana tulee suunnitella reittien viitoitus, tehdä reiteille turvallisuussuunnitelma ja valvoa reittien kunnostamisen etenemistä ja hankkia InfoGIS -karttasovellus.

Toukokuussa 2021 aloitetaan reittien kunnostus- ja rakennustyöt, jolloin myös kaupungin varoin palkattava reittitiimi aloittaa työt, jatkuen ainakin syyskuun loppuun saakka. Kunnostustöiden

lomassa tapahtuu myös reittien merkitseminen viitoittaminen ja opastaminen. Laavujen siirrot pyritään sijoittamaan kesään 2021, mutta aikataulussa voidaan myös joustaa syksymmälle.

Reittikokonaisuutta+ ja muuta materiaalia aletaan kokoamaan InfoGIS -karttasovellukseen kevään/kesän 2021 aikana ja pyritään siihen, että ainakin osasta reiteistä olisi tietoa saatavilla jo syksyllä 2021. Syksyn 2021 sekä talven ja kesän 2022 aikana toteutetaan kokonaisuudessaan myös toimenpidekokonaisuus kuusi ja sen alle merkityt tehtävät.

Reitit ovat viimeistellyn valmiit kesällä 2022 ja niistä on myös saatavilla laadukasta tietoa, niin ennakkoon retkiä suunniteltaessa, kuin myös maastossa viittojen, opasteiden ja merkintöjen muodossa.

Miten hankkeen toteutumista arvioidaan? Miten hankkeessa syntyvää toimintaa jatketaan hankkeen päättymisen jälkeen?

Hankkeen etenemistä ja toimenpiteiden toteutumista seurataan hankkeelle asetettavan ohjausryhmän kautta. Ohjausryhmä toimii myös hanketyöntekijän tukena ja siihen nimetään henkilöitä hankkeen kannalta hyödyllisiltä tahoilta.

Nurmeksien kaupunki sitoutuu ylläpitämään uusia ja kunnostettuja retkeilyreittejä hankkeen jälkeen. Retkeilyreittien ylläpitoa koordinoi Nurmeksien kaupungin vapaa-aika palvelut ja käytännön huoltotöistä vastaa kaupunkirakennepalvelut. Näihin tehtäviin on myös erikseen nimetty molemmilta toimialoilta vastaavat henkilöt ja käytännön huoltotöiden toteuttamisesta vastaavat henkilöt nimetään sekä Nurmeksista että Valtimolta. Reittien ylläpitoon tarvittavat resurssit, niin rahalliset, kuin henkilöresurssitkin, otetaan huomioon kaupungin vuosittaisessa budjetissa. Vapaa-aika- ja kaupunkirakennepalvelujen käyttöön on tehty tämän hankkeen pohjatyönä myös malli reittien ylläpidon järjestämisestä, ja hankkeen aikana on tarkoitus jalkauttaa malli käytäntöön ja valvoa sen toteutumista.

Reiteistä koottavia tietoja sekä karttasovellusta ylläpidetään ja päivitetään myös hankkeen päättymisen jälkeen, joten tieto pysyy jatkuvasti ajan tasalla. Päävastuu tietojen päivittämisestä on vapaa-aikapalveluilla. Reittien käyttökokemuksista kerätään palautetta. Jos palautteista ilmenee parannusehdotuksia mihin tahansa reittejä koskeviin asioihin liittyen, pyritään niihin myös aktiivisesti vastaamaan.

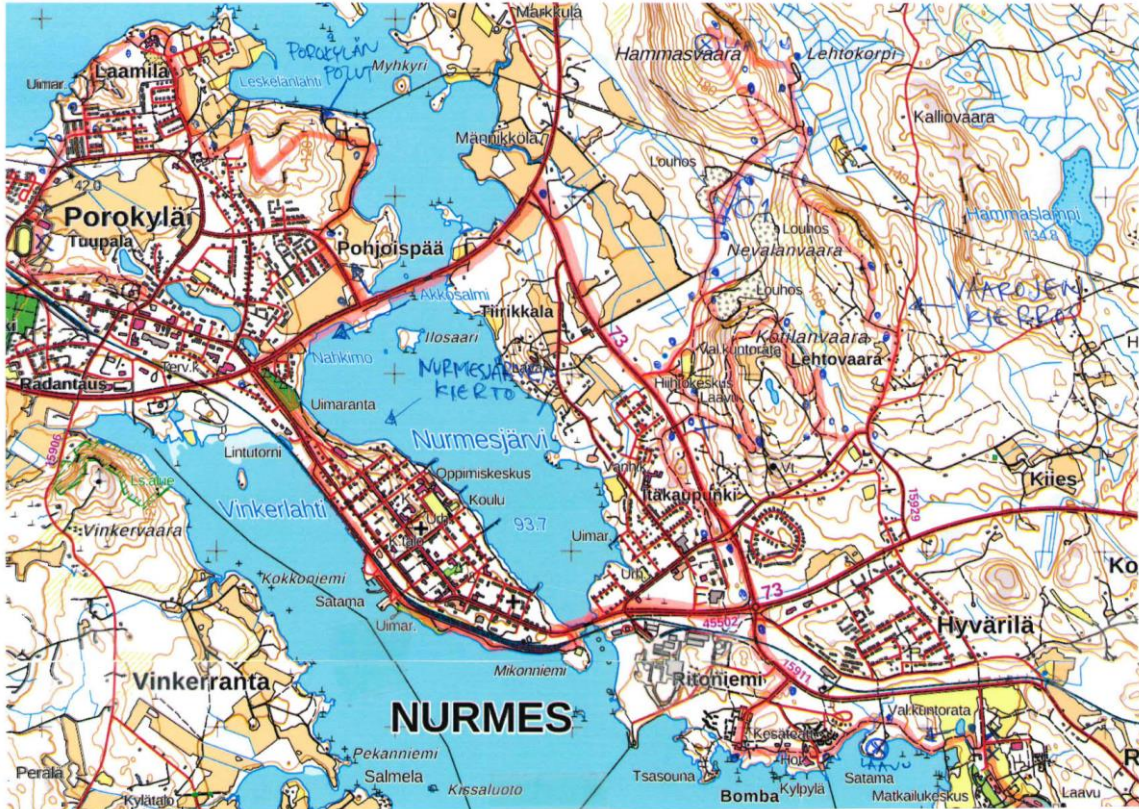
Hankkeen päättymisen jälkeen, tai mahdollisesti jo sen aikana, pyritään järjestämään reitteihin liittyviä tapahtumia yhteistyössä paikallisten yhdistysten ja yritysten kanssa. Hankkeen aikana luodaan konsepti myös uudelle isommalla reittisidonnaiselle tapahtumalle Nurmeksissa, jonka tavoitteena on vakiinnuttaa paikkansa vuosittain järjestettävien tapahtumien joukossa.

Tiedottaminen

Hankkeesta ja sen edistymisestä tiedotetaan lehdissä, Nurmeksien kaupungin nettisivuilla ja projektille perustettavissa sosiaalisen median kanavissa. Tiedottamiseen panostetaan myös työntekijöiden keskuudessa, joita hanke koskee, jotta kaikki ovat ajan tasalla hankkeen kulusta. Tiedottamisesta vastaa pääasiallisesti hanketyöntekijä. Hankkeen edetessä ja kun reitit alkavat valmistua, ryhdytään reittejä myös markkinoimaan laajemmin. Tiedottaminen on yksi tärkeä osa koko hanketta, käytännön toimenpiteiden ohella, niin hankkeen aikana, kun sen päättymisen jälkeenkin.

Reitit

- Nurmeksen taajamareitit: kuvat 1-3
- UKK-reitti Valtimo-Nurmes: kuvat 4-7
- Talonpojan taival: kuvat 8-13
- Kokkosärkän harjupolku: kuva 14

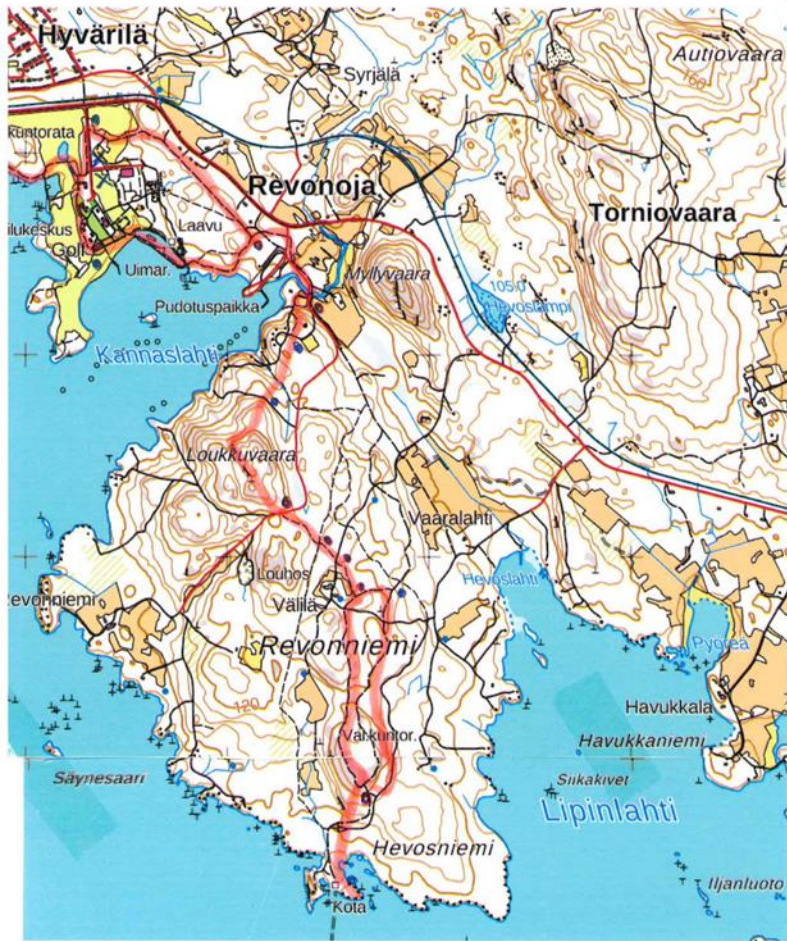
luostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

1. Mahdollinen polun tekeminen, n. 300m, jolla kierretään Louhos

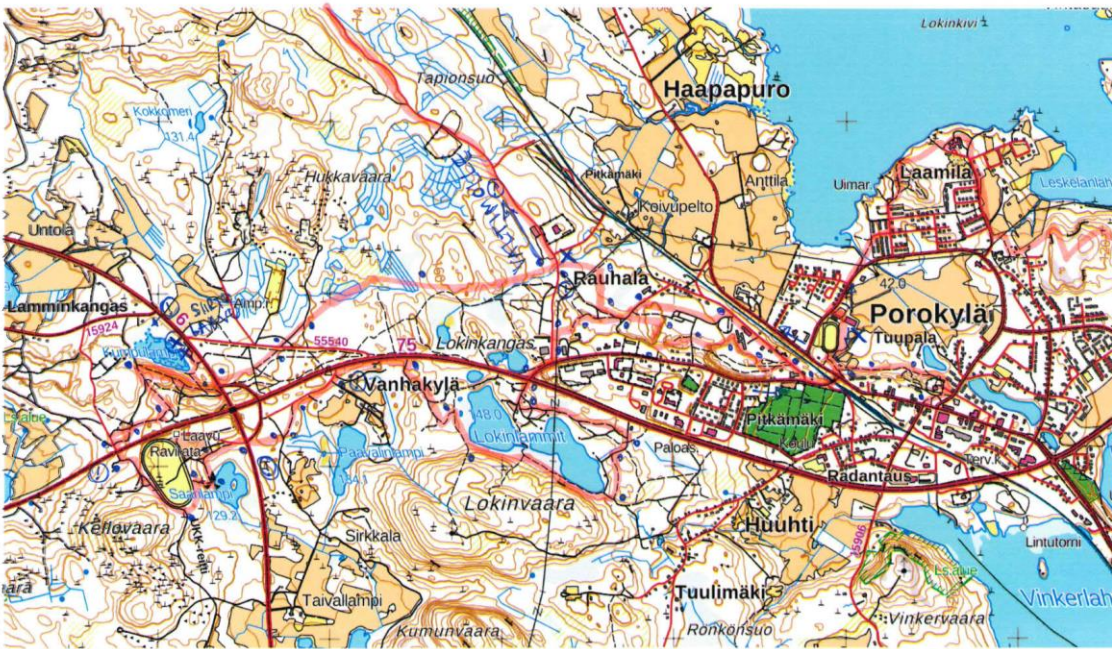
• = viittotolppa

x = opastoulu

⊗ = siirrettävissä oleva paikka

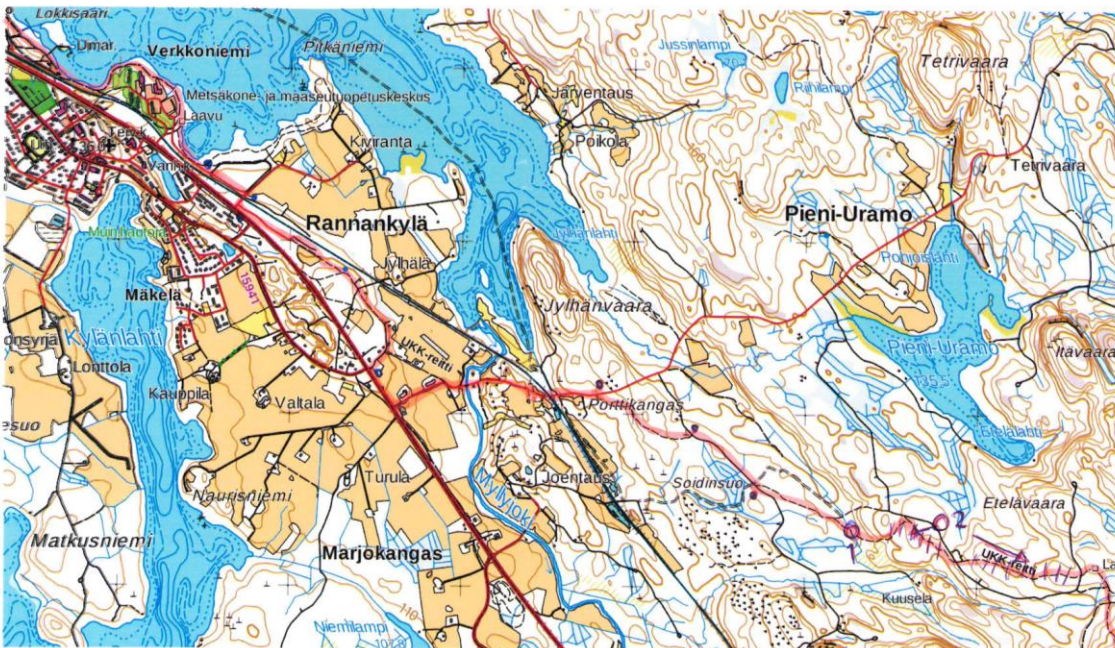

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

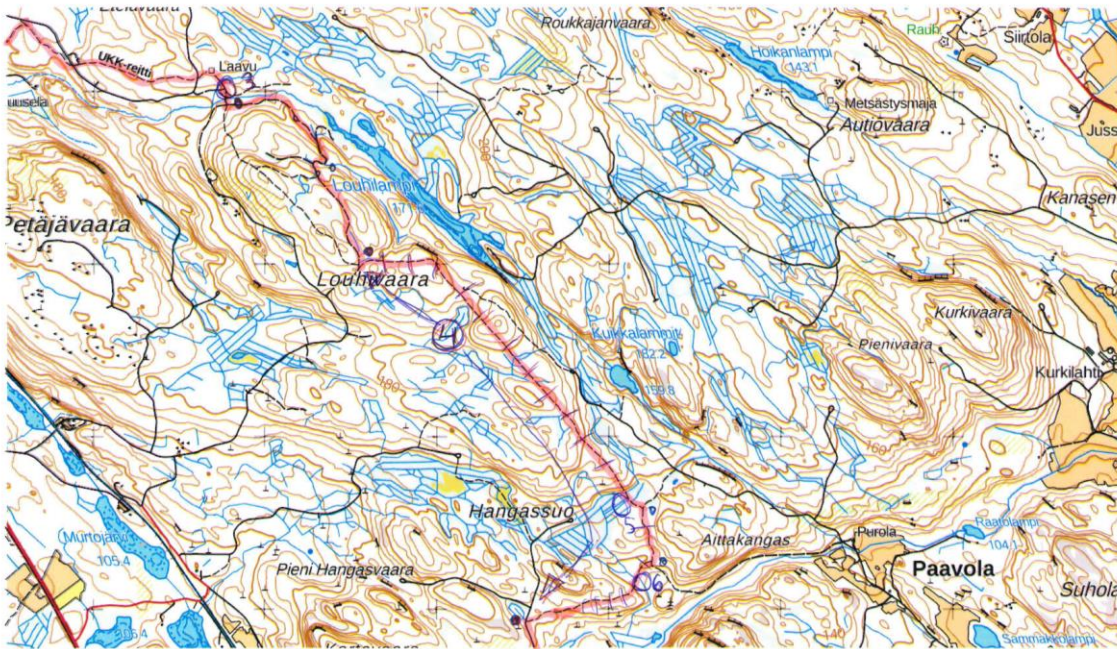
Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

- ⚠ = Pyöräilijöistä/ulkonlijöistä varoitava liikennemerkki
- ⊗ = siirrettävän laavan paikka
- = viittotolppa x = opastetaulu

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

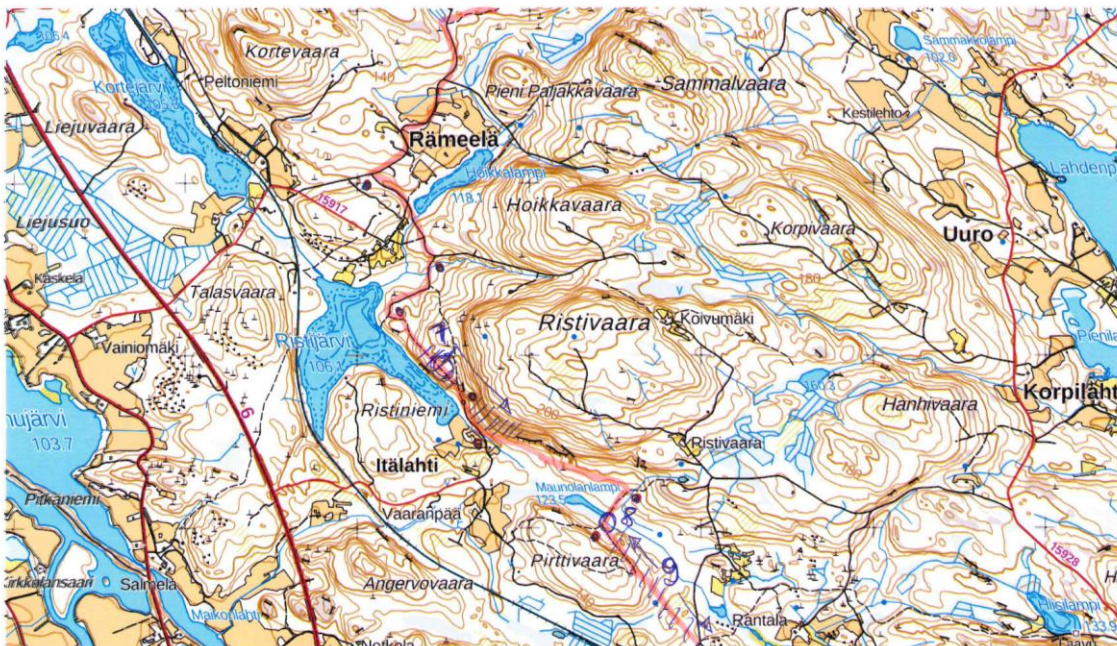
1. ojan ylitys 3 m silta
2. rousu

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

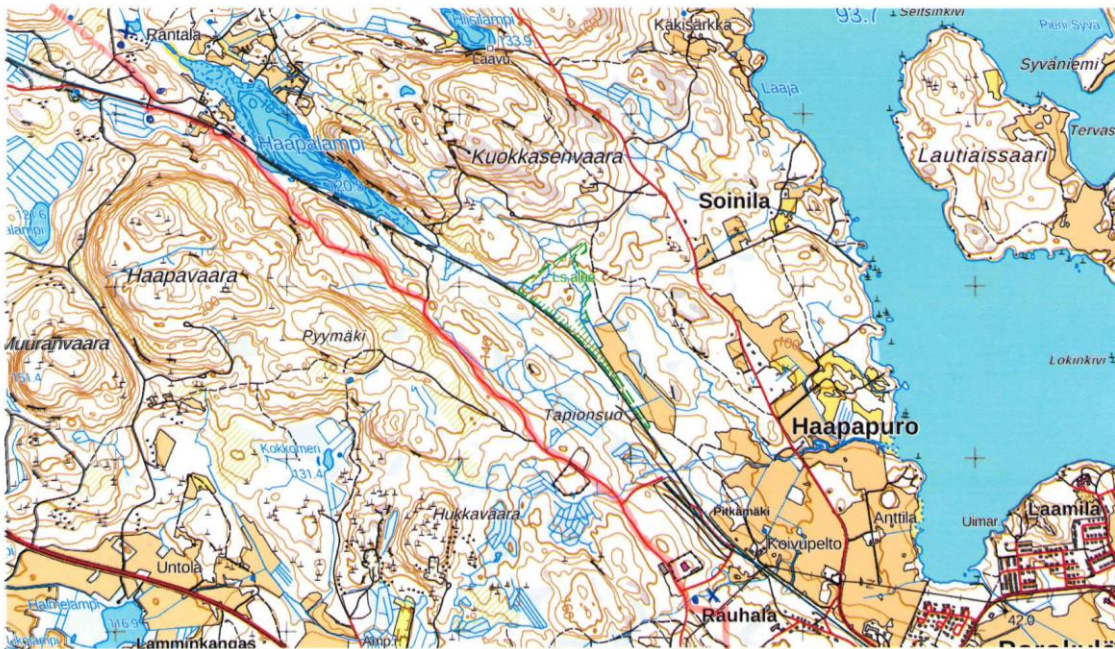
- 3. isoja kaatuneita puuta polulta (raivaus)
- 4. polun eriin raivaus (kaatuneita puuta ja risuja)
- 5. ojan yhtitys 3 m silta

6. ojan yhtyssilta 3 m

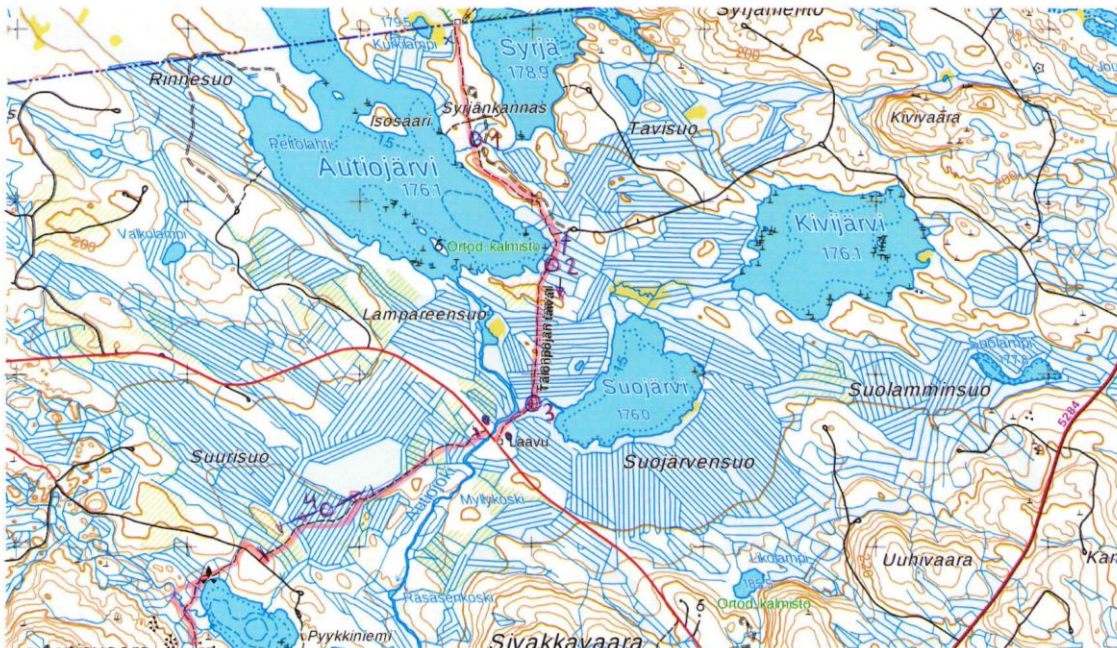

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

- 7. raivoustöitä
- 8. ojan yhtitys sillan varsinen (5 m)
- 9. raivoustöitä (kaatuneita puuta, risukkoa, taimikkoo)

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

1. Puron ylitys silloin uusiminen n. 8 m pitkä, 40-50cm leveä
2. Autotönnön laavu - kausilämpöpiston raja 24 kpl 2-3m pitkiä ojanyhtäyksiä siltoja (lev. 40-50cm)
3. Silto - rakenteiden tarkastus ja tukeminen
4. ojanyhtäyksiä siltoja 5 kpl 2-3m pitkiä (lev. 40-50cm)

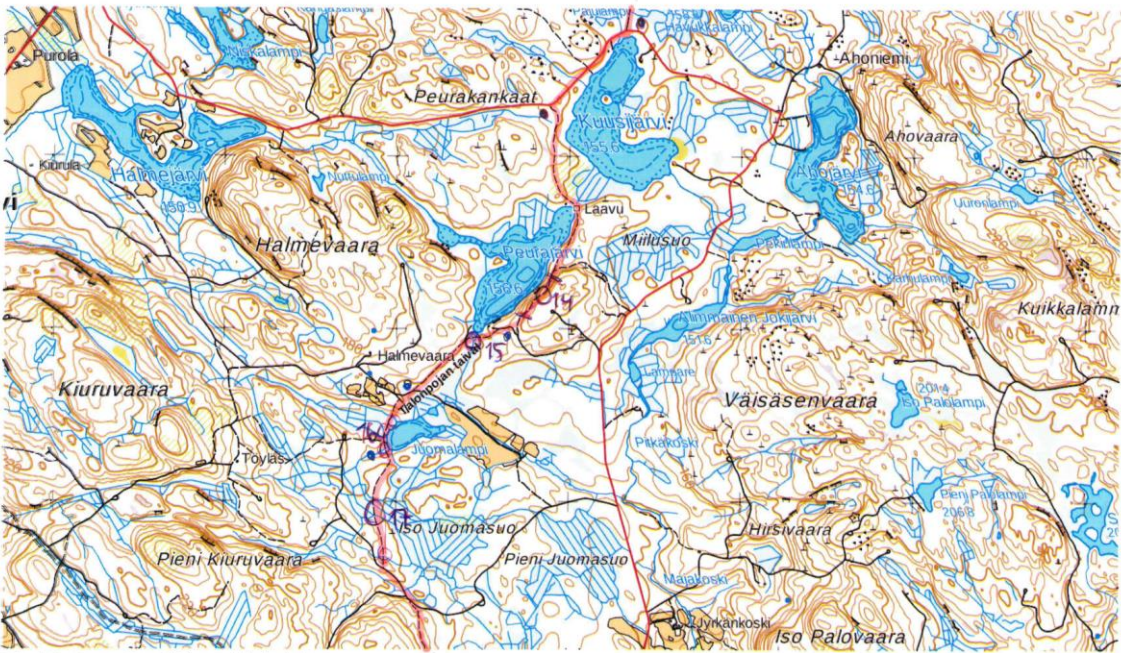
Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

5. Polun esiin raivaus
 6. polun esiin raivaus
 7. ojan ylitys siltoja 4kpl 2-3m pitkiä, 40-50lev.
 8. kaatuneitten puitten raivaus polulta
 9. Talomuseo Murtajärven laavuille jatkavan polun esiin raivaus ★ vaihtokortteitti tietä pitkin
 10. Polun esiin raivaus, kaatuneitten puitten raivaus polulta
 4kpl ojan ylitys siltojen uusiminen (2-3m pitkiä)

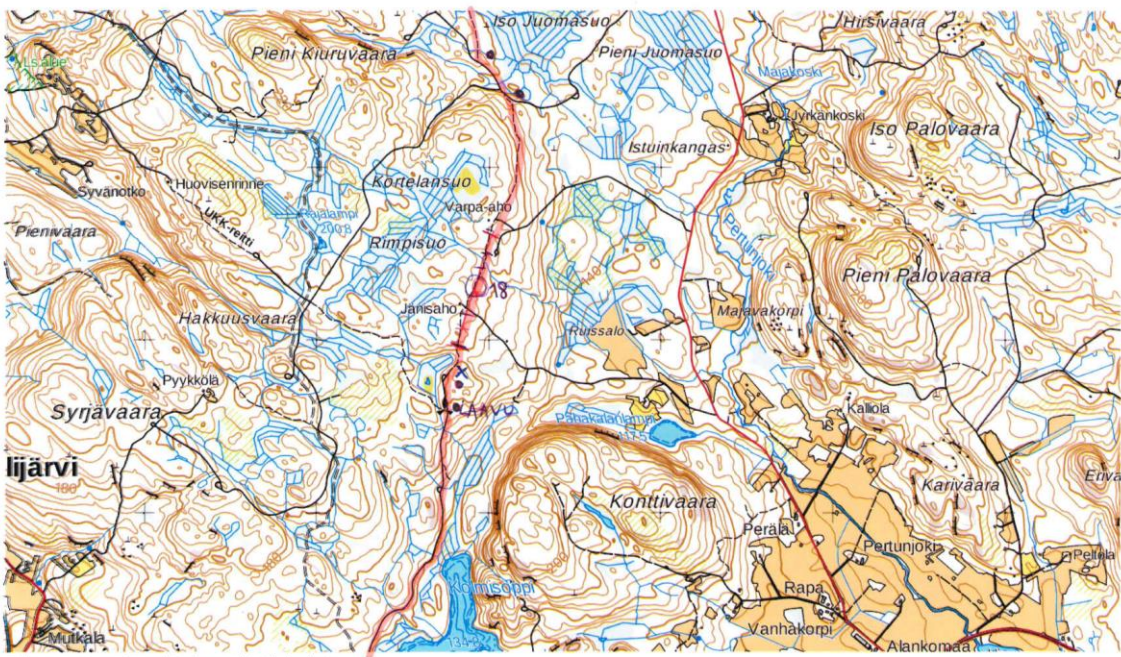
Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

11. Polun esiin raivaus
 12. Puren ylitys silto n. 6m, 40-50 cm lev.
 13. ojan ylitys silto n. 2-3m pitkiä, 40-50 cm lev.

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

- 14. polun esiin raivaus
- 15. ojan ylitys silta 2kpl n. 2-3m pitkä, 40-50cm lev.
- 16. ojan ylitys silta 3kpl n. 2-3m pitkä, 40-50cm lev.
- 17. ojan ylitys silta 4kpl n. 2-3m pitkä, 40-50cm lev.

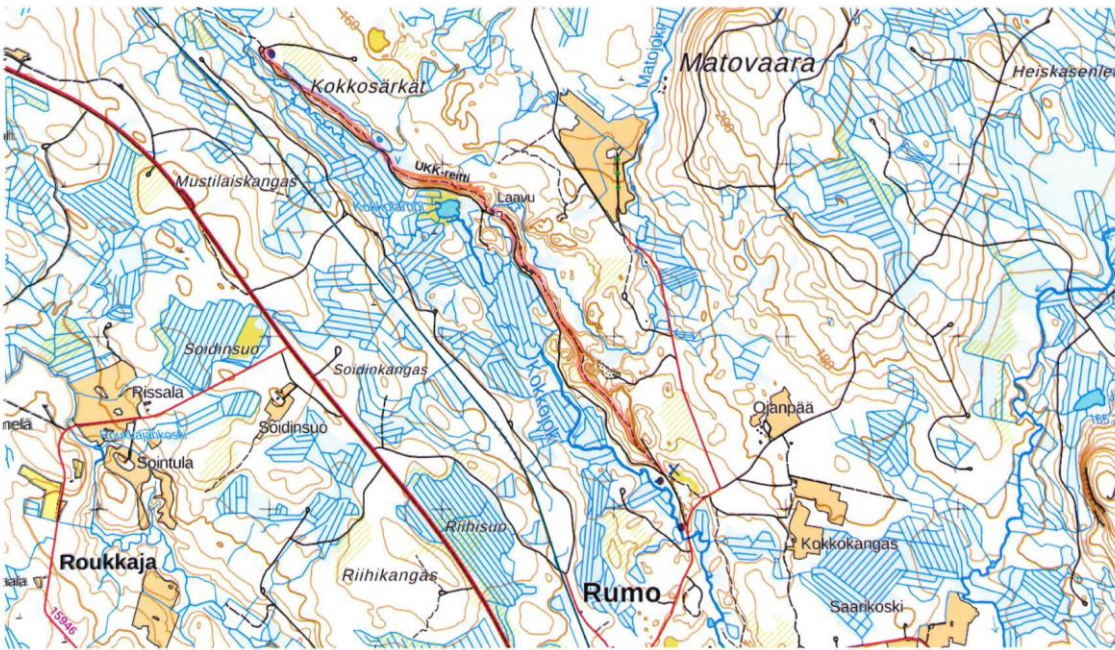
Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

- 18. polun esiin raivaus, kaatuneitten puitten raivaus

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

19. puron glätyks silta n. 2-3m pitkä, 40-50cm levi.

Tulostettu Maanmittauslaitoksen asiointipalvelusta

- 3,5 km pitkä horjun päällä kulkeva polku
- kaatuneitten runten raivaus pois polulta (väheisten)